Prikaz početaka varaždinskog kazališta u Varaždinskim vijestima

Miklošić, Mateja

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:609513

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Mateja Miklošić

PRIKAZ POČETAKA VARAŽDINSKOG KAZALIŠTA U VARAŽDINSKIM VIJESTIMA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

PRIKAZ POČETAKA VARAŽDINSKOG KAZALIŠTA U VARAŽDINSKIM VIJESTIMA

Studentica: Mateja Miklošić
Mentorica: doc. dr. sc. Jelena Jurišić

Zagreb, listopad 2017.

Sadržaj

Sažetak 2

Abstract 3

1. Uvod 4

1.1. Predmet rada 4

1.2. Cilj rada i istraživačko pitanje 5

1.3. Metodologija istraživanja 6

1.4. Struktura rada 6

1.5. Znanstveni doprinos rada 7

1.6. Pregled literature 7

2. OPĆE PRILIKE U HRVATSKOJ U VRIJEME OSNIVANJA VARAŽDINSKOG KAZALIŠTA 8

2.1. Kazalište u Varaždinu 10

2.1.1. Kronološki pregled razvoja 11

3. NOVINSTVO U VRIJEME NDH I NAKON NJEZINA UKIDANJA 15

3.1. Novinstvo u Varaždinu – kronološki pregled 16

4. VAŽNOST LOKALNOG NOVINARSTVA ZA DRUŠTVO 24

4.1. Važnost *Varaždinskih vijesti* za lokalnu zajednicu u razdoblju od 1945.-1949. godine 26

4.1.1. Politika 28

4.1.2. Društvene tematike: školstvo, zdravstvo, društveni domovi, akcije... 32

4.1.3. Sport 35

4.1.4. Gospodarstvo: udarnici, trudbenici, ispunjavanje normi… 36

4.2. Rekonstrukcija prvih četiriju sezona *Narodnog kazališta „August Cesarec“* kroz *Varaždinske vijesti* 39

5. ISTRAŽIVANJE 56

5.1. Predmet i cilj istraživanja 56

5.2. Analiza sadržaja kao znanstvena metoda istraživanja u ovom radu 57

5.3. Interpretacija rezultata istraživanja 60

5.3.1. Zastupljena tematika u *Varaždinskim vijestima* 60

5.3.2. Kultura u tekstovima *Varaždinskih vijesti* 68

5.3.3. Tekstovi o kazalištu u *Varaždinskim vijestima* 70
5.3.4. Kako se pisalo o kazalištu u *Varaždinskim vijestima* 72
5.3.5. Kontekst tekstova o kazalištu u *Varaždinskim vijestima* 75
5.3.6. Relevantnost tekstova o kazalištu 80
5.3.7. Usporedba zastupljenosti tematike nekad i danas 86
5.4. Rasprava 88
6. Zaključak 92
7. Popis literature 94
7.1. Knjige i znanstveni članci 94
7.2. Internetski izvori 96
8. Prilozi 97
8.1. Popis tekstova iz *Varaždinskih vijesti* nepoznatih autora 97
8.2. Popis tekstova iz *Varaždinskih vijesti* čiji su autori potpisani samo inicijalima 98
8.3. Popis tablica 100
8.4. Popis grafova 100
8.5. Analitička matrica 101

Sažetak

Kultura nekog prostora kroz povijest može se promatrati iz različitih segmenata i kroz različite izvore. Kultura nisu samo kulturalna događanja, kultura je i svakodnevni život građana, navike i način života, njihova uvjerenja i stavovi. Jedan od mogućih izvora istraživanja kulture nekog prostora svakako je medij koji prati i izvješćuje o njemu.

Varaždinske vijesti novine su koje već više od 70 godina prate i pišu o događajima na prostoru Varaždinske županije i šire. Rad obrađuje članke iz *Varaždinskih vijesti* kroz prvih pet godina izlaženja te se kroz njihov sadržaj rekonstruira život u Varaždinu i okolici pri kraju prve polovice 20. stoljeća.

Hrvatsko narodno kazalište u Varaždinu institucija je koja svojim djelovanjem obogaćuje kulturni život varaždinskog kraja od listopada 1945. godine sve do danas. Postojale su u Varaždinu i prije te godine različite glumačke skupine i mala kazališta, no stabilna kazališna povijest počinje se stvarati od spomenutog vremena. Rad donosi povijest kazališta kroz literaturu, a prve četiri sezone kroz članke u *Varaždinskim vijestima*.

U radu su ujedinjene spomenute dvije institucije te se kroz istraživanje *Varaždinskih vijesti* piše o načinu izvještavanja o kazalištu, o zastupljenosti tekstova o kazalištu, i pokušava se dokazati kako su se novine i kazalište razvijali paralelno i uzajamno se podržavajući. Istraživanje je provedeno metodom analize sadržaja.

Ključne riječi: Varaždinske vijesti, Hrvatsko narodno kazalište „August Cesarec“, kultura, lokalne novine

Abstract

The culture of the certain area from historical point of view can be observed from different segments and considering different sources. Culture is not just cultural events - culture is the everyday life of citizens, their habits and lifestyles, their beliefs and attitudes. One of the research sources on culture is certainly the media which observed the concerned area and reported about it.

Varaždinske vijesti are the newspapers that have been reporting about the events of Varaždin County and its surroundings for more than 70 years. This paper deals with articles from *Varaždinske vijesti* taking into consideration the first five years editions and reconstructs the way of life in Varaždin and its surroundings at the end of the first half of the 20th century.

The Croatian National Theatre in Varaždin is an institution that by its action enriches the cultural life of the Varaždin region from October 1945 until today. There were also different acting groups and small theatres in Varaždin before this time, but a stable theatrical history began to develop from the mentioned year. This paper brings the history of theatre through overall literature, and for the first four seasons, through the articles from *Varaždinske vijesti*.

The two mentioned institutions are therefore united in this paper which brings, through the research of *Varaždinske vijesti*, a review of reporting about theatre and representation of theatre texts, and aims to prove that newspapers and theatre have been developed in parallel, in synergy. The study was conducted by a method of content analysis.

Keywords: Varaždinske vijesti, Croatian National Theatre "August Cesarec", culture, local newspaper

1. Uvod

Grad Varaždin, smješten na desnoj obali rijeke Drave, izuzetno je bogat kulturnom i povijesnom baštinom. Od samih početaka postojanja grad Varaždina nalazio se na važnom prometnom pravcu koji je povezivao Ptuj, Varaždinske Toplice i Sisak sa Osijekom. Smješten na povoljnom području oduvijek je bio nastanjen, a o najranijim stanovnicima svjedoče nam arheološki ostaci poput špilje Vindija, Punikve kod Ivanca, špilje Vilenica kod Novog Marofa te pronađeni ostatci materijalne baštine. „Grad je nastao kao naselje obrtnika i trgovaca uz srednjovjekovni castrum na križištu starih rimskih prometnica“ (Težak, 2017.), a i danas je to grad obrtnika i male industrije. Naziva se „sjeverozapadnim vratima Hrvatske“ jer osim što je središte Varaždinske županije, smješten je na veoma važnom zemljopisnom području, odnosno na hrvatskom koridoru Budimpešta – Zagreb – Rijeka. (Službene stranice Grada Varaždina, 2017.) Kultura u Varaždinu njeguje se dugi niz godina, čemu svjedoče i uspjesi *Varaždinskih baroknih večeri* i *Špancirfesta*, a u ovom radu donijet će se kratak dio kulturne povijesti tog grada povezan s kazalištem u razdoblju od 1945. – 1949. godine.

Masovni mediji oduvijek su sudjelovali u konstruiranju svjetonazora i mogu poslužiti kao povijesni dokument svog vremena. Kultura je s druge strane sredstvo prenošenja svjetonazora određenog vremena i sredstvo promjene istog. Mediji i kultura u uskoj su vezi. „Želimo li promotriti što bi to trebalo biti medijsko posredovanje kulturnih vrednota, tada zapravo želimo govoriti o odnosu "medija" i "kulture" na konkretnom primjeru, i to s gledišta "interesa kulture" (kao relevantnoga segmenta zbilje).“ (Lipovčan, 2003: 910)

1.1. Predmet rada

Upravo se na konkretnom primjeru temelji ovaj rad. Primjeru iz medija i iz kulture. U odnosu na Zagreb, novine u Varaždinu počinju izlaziti relativno kasno, tek se od sredine 19. stoljeća u Varaždinu razvila iznimno bogata novinska djelatnost. Najsnažniji i najdugovječniji list varaždinskog kraja su *Varaždinske vijesti. Varaždinske vijesti* kao glavni izvor podataka u ovome radu donose nam mnoštvo vrijednih informacija o kulturi u Varaždinu, točnije o *Narodnom kazalištu „August Cesarec“*, danas Hrvatskom narodnom kazalištu Varaždin. Dvije velike i važne institucije koje od 1945. godine do današnjih dana postoje, rade i surađuju najvažnije su protagonistice ovog diplomskog rada. Rad je usmjeren na analiziranje tekstova iz *Varaždinskih vijesti* s naglaskom na tekstovima o kazalištu.

1.2. Cilj rada i istraživačko pitanje

Istraživačko pitanje koje je postavljeno prije ovog istraživanja jest: *Prati li razvoj lokalnih novina Varaždinske vijesti razvoj HNK Varaždin?* I prema tome krajnji cilj ovog rada je istražiti jesu li najvažnije lokalne novine varaždinskog kraja u ono vrijeme, a i danas, dovoljno pratile razvoj kazališta u Varaždinu, te jesu li kroz godine svog napretka pratile i napredak kazališta, dakle paralelno se prati razvoj dviju veoma važnih institucija jednog grada.

Glavna hipoteza i pomoćne hipoteze koje su nas dovele do konačnog cilja istraživanja su:

H: Članci kulturne tematike *Varaždinskih vijesti* više pišu o HNK Varaždin nego ostalim kulturnim zbivanjima i institucijama u Varaždinu.

H1.: U Varaždinskim vijestima najviše novinarskih priloga posvećeno je politici i gospodarstvu, a najmanje kulturnim događanjima.

H2.: S razvojem novina rasla je i zastupljenost novinarskih priloga o kulturnim događanjima.

H3.: Novinarski prilozi koji pišu o HNK Varaždin žanrovski su većinom vijesti.

H4.: Zastupljenost tema u Varaždinskim vijestima u sredini 20. stoljeća podudara se sa zastupljenošću iste tematike u današnjim izdanjima.

H5.: Novinarski prilozi o HNK Varaždin manje su zastupljeni u današnjim izdanjima nego što su bili zastupljeni na počecima izlaženja novina.

1.3. Metodologija istraživanja

Metodologija istraživanja korištena u ovom radu jest metoda analize sadržaja. Metoda je odabrana zbog svoje široke mogućnosti primjene te kvalitativnog i kvantitativnog načina interpretacije rezultata. Analiza sadržaja u ovom radu nije samo statističko pobrojavanje vrste tekstova, zastupljenosti fotografije ili anonimnih autora, već smo tom metodom dobili i rekonstrukciju početaka narodnog kazališta u Varaždinu kao i ostalih sfera života ljudi na varaždinskom području u promatranom razdoblju.

1.4. Struktura rada

Ono što se donosi u prvom dijelu rada jesu povijesni podaci o razvoju novinarstva u varaždinskom kraju, te o kontekstu vremena u kojem su nastajale *Varaždinske vijesti*. Također, *Narodno kazalište „August Cesarec"* prikazuje se u kontekstu i suodnosu s ostalim kazalištima Hrvatske u to vrijeme, a donosi se i kratka povijest koja je prethodila velikoj premijeri predstave „Matija Gubec", 10. listopada 1945. godine, kojom i započinje trud i rad *Hrvatskog narodnog kazališta u Varaždinu*. Paralelno su počele živjeti i raditi „velike tvornice" kulture, snažni nosioci promijene i napretka, te je sasvim očekivana njihova suradnja koja je i dokazana istraživanjem u ovome radu.

U središnjem dijelu rada objašnjava se, i prikazuje na primjeru, važnost lokalnog novinarstva za društvu, točnije što su iz *Varaždinskih vijesti* mogli saznati ljudi u sredini 20. stoljeća, te koji su to povijesno važni podaci koje mi danas iščitavamo iz spomenutih novina. Veoma je zanimljiv dio prikaz važnosti jednog lokalnog medija za onodobno društvo, ali i kao povijesnog dokumenta kraja za koji je namijenjen. Bitan dio ovog rada je i rekonstrukcija prvih četiriju sezona *Narodnog kazališta „August Cesarec"* isključivo kroz tekstove koje pronalazimo u *Varaždinskim vijestima*.

U drugom dijelu rada donose se rezultati provedenog istraživanja autorice. Objašnjeni su ciljevi i hipoteze istraživanja, kao i metodologija kojom je istraživanje provedeno. Analizom sadržaja dobiveni su odgovori na postavljene hipoteze koji su prikazani kroz grafove i tablice u petom odjeljku ovog rada.

Zahvaljujući digitaliziranoj građi varaždinske *Gradske knjižnice i čitaonice „Metel Ožegović"* svakome su *on line* dostupni sačuvani brojevi različitih tiskanih medija koji su

izlazili na varaždinskom području što je veliki doprinos za znatiželju i obrazovanje svakog građanina, ali također i za čitatelja istraživača.

1.5. Znanstveni doprinos rada

Znanstveni doprinos ovog rada jest u prvim koracima istraživanja povijesti grada Varaždina kroz tekstove u *Varaždinskim vijestima*. U ovome radu fokus je na kazalištu, no taj se fokus vrlo lako može premjestiti na bilo koji dio društvenog, gospodarskog ili kulturnog života Varaždina i njegove okolice. U radu su iznijete neke nove spoznaje utvrđene provedenim istraživanjem, sustavno i dokumentirano prikazana je važnost lokalnih novina u praćenju, izvještavanju i podršci kulturne ustanove. Ako će se rezultati istraživanja smatrati relevantnima mogu poslužiti kao temelj za neka daljnja i detaljnija istraživanja.

1.6. Pregled literature

Literatura korištena za teorijski dio gradiva kroz koju saznajemo više o povijesti novinstva u Varaždinu temelji se na katalogu istoimene izložbe Gradskog muzeja Varaždin „*Novinstvo Varaždina (uz 50. obljetnicu izlaženja Varaždinskih vijesti)"* nastaloj u koautorstvu Magdalene Lončarić, muzejske savjetnice i kustosice Muzeja grada Varaždina, te Ernesta Fišera, književnika i novinara iz Varaždina, koji su i bili autori izložbe. Kako bismo *Varaždinske vijesti* stavili u širi kontekst poslužili smo se i sljedećim djelima: članak Tomislava Đurića *„Stare varaždinske novine u knjižnici Gradskog muzeja Varaždin",* članak Alana Labusa *„Upravljanje medijima, cenzura, te položaj i uloga novinara u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*". Za povijest kazališta polazište su bili članci dr. sc. Branka Hećimovića *„Tragom strukturalnog ishodišta varaždinskih kazališnih stoljeća",* te članak nekadašnjeg ravnatelja HNK Varaždin Marijana Varjačića *„Varaždinsko kazalište: od početaka do danas (1637.- 1998.)"*. Djela Snježane Banović, hrvatske kazališne redateljice, knjiga „*Država i njezino kazalište"* i članak *„Kazališni umjetnici u NDH – između totalitarizma, spektakularizacije i umjetnosti"* poslužili su u stavljanju *Narodnog kazališta „August Cesarec"* u kontekst vremena u kojem je nastajalo.

Ostala korištena literatura nadovezuje se na ranije spomenute teme te ih u određenim segmentima nadopunjuje.

2. OPĆE PRILIKE U HRVATSKOJ U VRIJEME OSNIVANJA VARAŽDINSKOG KAZALIŠTA

Središnje kazalište u NDH bilo je Hrvatsko državno kazalište u Zagrebu. Uz to kazalište na prostorima NDH djelovala su i kazališta u Osijeku, Banja Luci, Sarajevu i Dubrovniku. Osim državnih bila su aktivna i gradska kazališta kao što su karlovačko, zemunsko, vukovarsko i varaždinsko. Kazališta su bila izuzetno uspješna, što možemo zaključiti prema njihovim izvedbama, pa za primjer uzmimo sarajevsko kazalište koje je u sezoni 1941./42. izvelo dvadeset praizvedbi, drama i opereta, kao i državno kazalište u Osijeku koje je u istoj sezoni izvelo oko dvjesto priredaba. (Karamatić, 2016.)

Kao što nas Ivica Karamatić u svom članku upoznaje, na kazališnim su daskama izvođena djela popularnih hrvatskih autora, poput Gotovca, Budaka, Držića, Ogrizovića, Begovića. U sezoni 1943/44. osječko je kazalište imalo trideset i osam praizvedaba, od čega trinaest hrvatskih autora, među kojima su bile i opere *Porin* Vatroslava Lisinskoga i *Nikola Šubić Zrinski* Ivana plemenitog Zajca, a u više je prigoda Osječko kazalište gostovalo u Zagrebu i Sarajevu, ali i Varaždinu. (Karamatić, 2016.)

Hrvatsko državno kazalište u Zagrebu kao takvo djelovalo je od 6. rujna 1941., a u prvih pet mjeseci djelovanja, navodi Karamatić, izvedene su osamdeset tri opere, operete i drame, a u sezoni 1943/44. izveli su 576 dramskih i opernih izvedaba. Tijekom cijelog razdoblja postojanja NDH Hrvatsko državno kazalište izvelo je više od tisuću i sto priredaba. Najpopularnije su izvedbe u ono vrijeme bile predstave domaćih autora, spomenuta Zajčeva opera *Nikola Šubić Zrinski*, Gotovčeve *Morana* i *Ero s onoga svijeta*, Odakova *Dorica pleše*, Asićeva *Pjesmom kroz život*, Muradbegovićev *Zmaj od Bosne*, Šenoino *Zlatarevo zlato*, kao i opera *Porin*. No, izvođena su i djela svjetskih majstora, naročito onih koja su odgovarala političkom vodstvu. (Karamatić, 2016.)

O tome kako je izgledala kazališna scena za vrijeme NDH piše Snježana Banović:

> Cilj Ante Pavelića i njegovih ideologa prosvjete i kulture, bio je ostvarenje potpunog prevrata na području duhovnog, moralnog i intelektualnog života hrvatskoga naroda. U sklopu zamišljene kulturne politike preoblikovanja starih i stvaranja novih ljudi, ustaški je režim nastojao posebnu ulogu namijeniti kulturnim institucijama, među kojima se Hrvatsko državno kazalište zbog svojeg prosvjetnog i propagandnog

karaktera u neposrednom utjecaju na veliki broj ljudi nalazilo na visokom mjestu prioriteta sveopće preobrazbe novoga društva. (Banović, 2016.)

Kao što je Banović istaknula, kazalište je, prema Pavelićevoj izjavi još iz 1941. godine, moralo biti na visini i predstavljati njega i njegovu državu pred cijelim svijetom. Također ističe da je u početku tako i izgledalo – *slavljenički duh, spektakularne predstave* bile su jedini mogući program, ali napominje kako se uskoro taj *glomazni i skupi mehanizam* prepun umjetnika koji se opiru na sve moguće načine pobunio protiv *proklamiranih zahtjeva politike*. Kazalište je dakle sve od samih početaka, živi organizam kojeg se kroz povijest često željelo usmjeravati prema političkim željama i za političku propagandu, ali ga se nikada, pa ni u diktaturi Ante Pavelića nije moglo potpuno nadzirati. (Banović, 2016.)

Mnoštvo pokolja, najviše kod Maribora, Dravograda i Bleiburga prema naredbi partizanskog vodstva nakon što je NDH kapitulirala; križni put na kojem su se ljudi izlagali mukama, gladi, hladnoći, fizičkom naporu; mobilizacija radne snage koja je dovela do raspada gospodarstva; nestašica sirovina i energije; sve jača inflacija, samo su neki od događaja koji su obilježili 1945. godinu. (Matković, 1994: 206-207) Država je kontrolirala i što građani kupuju pa je to rezultiralo razvoju trgovine na crno, a inflatorno tiskanje novca pokrivalo je sve veće i veće potonuće gospodarstva pa Snježana Banović navodi da je opticaj kune od 6 milijardi ujesen 1941. do kraja 1944. porastao na 149 milijardi, a do svibnja 1945. godine na 241 milijardu kuna. (2012: 149)

U takvim uvjetima nije bilo lako biti glumac, intendant, ni održati kazalište živim. Tadašnja uprava zagrebačkog kazališta za predstojeću je sezonu objavila raspored tek u rujnu. Predstave su počinjale oko 16 sati zbog čestih uzbuna, bombardiranja i nestašica struje, a sama posjećenost bila je niska. Iz podatka o tome da je povodom osnutka NDH u gradskom kazalištu u Zagrebu bio planiran igrokaz za seljaštvo s početkom u 16 sati, a za građanstvo u 20 sati, možemo zaključiti kako su kasniji termini predstava predstavljali problem tamošnjem stanovništvu van grada. (Huzjan, 2012: 366) Kako su se sukobi približavali glavnom gradu mnogi su umjetnici sve češće odbijali uloge opravdavajući se bolešću, dok su stvarni razlozi bili strah i nesigurnost ili mobilizacija. (Banović, 2012: 154) Možemo zaključiti kako je za vrijeme Drugog svjetskog rata u Nezavisnoj državi Hrvatskoj kazalište djelovalo u okviru tadašnjih ideoloških programa, a saznajemo i da je lijeva orijentacija nekih kazališnih umjetnika rezultirala odlaskom grupe glumaca zagrebačkog kazališta u partizane 1942. godine.

Početak suvremenog razdoblja hrvatskog glumišta, kao što nas upoznaje Nikola Batušić, obilježen je u svibnju 1945. godine stvaranjem nove Jugoslavije. Osnovano je niz novih profesionalnih kazališta. Utemeljena je Akademija za kazališnu umjetnost, prva visokoškolska ustanova za odgoj glumaca i redatelja. Početkom pedesetih godina, točnije 1953., osniva se Zagrebačko dramsko kazalište, danas kazalište Gavella. Kao što Batušić ističe, time je i službeno omogućen pluralizam kazališne kulture koji će biti vidljiv u repertoarnim izborima, scenskoj slici i organizacijskim oblicima. Važno je spomenuti i Dubrovačke ljetne igre osnovane 1950. godine koje su postale mjesto novih scenskih istraživanja i repertoarnih vrednovanja, posebice starije hrvatske drame, te prema Batušiću imaju veoma važnu ulogu u razvitku hrvatske scenske kulture. (Batušić, 2017.)

2.1. **Kazalište u Varaždinu**

U jednom od najljepših baroknih gradova Europe, Varaždinu, kazalište djeluje od 17. stoljeća, naravno uz razne izmjene, ali uvijek u skladu s vremenom i u korak sa sudbinom grada i cjelokupnom kulturom. Kazalište nisu samo predstave, ni lijepa zgrada, kazalište je mnogo više od toga. To su autori i umjetnici, glumci, ali i mnogi djelatnici bez kojih život kazališta ne bi bio moguć, a rijetko se spominju. U ovom radu naglasak će biti na prvim kazališnim godinama u kojima ono djeluje kao narodno kazalište, odnosno od 1945. do 1949. godine. Kronološki će biti prikazan i pregled duge tradicije varaždinskog kazališta, kao i dugogodišnjeg postojanja institucije u različitim oblicima. Spomenute godine na koje će se staviti najjači naglasak bit će obrađene kroz tekstove *Varaždinskih vijesti*, još jedne veoma važne institucije grada Varaždina koja je neizostavni dio tradicije i povijesti tog grada, a o kojoj će više riječi biti u nastavku ovoga rada.

2.1.1. Kronološki pregled razvoja

Prvo kazalište u Varaždinu, kao što piše dr. sc. Branko Hećimović u svom članku *Tragom strukturalnog ishodišta varaždinskih kazališnih stoljeća*, bilo je školsko kazalište, odnosno isusovačko, koje je u gimnazijskoj zgradi prikazivalo predstave od 1637. godine. Predstave su bile na latinskom i njemačkom jeziku, a pojedine su se predstave igrale i na hrvatskom jeziku. Uz isusovačko kazalište, koje je bilo uobičajeno diljem Europe pa se tako razvilo i u Varaždinu, česte su bile i kazališne priredbe na velikaškim zabavama kao i krabulji ples. (Hećimović, 2007: 3-10)

Danas se kao staro varaždinsko kazalište pamti palača obitelji Mekovec u kojoj su početkom 19. stoljeća u Varaždinu, kao i u ostatku Hrvatske, gostovale njemačke glumačke družine. Njihova su gostovanja redovita sve do 1902. godine, a „svojim predstavama u Varaždinu njemačka kazališta, kazališne družine i grupe daju gotovo cijelo jedno stoljeće neocjenjiv doprinos kontinuitetu kazališnog života u gradu.“ (Hećimović, 2007: 5) Nadalje, Hećimović nas upoznaje i s ostalim glumačkim skupinama koje su gostovale i djelovale u Varaždinu, kao što su mjesni kazališni dobrovoljci, zagrebačko kazalište, te navodi kako su prve profesionalne kazališne skupine počele s djelovanjem na samom kraju 19. stoljeća. Hećimović napominje kako je stalna prisutnost kazališta u gradu oblikovala publiku, stvorila zanimanje za takvu vrstu umjetnosti i postavila čvrste temelje današnjem kazalištu. (2007: 7)

Kazališna zgrada izgrađena je 1837. godine, a zanimljiv je podatak da su žitelji grada sami pronašli materijalne snage podići, za tadašnje prilike, velebno kazalište na temelju projekta bečkog arhitekta Hermanna Helmera. Veoma je zanimljiva i činjenica da se arhitekt za vrijeme svog boravljenja u Varaždinu zaljubio u Filipinu Levanić, kćerku postolara Levanića iz Dugog konca (danas Zagrebačka ulica) s kojom se, nekoliko godina kasnije, oženio. Zajedno sa suprugom vrlo često je navraćao u Varaždin, a fotografija varaždinskog kazališta uvijek je visjela iznad njegovog radnog stola. (Službene stranice HNK Varaždin, 2017.) Iako još dugih dvadeset godina neće doći do osnivanja stalnog kazališta, život na kazališnim daskama u novoizgrađenom kazalištu započeo je 1837. godine gostovanjem zagrebačkog ansambla. Hećimović kao prvi pravi korak k profesionalnom kazalištu u Varaždinu navodi sezonu 1898./1899., jer je u toj sezoni osnovano *Varaždinsko hrvatsko kazališno društvo* koje je trajalo do početka 1900. godine, a raspadom društva ponovno su

predstave u Varaždinu izvodile samo gostujuće glumačke družine, a pozitivna strana jest to što su gostovanja bila česta. (Hećimovi, 2007: 9)

Koliko su ranije njemačke putujuće trupe bile dobrodošle i pozitivno prihvaćene, toliko su početkom 20. stoljeća predstavljale konkurenciju i nacionalno glumište vodilo je konstantnu borbu za prevlast na kazališnim pozornicama. U to vrijeme se entuzijastično krenulo u konačan osnutak hrvatskog kazališta u Varaždinu. No, Varaždin nema svoje kazalište još dugi niz godina, ali zato osječko kazalište održava varaždinsku kazališnu publiku u kontinuitetu s kazališnim životom. Suradnja Varaždina i Osijeka, koji osniva svoje kazalište 1907. godine, veoma je važna. Naime, kad Osijek osniva svoje kazalište, zbog gostovanja *Novosadskog pozorišta* u njihovom kazalištu, osječki ansambl prve predstave igra upravo na pozornicama u Varaždinu. Dirigent i skladatelj Andre Mitrović ustrojava *Gradsko kazalište* u Varaždinu 1915. godine, a suglasnost za to dobiva od tadašnjeg zagrebačkog intendanta Vladimira Trešćeca. Mitrovićevo *Gradsko kazalište* obuhvaćalo je dramu i operu, a djelovalo je sedam sezona nakon čega je prestalo s radom zbog financijskih problema. Nakon Mitrovića, u osnivanju kazališta u Varaždinu okušao se i ruski emigrant Josip Osipovič, a nakon njega i glumac i redatelj Branko Tepavac koji je osnovao *Intimni teatar* koji je zaživio samo jednu sezonu. Varaždin i dalje njeguje kazališnu umjetnost, no kroz brojna gostovanja zagrebačkih, mariborskih, ljubljanskih i ostalih glumačkih trupa. (Perić, 2007: 445)

Kako je Krešimir Filić, jedna od najistaknutijih ličnosti varaždinske povijesti, ostavio muzeju u Varaždinu *Popis kazališnih plakata*, postala je moguća rekonstrukcija predstava održavanih u Varaždinu. Kao što nas Dragović u svom članku upoznaje, „na 64 stranice A4 formata Filić je popisao pisaćim strojem ukupno 668 kazališnih programa/plakata što ih je godinama prikupljao.“ Najstariji je među njima *Heinrich Kuno Die beiden polnishen Könige, oder die Wiedevergeltung* (od 4. 8. 1825.), a najnoviji Verdijev *Rigoleto* (od 28. 6. 1942.) kojeg su u Varaždinu uprizorili glumci *Hrvatskog državnog kazališta iz Osijeka*. Dragović napominje kako se „usporedbom navedenog popisa kazališnih plakata u vlasništvu Gradskog muzeja Varaždin s onim objavljenim u Kronici Zavoda za književnost i teatrologiju, utvrdilo da su istovjetni što upućuje na Filićevu izuzetnu zaslugu u radu na prikupljanju repertoarne građe varaždinskog kazališta, kao i rekonstrukciji kazališnog repertoara u razdoblju od gotovo stotinu dvadeset godina.“ (Dragović, 2012: 174) Upravo se u Filićevoj kolekciji plakata ogleda važnost i zastupljenost gostujućih glumišta i glumačkih skupina u Varaždinu.

Početci kazališta kakvog danas poznajemo u Varaždinu bili su 1942. godine kada je utemeljeno *Društvo hrvatskih kazališnih dobrovoljaca* koje je do veljače 1945. godine

uprizorilo čak osamnaest dramskih djela. Nadalje, dobrovoljnom društvu koje se trudilo obnoviti pozornicu i unutrašnjost kazališne zgrade, Ministarstvo kulture dodijelilo je prefiks u nazivu koji je tada glasio ***Povlašćeno*** *kazalište Društva hrvatskih kazališnih dobrovoljaca u Varaždinu*. Treba spomenuti i kazališnu družinu NOO-a o kojoj komunistički činovnici pišu u izvješću:

> Pored kazališne družine NOO-a, postoji pet seoskih kazališnih družina. Kazališna družina NOO.a kao i seoske, dale su priličan broj priredbi sa lijepim uspjesima. Poteškoća je u tome, što nemamo potrebnog materijala već drugovi sami pišu drame i skečeve. Program na priredbama uz drame i recitacije kao i pjesme davao se i po koji šaljivi komad. Program Kazališne družine bio je pristupačan narodu i usmjeren u pravcu mobilizacije i raskrinkavanja neprijatelja. Zidne novine izdali smo tri broja, koje su u glavnom po čitavom jednom kotaru bile izvješene. Nismo uspjeli organizirati da sam narod sudjeluje kod pisanja zidnih novina. Počeli smo organizirati glazbu i pjevačke zborove kao i fotosekciju, ali nas je neprijateljska ofenziva u tome spriječila. Program kazališnih priredbi poslat ćemo Vam čim nam bude moguće. Poznate drame davane su od Čapeka „Mati“ i od Senečića „Neobičan čovjek“. (Runjak, 1963: 108)

U Varaždinu je osnovana profesionalna kazališna ustanova *Narodno kazalište „August Cesarec“* nakon Drugog svjetskog rata. Tom prilikom Narodni odbor u Varaždinu zatražio je pomoć od oblasnih vlasti Slavonije, koje su već imale iskustva s kazalištem zahvaljujući partizanskom kazališnom životu, te su zajedno utemeljili prvi poratni ansambl u Varaždinu. Sve do početka prve sezone, do jeseni 1945. godine, intenzivno se radilo na popunjavanju glumačke družine i imenovanjima u kazališnoj upravi. Mirko Perković bio je prvi intendant, a veoma brzo osnovane su glazbena i dramska sekcija, simfonijski orkestar, zbor i baletni ansambl. Varaždin je bio izuzetno obogaćen u kulturnom smislu jer su uslijedile bogate i vrijedne predstave narednih nekoliko godina. (Perić, 2007: 446)

Kako bismo sustavno prikazali sva ova stoljeća varaždinskog kazališta možemo se poslužiti periodizacijom koju nam nudi Marijan Varjačić u svom članku *Varaždinsko kazalište od početaka do danas:*

> 1898. osnovan je prvi varaždinski profesionalni ansambl,
>
> 1898. – 1899. djeluje *Varaždinsko hrvatsko kazališno društvo*,

1899. – 1900. djeluje stalno kazalište *Hrvatskog dramatskog društva*,

1900. – 1915. djeluje *Hrvatsko dramatsko društvo u Varaždinu*,

1915. – 1925. djeluje *Gradsko kazalište* kao stalno hrvatsko kazalište u Varaždinu,

1907. – 1942. Varaždin je kao druga središnjica osječkog kazališta,

1941. – 1945. kazalište za vrijeme NDH,

1945. – danas *Hrvatsko narodno kazalište u Varaždinu*. (Varjačić, 1998)

Razdoblje kojim se najviše bavi ovaj rad započinje predstavom *Matija Gubec*, Mirka Bogovića, 10. listopada 1945. godine. Tom predstavom najavljeno je ustaljenje profesionalnog kazališta u Varaždinu.

3. NOVINSTVO U VRIJEME NDH I NAKON NJEZINA UKIDANJA

Zlatno razdoblje tiskoslovnog novinarstva jest 19. stoljeće, kao što u svom članku navodi Snježana Mokriš, uz objašnjenje kako su u to vrijeme tehnološke, industrijske i društvene revolucije dovele do sveprisutnosti novina. Ljudi su i prije pojave medija, kakve mi danas poznajemo, koristili različite načine masovne komunikacije, važnost saznavanja novosti prepoznala se veoma rano. No, tek krajem 17. i početkom 18. stoljeća počele su izlaziti publikacije u pravilnim vremenskim razmacima. Do 20. stoljeća novine su bile najjači medij, a tada ih počinju istiskivati radio, televizija i internet. Novine su se prilagodile postindustrijskom razdoblju te su svoj izgled, sadržaj, način nastajanja i način pronalaska publike prilagodile elektroničkom mediju. (Mokriš, 2010: 128).

Budući da je tisak uvijek bio podložan političkim utjecajima tako je i novinstvo u NDH bilo pod utjecajem njemačkih i ustaških političkih i ratnih planova. Taj utjecaj najjači je bio u razdoblju od 1942., za vrijeme Staljingradske bitke, pa sve do 1945. godine do pada Berlina. No, zanemarimo li politički utjecaj, i okrenemo li se samo izdavaštvu, s ponosom možemo reći kako je za to vrijeme u Hrvatskoj ono bilo relativno dobro razvijeno. U NDH je, kako navodi Karamatić, izdano više od 1000 knjiga, a izlazili su i brojni dnevni listovi, tjednici, 35 časopisa, kao i velik broj stručnih glasila. Novinska propaganda imala je veliku ulogu, stoga ne čudi da je u Zagrebu izlazilo čak 10 tjednika, a osim u Zagrebu još je dvadeset hrvatskih gradova imalo svoje tjednike. Spomenut ćemo samo najuglednije: *Spremnost, Sarajevski novi list, Hrvatski list, Nedjelja, Katolički list, Hrvatska revija, Hrvatska smotra, Književni tjednik i Hrvatska misao.* (Karamtić, 2016.)

Kontrola medija bila je neprestana, a vršila se preko više institucija: Državnog izvještajnog i promičbenog ureda (DIPU), Glavnog ravnateljstva za promičbu (GRP), Novinskog odsjeka Ministarstva vanjskih poslova (MVP) i Unutrašnje nadzorne službe (UNS). Od spomenutih tjednika jedino *Spremnost* nije podlegla unificiranom modelu izvještavanja, koji su tadašnje vlasti htjele nametnuti. Labus navodi da je ta nepodložnost bila izražena u uvodnicima *Spremnosti* u ljeto i jesen 1944. kada je dio ustaških prvaka ispitivao mogućnost približavanja NDH Velikoj Britaniji i SAD-u, odnosno u proljeće 1945. kada državni vrh planira povlačenje iz zemlje i predaju zapadnim Saveznicima daleko od Titovih partizana. Plan ustaškog vrha otkriven je 6. svibnja 1945. na dan njemačkog povlačenja iz Zagreba u kolumnama objavljenim u *Spremnosti*. (Labus, 2011: 107)

U tom se trenutku u Varaždinu rađaju novine koje će preživjeti sve promjene druge polovice 20. stoljeća te ostati središnjim novinama varaždinskog kraja do današnjih dana.

Kronološkim pregledom stvorit ćemo cjelovitiji uvid u varaždinsko novinstvo od prvih novina 1848. do 1945. godine, prema katalogu izložbe *Novinstvo u Varaždinu od njegovih početaka do 1945. godine.*

3.1. Novinstvo u Varaždinu – kronološki pregled

Veoma vrijedni izvori podataka o životu Varaždina, ali i njegove okolice, zasigurno su očuvani primjerci potpunih ili nepotpunih godišta brojnih novina koje su izlazile na tom području. Knjižnica Gradskog muzeja Varaždin čuva poučno-zabavne i informativno-političke listove, a prema njihovom broju možemo zaključiti kako je Varaždin bio veoma jako novinsko središte kontinentalne Hrvatske, uz Zagreb i Osijek. Tome u prilog govori i podatak da je u vremenskom razdoblju kraćem od stotinu godina u Varaždinu izlazilo 28 raznih listova koji su obrađivali različite teme, a kronološki su prikazani u Tablici 1.

Kroz povijest novinstva u Varaždinu nezaobilazno je spomenuti tiskare koje su postojale u tome gradu kroz stoljeća, a koje su zapravo i bile epicentar svakog novog lista. Odnosno, nije rijedak slučaj da su se upravo vlasnici tiskara pronalazili u impresumu kao urednici novina, a i sami su tiskari vrlo često bili inicijatori nekog novog lista. Kao što saznajemo iz popratnog kataloga istoimene izložbe autora Magdalene Lončarić i Ernesta Fišera *Novinstvo u Varaždinu od njegovih početaka do 1945. godine* koji je izašao povodom proslave pedesete godišnjice *Varaždinskih vijesti*, a rezultat je njihovih dugogodišnjih istraživanja i raspoložive muzejske i arhivske građe, u Varaždinu je tiskarstvo zabilježeno već u 16. i 18. stoljeću, no u vidu manjih tiskarskih radiona koje nisu bile dugog vijeka. Nešto značajniji napredak u takvoj vrsti obrta zabilježen je od 19. stoljeća nadalje kada su u razdoblju od 1819. do 1946. godine na području grada bile aktivne četiri tiskare.

Prva od značajnijih tiskara, koju nam Lončarić predstavlja, je takozvana Platzerova tiskara, koju je 1819. godine osnovao tiskar iz Graza, Ivan pl. Sangilla. Sangilla je vodio svoju tiskaru kao prvu stalnu tiskaru u gradu do 1832. godine, a nakon njegove smrti tiskara je došla na dražbu i tada ju je kupio Josip pl. Platzer, Sangillin zet i izučeni bibliotekar, prema čijem je imenu i danas ta tiskara zabilježena u povijesti varaždinskog tiskarstva. Njegov je sin Stjepan nakon Prvog svjetskog rata preselio tiskaru u Zagreb i ona je postala jednom od

najvećih tiskara u zemlji u ono vrijeme. Kao što Lončarić napominje, ono što je veoma važno istaknuti kod spominjanja Platzerove tiskare jest *Warasdiner Schreibkalender*, varaždinski kalendar na njemačkom jeziku, a počeo ga izdavati još Sangilla 1829. godine. Kalendare kao *prethodnike novina* (Lončarić, 1995: 6) danas možemo iskoristiti kao povijesne dokumente o zbivanjima i životu u gradu u 19. stoljeću. No, osim kalendara u Platzerovoj su tiskari počele izlaziti i prve novine 1848. godine. To su novine *Der Lucifer* (*Svjetlonoša*), koje su trebale predstavljati necenzurirani tjednik, za politiku, kulturu, humor i karikaturu. Taj list nije bio dugog vijeka. Prema nekim izvorima jedini broj koji je izašao bio je ujedno i prvi (22. travnja 1848.), no neki tvrde da su kasnije izašla još dva broja. Naime, zbog tadašnje cenzure Platzer je bio prisiljen obustaviti izlaženje, a ista sudbina zadesila je i list *Podravski jež* koji je pokrenuo pristaša Narodne stranke deset godina nakon izlaženja *Der Lucifera*, Dragutin Antolek Orešek. Njegov se list smatra prvim hrvatskim humorističko-satiričkim listom, ali je i njegovo izlaženje bilo zaustavljeno zbog cenzure. (Lončarić, 1995: 10)

Nešto trajniji list počeo se u Platzerovoj tiskari tiskati 1867. godine, a postojao je čak jedanaest godina i prolazio kroz razna razdoblja, kao što opisuje Lončarić. Bio je to list *Pučki prijatelj*, s podnaslovom *Poučan i zabavan tjednik za puk trojedne kraljevine.* Pokrenuo ga je, uređivao i bio mu vlasnik, učitelj u nižoj realki, Bartol Francelj. Uglavnom je obrađivao gospodarske teme te je bio cilj proširiti njegovo čitateljstvo u najšire društvene slojeve po cijeloj Hrvatskoj pa je tako i imao brojne vanjske suradnike. Za vrijeme uredništva od strane Dragutina Jagića, list je godinu dana (1874.-1875.) izlazio u Zagrebu, tiskao se u Albrechtovoj tiskari te je bio orijentiran na političke teme, točnije na propagandu Mažuranićeve Narodne stranke koja se borila protiv mađarizacije. Nakon što je list ponovno vraćen u Varaždin i u Platzerovu tiskaru, uredničko je mjesto preuzeo Franjo Stepanek koji se ponovo bavio gospodarskim temama i domaćim vijestima, a najmanje politikom. (Đurić, 1983: 58)

Već spomenuti Francelj tri godine nakon prestanka izlaženja *Pučkog prijatelja* s još nekolicinom varaždinskih istomišljenika pokrenuo je 1880. list *Prijatelj puka* koji bi se zbog pokretača i imena mogao smatrati nastavkom *Pučkog prijatelja*. No, kako navodi Lončarić, zbog žestokih kritika mađaronstva koje su se proklamirale u njegovom listu, državno je odvjetništvo zaprijetilo Francelju zatvorom pa je obustavio daljnji opticaj tiskanog lista. (1995: 11)

Druga značajna tiskara varaždinskog kraja koju nam Lončarić predstavlja jest Stiflerova tiskara. O podrijetlu i dolasku njenog začetnika također saznajemo iz Lončarićinog

teksta*, Ivan Krstitelj (Joahnnes Baptist) Stifler rodom je iz Pruske, a u Varaždin je došao 1866. i zaposlio se kao poslovođa u tadašnjoj Zuberovoj knjižari.* (1995: 12) Tek tri godine nakon dolaska u grad pokrenuo je svoju vlastitu knjižaru. Nažalost, umro je već 1876. godine, a njegov posao preuzeo je drugi suprug njegove udovice, Gustav Kleinberger, otvorivši uz knjižaru i knjigovežnicu i ručnu tiskaru te je uz Platzerovu to bila tada druga tiskara u gradu. Stiflerova tiskara promijenila je do kraja svog postojanja 1946. godine još tri vlasnika, ali svaki je zadržao Stiflerovo ime u nazivu. Prvi list koji je tiskan u Stiflerovoj tiskari bio je tjednik *Varaždinski glasnik* s podnaslovom *List za puk*, a urednik mu je bio sam Kleinberger. List je mijenjao ime onako kako je mijenjao urednike ili tematiku kojom se bavio. Pod nazivom *Hrvatska straža* list je izlazio sa podnaslovom *List za politiku i hrvatske narodne interese*, a zapravo je tada bio u službi oporbenog glasila. Kasnije je pak postao mađaronskim glasilom. *Hrvatska straža* je prestala izlaziti 1890. godine, a počinje se tiskati novi list pod nazivom *Varaždinski viestnik*, časopis za politiku, gospodarstvo, obrt i društveni život. Kao što Lončarić objašnjava, *bilo je to režimsko glasilo u službi velikoga župana, mađarona Radoslava Rubida Zichya*. (1995: 12) Glasilo je prestalo izlaziti 1906. godine, a zapamćeno je kao list koji je najduže izlazio od svih varaždinskih novina koje su se pojavile do 1945. godine. U Stiflerovoj tiskari zaživjelo je još mnoštvo listova, kao što je i dvotjednik *Zavičaj, list za politiku gospodarstvo i pouku*, mađaronske orijentacije. Zatim list *Varaždinac*, naklonjen Čistoj stranci prava, *Hrvatske pravice*, Starčevićev tjednik Stranke prava, *Varaždinske novosti – list Varaždinskog kluba stranke narodnog napretka* i drugi (Lončarić, 1995: 13).

Kako nadalje saznajemo iz Lončaričinog teksta, Plazerovu je tiskaru preuzeo Stjepan Platzer, sin Josipa Platzera mlađeg. On je počeo u vlastitoj nakladi izdavati tjednik pod naslovom *Hrvatska pošta, List za politiku i narodno gospodarstvo* koji je izlazio od 6. travnja do 21. prosinca 1898. godine Kao urednik se potpisivao poslovođa Platzerove tiskare Fran S. Lehpamer. List se svojevremeno profilirao kao oporbeni tjednik hrvatske orijentacije, pa se vjerojatno zbog toga nije mogao održati duže vrijeme s obzirom na jak pritisak mađaronske vlasti u gradu Varaždinu. Novine su često bile zapljenjivane i globljene od strane državnog odvjetnika, a župan Radoslav Rubido vršio je pritisak na tiskaru otimajući joj bolje poslove i povjeravajući ih drugim tiskarama. Budući da mu je državni odvjetnik zaprijetio zapljenom kaucije od 4000 kruna koja je bila kod njega položena kao osiguranje, Platzer je bio prisiljen potkraj godine obustaviti tiskanje lista. „Upravo te 1898. godine kad izlazi Hrvatska pošta, u

varaždinskom se političkom životu pojavljuje odvjetnik dr. Pero Magdić, koji postaje vođa oporbe u borbi protiv mađaronstva u Varaždinu.“ (Lončarić, 1995: 14)

Kratko nakon obustave izlaska Hrvatske pošte, navodi Lončarić, dr. Pero Magdić pokreće u Platzerovoj tiskari oporbeni list pod naslovom *Naše pravice*. List počinje izlaziti 4. veljače 1904. te izlazi sve do početka Prvog svjetskog rata, točnije do 13. kolovoza 1914. godine. Kao urednici lista pojavljuju se Fran S. Lehpamer, dr. Stjepan Kralj, Hinko Krizman, a u zadnjih dvadeset brojeva 1914. potpisan je kao urednik Vjekoslav Nemec. Od 1908. godine list postaje *Glasilo Hrvatsko-srpske koalicije*, a od 1911. do 1914. je *Glasilo Hrvatske ujedinjene samostalne stranke*. Uz *Naše pravice*, dr. Magdić bio je još vlasnik i izdavač humorističkog lista *Štefek z mustači* koji je izlazio pune dvije godine kao mjesečnik. „U oba se svoja lista dr. Magdić oštro razračunavao ne samo s mađaronskom vlašću, nego i sa svojim stranačkim neistomišljenicima u Varaždinu.“ (Lončarić, 1995: 15)

Osim dnevnih političkih tema u spomenutom su listu objavljivani vrijedni podlistci iz hrvatske povijesti. Neki od tih podlistaka kasnije su objavljivani i tiskani kao zasebne tematske knjižice. (Lončarić, 1995: 15)

Odmah po prestanku izlaženja *Varaždinskog viestnika* (10. veljače 1906.), Kleinberger pokreće novi list pod naslovom *Zavičaj, List za politiku gospodarstvo i pouku*. List je bio mađaronski orijentiran. Ni nakon obustave izlaženja *Zavičaja*, vlasnik Stiflerove tiskare Gustav Kleinberger ne odustaje od izdavanja novina. Već za nepunih mjesec dana pokreće novi tjednik *Varaždinac*, koji također nije bio dugog vijeka. Izlazio je od 7. srpnja 1906. do 25. svibnja 1907. godine. Iste godine, kad je prestao izlaziti *Varaždinac* pojavljuje se u Varaždinu od 1. lipnja tjednik Starčevićeve stranke prava pod nazivom *Hrvatske pravice*. Vlasnik lista ponovno je Gustav Kleinberger, vlasnik tiskare Stifler. (Đurić, 1983: 63)

U trećoj važnoj Tiskari Brus i Stein, kao što nas i dalje upućuje Lončarić, počinje 27. lipnja 1914. izlaziti tjednik Stranke prava pod naslovom *Hrvatsko pravo*. Novine u početku nose podnaslov *List za politiku i narodno gospodarstvo*, a kasnije *Pučki ilustrovani list Stranke prava za politiku, gospodarstvo, pouku i zabavu* pa sadrže mnoštvo ilustracija. S obzirom na to da je izlazio tijekom čitavog Prvog svjetskog rata, list donosi brojne vijesti s ondašnjih europskih bojišta. „Urednik lista do 10. broja bio je pjesnik i novinar Mihovil Danko, a potom ga je nastavio uređivati Srećko Gruber do listopada 1918. godine.“ (Lončarić, 1995: 16)

Pred sam kraj Prvog svjetskog rata počele su u Varaždinu izlaziti novine jugoslavenske orijentacije pod naslovom *Volja naroda* s podnaslovom *Glasilo seljačke i građanske demokracije.* Već od devetog broja list nosi novi podnaslov *Glasilo jugoslavenske demokratske stranke*. List je izlazio od 4. srpnja 1918. do prvog travnja 1922., odnosno gotovo četiri godine. Vlasnik, izdavač i glavni urednik bio je dr. Hinko Krizman, poznati odvjetnik i političar koji je bio i ministar u beogradskoj vladi, a uređivali su ga tiskar Viktor Suligoj i Tomo Kovačić. Prvi broj tiskan je u Platzerovoj tiskari, a daljnji brojevi tiskani su u Narodnoj tiskari Bogdana Svobode koja je 1918. godine prešla u ruke spomenutog šumarskog nadzornika u mirovini. Taj se list 1922. godine spojio s čakovečkim listom *Glas Međimurja* u novi tjednik pod nazivom *Glas Međimurja i Zagorja*. (Lončarić, 1995: 16)

Prvi list koji je počeo izlaziti poslije Prvog svjetskog rata, navodi Lončarić, bio je *Bratstvo* s podnaslovom *Glasilo demokratskih organizacija Varaždina i okolice*. Počeo je izlaziti u Platzerovoj tiskari 6. ožujka 1919. i nastavlja s izlaženjem u godinama 1919. i 1920., s tim da u drugoj godini izlaženja mijenja podnaslov u *Socijalističko glasilo za Županiju varaždinsku i Međimurje*. Budući da se list bavio radničkom i seljačkom problematikom, kasnije je u vrijeme socijalizma bio korišten u političko-ideološke svrhe (Lončarić, 1995: 16).

U tiskari Stifler tiskao se i tjednik varaždinski oporbenjaka, članova Građanskog demokratskog kluba, koji počinju 1919. godine izdavati *Slobodni građanin*, te on izlazi sve do 30. srpnja 1921. kada je zabranjen. List u prvom godištu izlaženja nosi podnaslov *Neodvisno demokratsko glasilo* koji u drugom godištu mijenja ime u *Glasilo neodvisnog građanstva*. Već petnaestak dana nakon zabrane *Slobodnog građanina* pojavljuje se tjednik pod nazivom *Narodno jedinstvo*, novi oporbeni list. (Lončarić, 1995: 18)

„U vremenu od 1923. godine do uspostave diktature 1929. u Varaždinu se pojavilo još nekoliko glasila s kraćim ili duljim vremenom izlaženja: Narodni sporazum, Hrvatsko jedinstvo, Naše pravice, Podravska oblast“*,* sve redom glasila nekih političkih stranaka. (Lončarić 1995: 18).

S obzirom na to da je list *Hrvatsko jedinstvo* prestao zbog zabrane izlaziti krajem 1924. godine, Varaždin je sve do svibnja 1925. bez ijednog glasila. Tek 21. svibnja počinje ponovno u Stiflerovoj tiskari izlaziti *Narodno jedinstvo* koje se 1923. bilo ugasilo. U prva četiri broja kao godina izlaženja navodi se prva, a dalje se novine smatra nastavkom *Narodnog jedinstva* iz 1921.-1923. godine pa se od petog broja navodi četvrta godina izlaženja. Bilo je to *Glasilo Hrvatske federalističke stranke*, a izlazilo je sve do njegove zabrane 13. lipnja 1929. „List se isticao posebno oštrim napisima i kritikama beogradskog

režima i njegovih pristaša“, navodi Lončarić. Kraće vrijeme i tiskan u svega osamnaest brojeva, izlazio je 1928. list *Hrvatski blok* s podnaslovom *Tjednik organizacije hrvatskog bloka* u Varaždinu. (Lončarić, 1995: 18)

Kako od lipnja 1929. u Varaždinu nema novina jer je *Narodno jedinstvo* bilo zabranjeno, pokrenuo je tiskar Rudolf Kleinberger 14. rujna 1929. izlaženje lista *Varaždinac* kojega su vjerojatno izašla samo dva broja vjerojatno zbog šestosiječanjske diktature kralja Aleksandra kada je i sloboda tiska bila ograničena, zaključuje Lončarić. Međutim, krajem 1929. godine, dakle u vrijeme Aleksandrove diktature, pokrenut je list koji će, začudo, izlaziti duže vrijeme. To su *Varaždinske novosti*, *Nezavisno hrvatsko glasilo*. Izlazile su od 12. prosinca 1929. pa do 27. ožujka 1941. (Lončarić, 1995: 19)

Nakon duže stanke u Varaždinu se 1937. godine uz već postojeće *Varaždinske novosti* pokreće još jedan tjednik. To je list *Hrvatsko jedinstvo*, s podnaslovom *Tjednik za politiku, kulturu, socijalna i gospodarska pitanja*. Počeo je izlaziti 16. listopada 1937. godine, a izlazio je sve do proljeća, točnije do 17. ožujka 1945, navodi Lončarić. (1995: 19)

„Nakon završetka Drugoga svjetskoga rata Okružni je odbor Jedinstvene Narodnooslobodilačke fronte počeo izdavati novine pod imenom Vijesti. Prvi je broj izašao 19. svibnja 1945., a kao njegovo uredništvo navodi se Propagandni odjel Okružnog odbora.“ (Lončarić, 1995: 20) Od 7. broja, s datumom od 30. lipnja, *Vijesti* mijenjaju naziv u *Varaždinske vijesti* i pod tim imenom izlaze neprestano do danas.

Naslov	**Godine izlaženja**
Der Lucifer	**1848.**
Pučki prijatelj	**1867.-1877.**
Prijatelj puka	**1880.**
Varaždinski glasnik	**1885.**
Hrvatska straža	**1885.-1890.**
Varaždinski viestnik	**1890.-1906.**

Hrvatska pošta	**1898.**
Naše pravice	**1904.-1914.**
Zavičaj	**1906.**
Varaždinac	**1906.-1907.**
Hrvatske pravice	**1907.-1911.**
Varaždinske novosti	**1911.**
Hrvatsko pravo	**1914.-1918.**
Volja naroda	**1918.-1922**
Bratstvo	**1919.-1920.**
Slobodni građanin	**1919.-1921.**
Narodno jedinstvo	**1921.-1923.**
Glas Međimurja i Zagorja	**1922.-1926.**
Narodni sporazum	**1923.**
Hrvatsko jedinstvo	**1924.**
Naše pravice	**1924.**
Podravska oblast	**1925.-1928.**
Narodno jedinstvo	**1925.-1929.**
Hrvatski blok	**1928.**
Varaždinac	**1929.**
Varaždinske novosti	**1929.-1941.**
Jugoslavija	**1930.-1931.**

Varaždinski vjesnik	**1930.**
Hrvatsko jedinstvo	**1937.-1945.**
Vijesti	**1945.**
Varaždinske vijesti	**1945.-danas**

Tablica 1. **Kronološki pregled novina u Varaždinu od 1848. do 1945. godine** (izvor: adaptacija autorice, prema Lončarić i Fišer (1995.)

4. VAŽNOST LOKALNOG NOVINARSTVA ZA DRUŠTVO

Lokalni mediji veoma su snažan komunikacijski kanal između lokalnih vlasti i stanovnika, no također preko njih ljudi određenog zemljopisnog prostora saznaju veoma bitne informacije iz svog vlastitog okruženja. Pored velikih medijskih kuća i svjetskih medija, lokalni mediji sužavaju izbor informacija na one usko povezane s ljudima, prostorom, kulturom, politikom i gospodarstvom u našem najužem krugu svakodnevnog života. Lokalni mediji - lokalne radio postaje, TV kanali – na regionalnoj i lokalnoj razini, regionalni časopisi, općinski vjesnici te časopisi za manjine imaju značajnu ulogu u održavanju dobre komunikacije sa širom javnošću koja je ograničena prostornom odrednicom te su važan čimbenik uspjeha u svakodnevnom radu i razvoju lokalne zajednice. Ciljevi kvalitetne komunikacije i suradnje s lokalnim medijima su informiranje i podizanje svijesti građana; nadograđivanje znanja, izgradnja stavova te utjecaj na odnos prema pojedinim tematikama važnima za lokalnu zajednicu, pritom obuhvaćajući i širu populaciju i tako potičući građane na suradnju, te na razmišljanje o problemima na globalnoj kao i na lokalnoj razini.

Novinaru koji prati određenu lokalnu cjelinu veoma je važno zadržati korak s publikom. Česta je situacija kod čitatelja lokalnih novina pojačan interes za tekstove iz područja u kojem i sami žive. Na novinaru je da prepozna jezik i stil koji odgovara ljudima s tog područja, kao i njihove interese te o čemu je važno izvještavati i obavještavati. Malović objašnjava kako novinar nikada ne smije zaboraviti ono najvažnije: pišemo za čitatelje, slušatelje i gledatelje te navodi koja se pravila u tome moraju poštovati. Jedno od tih pravila jest **jezik prilagoditi publici,** odnosno svaki administrativni dopis, sudsku presudu, liječničku dijagnozu, objašnjenje urbanističkog plana, ili bilo koji drugi jezik struke bitno je prevesti na jezik običnih građana, standardni jezik kojim se služe mediji. Za lokalne medije to bi također moglo značiti da se slobodno koriste neki domaći izrazi, lokalizmi i nazivi koje poznaju čitatelji, tj. stanovnici popraćenog područja.

Drugo pravilo jest to da **mora prevladavati interes ljudi.** Odnosno, za lokalne medije to bismo pravilo mogli primijeniti na taj način da svaku vijest iz visoke politike, neke stručne odluke i sve važne strukovne informacije treba prikazati kroz sferu života stanovnika područja koje se prati. Ako se piše o novoj reformi školstva i o novom kurikulumu, za lokalne je medije bitno uzeti izjave učenika osnovnih i srednjih škola područja koje medij pokriva te osvrte učitelja i ostalih djelatnika škola koje djeluju u toj sredini. Također je jedno od pravila

da se trebaju **pratiti događaji među običnim ljudima,** odnosno ako se ukida neka bitna autobusna linija na području koje novinar prati trebao bi se među putnicima raspitati kako će se snalaziti bez tih linija te istražiti alternativne linije prijevoza za njih i o tome obavijestiti čitatelje lokalnih novina. Svaki novinar, pa tako i novinar lokalnih medija ima pravo **umjesto čitatelja pitati zašto,** za svaki problem na koji naiđu ljudi iz određenog područja bitno je obratiti se sa pravim i ciljanim pitanjima odgovarajućim institucijama te na taj način zastupati interese građana i saznati za njih informacije koje oni sami kao dio obične javnosti možda i ne mogu doznati. (Malović 2005: 273-275)

Veoma je važno naglasiti kako „novinarska profesija na lokalnoj razini predstavlja veliki izazov. Lokalni su novinari izloženi manipulaciji od lokalnih političara, oglašivača i vlasnika koje svaki dan susreću na ulicama svojega grada. Njihov je položaj znatno otežan upravo zbog malog područja o kojemu izvještavaju te zbog prisnosti sa sudionicima izvještaja.“ (Demiri, Škaro, 2007: 209) Važnost lokalnih medija za zajednicu možemo objasniti i time što je uvijek blizina događanja veoma važan čimbenik u određivanju relevantnosti objavljenih činjenica.

Malović navodi kako je prošlo doba univerzalnih znalaca i neznalica, te da su novinari danas specijalizirani za područna novinarstva. Dakako on govori o tematskim područjima kao što su prosvjeta, zdravstvo, znanost, gospodarstvo, sport i sl, kao i o izvještavanju uvijek s istog mjesta, bilo iz Sabora, Gradske skupštine, suda, ali također i određenog grada ili zemlje. Njegove tvrdnje možemo primijeniti i na lokalno novinarstvo kojim se bavi ovaj rad. Samo novinar koji je specijaliziran za određeno područje, u ovom slučaju geografski određeno, može odgovoriti složenim zadaćama s kojima se susreće izvještavajući, ali i prateći i kontrolirajući razvoj i promjene svjetonazora mase. Malović napominje kako je područno novinarstvo ekonomično, jer su urednici tražili rješenje za što bolje raspoređivanje novinara i time osigurali objavljivanje informacija iz određenog područja prije konkurencije. Novinar koji je okrenut jednom području unutar njega gradi ugled, ime i popularnost te unutar tog područja razvija veze, skuplja kontakte i prepoznatljivo je lice medija za kojeg radi. Svaka redakcija, navodi Malović, sama bira hoće li područja podijeliti na više razina, odnosno pratiti ih u različitim gradovima, državama, pokrajinama, te koje područja uopće prati. (Malović, 2005: 265-277)

U *Varaždinskim vijestima* novinari pokrivaju zemljopisna područja, odnosno podijeljeni su po određenim općinama unutar Varaždinske županije. Svaki od njih stvara svoj

krug poznanstava i stvara bazu izvora informacija, ljudi ih prepoznaju i vole surađivati s njima, jer, kao što i Malović naglašava, novinar koji prati određeno područje mora se u svojem poslu osjećati kao *kod kuće*, mora poznavati svakoga, od prvog i najvažnijeg čovjeka do portira, tko je doista čovjek broj jedan, a koji su potencijalni informatori, povjerljive osobe i one kod kojih se na brzinu može provjeriti informacija. (2005: 268) U tom zemljopisnom području novinar pokriva sva tematska područja, no unutar redakcije postoji podjela novinara i prema temama. Često je podjela novinara u lokalnim medijima učinjena tako da je novinar porijeklom iz područja koje prati, što prema Maloviću nikako ne bi bilo dobro, jer on objašnjava kako opasnost vreba u prevelikom zbližavanju, gubitku osjećaja za vijest jer novinar postaje opterećen unutarnjim odnosima i počinje reagirati kao čovjek iz područja, a ne kao novinar koji o njemu nepristrano izvještava. (2005: 268)

Kao što saznajemo iz Fišerovog teksta, *Varaždinske vijesti* su u prvih pola stoljeća neprekidnog izlaženja ostvarile ukupnu nakladu od 32.000.000 primjeraka, što je za lokalni medij izuzetno veliki broj. (1995: 25) Fišer *Varaždinske vijesti* naziva „kroničarom života“ građana Varaždina i Varaždinske županije i „medijskim zrcalom svog vremena“ (Fišer, 1995: 31), a što se sve ogleda u tom zrcalu donosimo u sljedećem odlomku ovog rada.

4.1. Važnost *Varaždinskih vijesti* za lokalnu zajednicu u razdoblju od 1945.-1949. godine

Varaždinske vijesti su u razdoblju nakon Drugoga svjetskoga rata odigrale važnu ulogu u informiranju i prosvjećivanju lokalne zajednice. Naime, jedinice Jugoslavenske armije uspostavile su početkom svibnja 1945. godine punu kontrolu nad cijelim hrvatskim prostorom. Ubrzo je zatim u Zagreb stigla vlada Federalne Države Hrvatske na čelu s doktorom Vladimirom Bakarićem. Već se u srpnju u Zagrebu sastao ZAVNOH koji se, na svom tada četvrtom zasjedanju, preimenovao u Narodni sabor Hrvatske. (Matković, 1999: 212) Ipak, glavnu je ulogu u političkom životu Jugoslavije imao Josip Broz Tito koji je obnašao dužnost predsjednika jedinstvene jugoslavenske vlade. O tome svjedoči i naslovnica 27. broja *Varaždinskih vijesti* na kojoj je slika dravskog mosta i na kojoj se slavi pobjeda u obnovi zemlje, a na mostu se nalazi vlak s Titovom fotografijom i parolom „živjeli radnici“. Koncem te 1945. godine, 11. studenog, održani su izbori za Ustavotvornu skupštinu na kojima je sudjelovala samo Narodna fronta kao masovna organizacija pod vodstvom Komunističke

partije Jugoslavije. Na svom prvom zasjedanju 29. studenog 1945. godine Ustavotvorna je skupština ukinula monarhiju i proglasila republiku pod nazivom Federativna Narodna Republika Jugoslavija. (Matković, 1999: 212) Vijest o proglašenju objavljena je u 29. broju *Varaždinskih vijesti* od 1. 12. 1945. godine kada je naslov novina tiskan svečano u crvenoj boji, a u njoj se donosi Deklaracija o proglašenju FNRJ. Lokalna je zajednica tako bila u tijeku s političkim događajima u zemlji, iako su novine objavljivale vijesti koje su bile pogodne tadašnjoj vlasti.

One sadrže mali oglasnik i raspored emitiranja radio stanice, popis rođenih, umrlih i vjenčanih što predstavlja važne sfere tadašnjeg lokalnog stanovništva o kojima su se itekako željeli informirati. Te su prve godine bile spona između staroga i novoga režima, ali i nagovještaj velikih promjena o kojima je trebalo informirati stanovništvo, a što se sustavno reflektiralo kroz *Varaždinske vijesti.*

Iznimno se naglašavala važnost radništva i značaj njihove uloge u obnovi Jugoslavije. Tako se u 43. broju od ožujka 1946. naglašava vrijednost rada („Rad je častan heroizam, a tko ljenčari nikad junak biti neće!“*).* Iako podložne režimu, *Varaždinske vijesti* su bile podložne i životu malih ljudi koji su ih čitali. Tako se već 32. broj, od 24. 12. 1945., također svečano tiska u crvenoj boji i na naslovnici nosi čestitku „Sretan Božić!“, a nekoliko se mjeseci kasnije, u 46. broju, ponovno u crvenoj boji, čestita Uskrs. Kako su mjeseci tekli, tako su novine sve više napredovale pa su povremeno imale stalne rubrike vezane uz politiku, gospodarstvo i kulturu, kao i pisma čitatelja i tzv. javnu govornicu u kojoj se progovaralo o osobnim i društvenim problemima na lokalnoj razini. Nerijetko su se stanovnici prozivali imenom i prezimenom, kako zbog pohvale, tako i zbog osude što svjedoči o svojevrsnoj prisnosti novinara i čitatelja. *Varaždinske vijesti* bile su izvorom informacija o gotovo svim aspektima života Varaždina i okolice pa su odigrale važnu ulogu u životu tadašnjeg lokalnog stanovništva.

4.1.1. Politika

S dolaskom nove vlasti *Varaždinske vijesti* postaju službeno glasilo Narodne fronte za okrug Varaždin o čemu svjedoči naslovnica 21. broja, od 7.10. 1945., na kojoj se u gornjem lijevom kutu nalazi parola „Smrt fašizmu – sloboda narodu!“, službena parola Komunističke partije Jugoslavije koja će se na tom istom mjestu u novinama zadržati kroz svo vrijeme za koje se provelo ovo istraživanje. Dakle, vijesti u *Varaždinskim vijestima* bile su podložne partijskoj cenzuri i korekturi pa se ispočetka izvještava poglavito o lokalnim političkim događajima važnima za lokalnu zajednicu. Kroz novinske članke *Varaždinskih vijesti* može se rekonstruirati jugoslavenska politička povijest i aspiracije od 1945. do 1949. godine. Tako se u gore spomenutom 21. broju izvještava o izborima, a već u 22. broju donosi se obavijest o narodnoj skupštini. Spominje se odanost naroda Hrvatskoj republikanskoj seljačkoj stranci, ali se ističe da „Nitko ne žali za Mačekom“. Naprotiv, navodi se da „Narod je za Narodni front, za Tita i novu Jugoslaviju!“, čime se isključuje bilo koja druga politička opcija na predstojećim izborima pa se u kutove novina unosi i parola „Živjela republika!“.

U istom se broju objavljuje kandidatska lista Narodnog fronta, ali se i javno osramoćuje Narodni front Novakovec koji ne može *raspačati* dva primjerka novina što svjedoči o važnosti uloge novina za tadašnju lokalnu politiku. O tome koliku su važnost u informiranja stanovništva u poslijeratno doba imale *Varaždinske vijesti* svjedoči i opsežan 23. broj u kojemu se prikazuje predizborna aktivnost u okrugu, privredni program Narodne fronte, prenosi se u potpunosti odgovor maršala Tita na ostavku dr. Ive Šubašića, donosi izvješće o skupštini Hrvatske republikanske seljačke stranke u kotaru Ivanec, a prvi se put izlazi iz okvira lokalnoga i spominje Narodna vlada Slovenije, kao i posjet Sovjetske omladinske delegacije. U susret novomu dobu u kojemu je katolička crkva bila „neprijatelj“ novoga režima jer je „prijateljevala“ s onim starim, NDH-ovskim, u spomenutom se broju blati Crkva te se donose dokumenti koji svjedoče o njihovim zločinima (*Pastirska pisma „ustaških svećenika“*).

Izlazeći iz okvira lokalnoga već sljedeći, 24. broj, donosi zanimljiv izvještaj londonskog Timesa o Titovoj Jugoslaviji, koji je zbog svoje pozitivne ocjene novoga režima bio podobnim za objavljivanje na svim razinama, pa tako i u ovim lokalnim novinama. Treba naglasiti da je te 1945. godine središnja tema *Varaždinskih vijesti* bila upravo politika, i to izbori za Saveznu skupštinu koji su nadolazili. Zato su u 25. broju objavljene slike kandidata Narodne fronte za Saveznu skupštinu uz parolu istaknutu masnim slovima „Glasajte za NF –

organizatora pobjede nad fašizmom“. Sugeriranje narodu za koga treba glasati nastavljeno je na više stranica *Vijesti* pa se poziva na omladinski predizborni zbor, ali i objavljuje velika parola „Žene glasujte za listu maršala Tita, time glasate za svoju ravnopravnost“. Tako je Narodna fronta, na čelu s maršalom Titom, pokušala na svim razinama utjecati na rezultate izbora.

U sljedećem je broju u istom tonu objavljena Titova slika na naslovnici, ali se donosi i ocrnjuje kontrastranka i predizborna djelatnost HRSS-a. S obzirom na neupućenost naroda prilažu se i upute biračima, a uz njih je objavljena velika parola „Živio Marko Belinić, nosilac liste za kotar Varaždin“. Značajno za tadašnje stanovništvo koje se možda jedino na taj način moglo informirati, ako ne preko radio-stanice, jest priložen popis biračkih mjesta na kojima mogu dati svoj glas na predstojećim izborima.

Cijela strka oko izbora završena je već u 27. broju kada su objavljeni rezultati izbora. Na svom prvom zasjeda 29. studenoga 1945. godine Ustavotvorna je skupština ukinula monarhiju i proglasila republiku pod nazivom Federativna Narodna Republika Jugoslavija. Kako je prije izbora vladu napustila većina građanskih političara iz redova izbjegličke vlade, Komunistička je partija Jugoslavije osigurala potpunu političku vlast u zemlji, za koju Hrvoje Matković navodi da je postala svojevrsna diktatura jer je nadzirala cijelu državu, njeno funkcioniranje i stanovništvo i rješavala se „nepodobnih“. (1999: 212)

U vrijeme prije i nakon izbora većinu je članaka političke naravi na naslovnici *Varaždinskih vijesti* napisao dr. Hinko Krizman. On je bio hrvatski političar, rođen u Karlovcu 5. VII. 1881, a preminuo u Zagrebu 29. I. 1958. Studirao je pravo u Zagrebu i Beču. Do 1918. bio je odvjetnik u Varaždinu, a nakon sloma Austro-Ugarske Monarhije 1918. godine obnašao je dužnost člana Privremenoga narodnog predstavništva u Beogradu. Na izborima za Narodnu skupštinu do proglašenja diktature 6. siječnja 1929. godine redovito je bio biran za zastupnika na listi Demokratske stranke, odnosno Samostalne demokratske stranke u Varaždinu. Od 1927. do 1929. godine bio je načelnik Varaždina, a od 1919. do 1925. ministar više resora u jugoslavenskoj vladi. Nakon okupacije zemlje zbog političke nepodobnosti bio je zatočen u Lepoglavi, a potkraj travnja 1941. godine deportiran je u Austriju, gdje je bio zatvoren do kraja rata. U svibnju 1945. godine, u novom političkom preokretu postao je član AVNOJ-a, a u studenome 1945. izabran je za zastupnika u Ustavotvornoj skupštini. O njegovoj važnosti za politički život Varaždina, ali i Narodne Republike Hrvatske svjedoči i činjenica da je od 1946. godine bio ministar socijalne politike u

Vladi NRH, a potom predsjednik Savjeta za narodno zdravlje i socijalnu politiku te ministar pravosuđa. (Hrvatska enciklopedija, 2016.) Njegovi su članci sigurno bili važan čimbenik u proširenju političkih ideja Narodne fronte i Komunističke partije Jugoslavije na teritoriju Varaždina i okolice.

Osim Hinka Krizmana zastupljeni su i drugi političari, tako je u *Varaždinskim vijestima* u 32. broju objavljen pozamašan članak o ustaškoj djelatnosti u crkvama u kojem se intervjuira Vladimir Bakarić. Bakarić je bio hrvatski političar rođen u Velikoj Gorici 8. ožujka 1912. godine. Kao i Hinko Krizman, završio je 1935. godine Pravni fakultet u Zagrebu, gdje je 1937. godine postao doktor prava. Od samih početaka, već od 1933. godine, bio je član Komunističke partije Jugoslavije, od 1935. godine sekretar SKOJ-a na Zagrebačkom sveučilištu, a od 1940. godine član Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske. Sudjelovao u uređivanju časopisa *Izraz* (1939–41) i *Naše novine* (1939) te ilegalnoga lista KPH *Politički vjesnik* (1940), odnosno *Vjesnik radnog naroda* (1941). Bio je jedan je od organizatora antifašističkog pokreta u Hrvatskoj, politički komesar Glavnoga štaba NOV i PO Hrvatske (1941–43), suosnivač ZAVNOH-a, član Predsjedništva AVNOJ-a i zamjenik povjerenika za vanjske poslove NKOJ-a.

Nakon uklanjanja Andrije Hebranga, u listopadu 1944. godine, postavljen je za sekretara Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske, a u travnju 1945. godine, nakon osamostaljenja, postao je predsjednik prve vlade Hrvatske. Potkraj rata vodio je snažnu kampanju protiv Mačeka i vodstva HSS-a. Koliko je bio politički važan svjedoči i činjenica da je tijekom četiri poratna desetljeća bio vodeći hrvatski političar, bliski suradnik Josipa Broza Tita i glavni provoditelj njegove politike u Hrvatskoj. Obavljao je najviše dužnosti u Hrvatskoj i Jugoslaviji.

U vrijeme za koje se provodi ovo istraživanje (1945.-1949.) bio je sekretar Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske (Saveza komunista Hrvatske) (1944.–1966.) i predsjednik vlade Narodne Republike Hrvatske (1945.–1953.). Kasnije je, u 1960-ima bio jedan od začetnika gospodarskih i političkih reformi, zagovornik reforme Federacije i prenošenja ovlasti na republike. (Hrvatska enciklopedija, 2016.) Njegove su izjave zasigurno imale velikog utjecaja na formiranje političkog mišljenja čitateljstva *Varaždinskih vijesti* u tim prvim poratnim godinama.

Od godine 1946. lakše se uočavaju promjene koje se događaju u listu. Primjerice, nakon izbornog je spektakla, u 33. broju vraćena ponovno crna boja naziva *Vijesti*, a upravo ta

promjena boje naziva novina upućuje na značaj datuma o kojima je riječ (kad je crvena boja naslova datum je bitan). Treba istaknuti i da su od 1946. sve učestalije fotografije (barem jedna na svakoj stranici), časopis povećava broj stranica, a čitatelji dobivaju mogućnost postavljanja pitanja u posebnoj rubrici što dodatno svjedoči o uključenosti lokalnog stanovništva u rasprave o temama koje *Varaždinske vijesti* u to vrijeme donose. Iako se u većini brojeva ovih novina rijetko spominju vijesti izvan Međimurja, Podravine i Zagorja, cijeni se i ističe važnost esperantskih grupa (donosi se i opsežan članak u kojemu Stjepan Radić progovara o esperantu, vjerojatno preuzeto iz vijesti prije rata).

U duhu novoga režima, sve su češće vijesti o zapljeni imovine bez naknade u korist države uz krinku isticanja uloge radništva. Režim provjerava sva stanja na svim razinama pa se u 40. broju obrazlaže djelovanje Komisije za ratnu dobit. Da su novine nastojale biti u toku s događajima i izvan lokalnog područja svjedoči i 44. broj koji govori o pripajanju Istre i Trsta Jugoslaviji o kojoj su i Varaždinci donijeli svoju deklaraciju, a već u 46. broju donosi se tjedni pregled svih događaja koji uključuje i vijesti iz Grčke, Julijske Krajine, Bugarske i Poljske, što je prvi put da se prenose vijesti koje nisu izravno vezane uz Partiju ili njeno djelovanje. Već dva broja kasnije donose se i vijesti iz Španjolske koja nikako nije vezana uz partijsko djelovanje.

U duhu proslava koje Partija obilježava 49. i 50. broj zajedno izlaze zbog obilježavanja Prvog maja. Naslovnica je ponovno crvena, cijena novina tada iznosi 4 dinara, a već u sljedećem broju cijena se vraća ponovno na 2 dinara. Od sredine te 1946. godine novine se uobličuju pa dobivaju rubrike – Kroz naša sela i tvornice, Iz naših organizacija, Kulturno prosvjetni život i rad, Gradske vijesti, Događaji iz zemlje i svijeta, Pisma čitatelja, Raspored radio-stanice i Oglasi. Kasnije će, koncem godine, u novine biti ukomponirane i vijesti iz Zagreba, a izvještavat će se i o tome tko je izabran u novu vladu Savezne Republike Hrvatske.

O vezanosti Tita i Staljina, što je opća povijesna činjenica, moglo se čitati u 94. broju *Varaždinskih vijesti* kada je uz parolu „Živio Staljin!“ objavljen tekst posvećen njemu s njegovom slikom. Sljedećih je nekoliko brojeva obilježeno porukama maršala Tita narodu koje se objavljuju na naslovnici, najčešće uz sami naslov novina. Tako se u 100. broju na naslovnici nalazi poruka: „Stavljam vam na srce važnu zadaću: brigu o djeci i mladom naraštaju. Važno je da naša djeca budu pravilno odgojena u duhu nove Jugoslavije. (Maršal Tito ženama na II. kongresu AFŽ-a)“. U 111. je broju objavljeno: „Samo čvrst savez radnika i seljaka stvara bolji život radnika Jugoslavije!“, a u 119. broju piše: „Narodni zajam to su nove

tvornice i željeznice, novi traktori i sijačice, nove škole i bolnice“. Te su poruke zasigurno ostavljale duboki trag u stajalištima tadašnjih čitatelja *Varaždinskih vijesti*, posebice ako su dolazile od samoga maršala Tita koji je u to vrijeme već polako postajao mitska, nedodirljiva ličnost i uzor sveg stanovništva.

Da „stare rane nisu preboljene“ svjedoči i 105. broj u kojemu se prenosi iz Riječkog lista izvještaj o smrti kralja NDH – Aimonea Savojskog, tekst koji duboko kritizira stari režim. U tom se duhu u 111. broju Amerika prikazuje kao imperijalistička i kapitalistička i implementira negativno stajalište o takvim političkim i gospodarskim sustavima. Već u 125. broju donosi se i opsežan izvještaj o ustaško-četničkim zločincima pred sudom naroda čime se završava krug predstavljanja svih negativnosti staroga režima.

Ako uzmemo sve gore navedeno u obzir, *Varaždinske vijesti* bile su posrednikom u prenošenju ideja novoga režima, ideja Narodne fronte i Komunističke partije Jugoslavije koja je cijelu političku sliku prezentirala kroz uzdizanje novoga i rušenje i demoraliziranje staroga sustava.

4.1.2. Društvene tematike: školstvo, zdravstvo, društveni domovi, akcije...

Usprkos činjenici da su političke vijesti bile itekako u prvom planu, ali ne i većinski zastupljene, u *Varaždinskim vijestima*, ne može se zanemariti niti zastupljenost društvene tematike – školstva, zdravstva, humanitarnih akcija i slično. Tako se već u 21. broju piše o otvorenju niže realne gimnazije u Prelogu. Kako je bio slučaj s politikom, tako se i na ovom polju prvo govori o mađarizaciji u posljednje četiri godine kojoj se stalo na kraj završetkom rata i osnivanjem „akcionog odbora za podignuće“ gimnazije u Prelogu koja će odigrati veliku ulogu u opismenjavanju tamošnjeg stanovništva. U istom se broju govori i o šivanju donjeg rublja za napuštenu djecu u Maruševcu za koje su bile zadužene već spomenute žene AFŽ-a, najavljuju se i opisuju predstave i koncerti u Varaždinu te se najavljuje gradnja dječjeg *obdaništa* (vrtića). U 22. broju žene se pozivaju da pomognu Dječjem domu u Maruševcu te se prenosi važna vijest o otvorenju prvog stalnog kazališta u Varaždinu. U 23. broju objašnjava se postupak prijave ratne štete, potiče sudjelovanje u akciji kotara Zlatar za stradale Kalnika (sabirna akcija radnika i radnika u rudniku Pešćena), ističe se inicijativa naroda i narodne vlasti u obnovi školstva. Donose se i vijesti o varaždinskim zadrugama i narodnom kazalištu. Ipak, sve je to u duhu novoga sustava u kojemu se njeguje zajedništvo i

rad pa se izvještava o tome kako su đaci gimnazije opskrbili školu gorivom za zimu, a đaci rudarske škole sudjeluju u sječi drva, te o prilozima građana za radio stanicu i za izborni fond. Zanimljivo, već se u tim prvim brojevima spominje zrakoplovna grupa Atom i poziv za izgradnju plivališta za koje se ističe da je od iznimne važnosti za stanovništvo Varaždina i okolice.

Stanovništvo se pomalo organizira i pokušava samo promijeniti lošu situaciju u kojoj su se našli poslije rata. Tako se u 24. broju izvještava o Učiteljskoj konferenciji u Prelogu i zboru žena te njihovim aktivnostima u pomaganju siromašnima, ali i novčanoj pomoć koju radnici skupljaju za ratom izmučena područja. Čitatelji dobivaju svoju rubriku, kako smo naveli, što je iznimno važno za proučavanje problema koji njih muče pa su neka od pisama objavljena pod naslovima *Nabijanje cijena* (o visokim cijenama u trgovinama), *Gdje su cigarete* (o nestašici duhana), *Ujutro nema posjeta* (o posjetima u lokalnoj bolnici), *Skupi sprovodi* (o visokim naknadama za pokope). Iz toga se može iščitati kako je stanovništvo bilo okupirano općim društvenima problemima kakvi su tipični za neuređeno poslijeratno društvo u kojemu su živjeli. Pozitivna stvar na području Varaždina događa se iste godine kada je izgrađeno dječje obdanište (vrtić) u Tivaru, što je uvelike olakšalo mogućnost zaposlenja i majki s tog područja. Kako se gospodarstvo oporavlja, sve su češći oglasi za posao koji su bili važan dio normalnog funkcioniranja i gospodarstva i društva na tom području.

Za normalno funkcioniranje društva bilo je važno to društvo opismeniti. Činjenica je da je u Jugoslaviji bilo iznimno malo pismenog stanovništva jer su roditelji djecu često odvodili iz škola kako bi radili u kući ili na zemlji. Zato je zanimljivo spomenuti kako je u 27. broju objavljena vijest o osnivanju čitaonice u Orahovici i vijestima iz gradske knjižnice. Ističe se i potreba za osnivanjem Crvenog križa koji bi mogao odigrati važnu ulogu u pomoći ratom pogođenom društvu varaždinskog kotara. Kako bi se društvo opustilo i motiviralo, nudi se nagrada od 10 000 dinara onome tko pogodi od koje je četiri riječi sastavljena kratica „Lind“, što je, ako usporedimo tu količinu novca s cijenom novina koja je iznosila 2 dinara, bio pozamašan iznos koji je svakako mogao motivirati društvo na istraživanje.

U opismenjavanju stanovništva važnu je ulogu odigralo otvaranje novih škola na području kotara. Osim spomenute gimnazije u Prelogu, u 28. se broju donosi vijest o početku rada tekstilne škole i osnivanju privremeno-domaćinskog tečaja u Velikom Bukovcu, a u 30. broju o esperantskom tečaju. Modernizacija društva očitovala se i kroz kulturne manifestacije, poput gostovanja pjevačkog društva iz Šibenika o kojemu se izvještava u 30. broju novina. U

smislu modernizacije otvorena je i prva veterinarska ambulanta, a u 48. broju ističe se i potreba za uspostavljanjem dječje poliklinike. Od 33. broja ističe se sve češće borba protiv nepismenosti zbog čega je kasnije održana i Konferencija nastavnika srednjih škola. Krajem školske godine po prvi put se, u 60. broju, 11. srpnja 1946. godine, donosi iscrpan izvještaj o kraju školske godine i školstvu uopće. Već deset brojeva kasnije na naslovnici se nalazi parola: „Sedmogodišnje obvezno školovanje temelj je prosvjetne budućnosti našega naroda“, a koliko je važno školstvo svjedoči i parola koja se pojavljuje na samoj naslovnici novina (81. broj), a koja glasi: „Likvidirajmo što prije nepismenost u našem okrugu, jer je mrak analfabetizma u protivnosti s napretkom“. Unutar novina objavljuje se i poruka: „Omladino budi prva u borbi protiv nepismenosti“, a tiskana je i pjesma Milana Draškovića *Nepismenom radniku*. Zamah borbe protiv nepismenosti nastavlja se i u 87. broju: „Mi želimo da sve radnike i sve seljake učinimo kulturnim i obrazovanim i mi ćemo vremenom to postići. Staljin“. U jubilarnom, 100. broju objavljena je informacija o uspostavljanju posebnog tečaja za nepismene, ali i tečaja kuhanja (105. broj) koji je svakako odigrao važnu ulogu u opismenjivanju starijeg dijela stanovništva.

Važan čimbenik za funkcioniranje društva bilo je i kažnjavanje onih koji su se ogriješili o interes naroda, a najčešće se radi o kažnjavanju zbog privredne sabotaže o kojoj se izvještavalo u nekoliko brojeva novina. U 78. broju u tom se smislu piše o radu milicije. U istom se broju donosi i raspored liječničke službe, ureda za socijalno osiguranje radnika i namještenika za kotar i grad Varaždin, prijava invalida za invalidninu te informacije o tome kako se obavlja prijava kolonizirane djece iz rata.

Da režim nije branio djelovanje katoličke crkve, a kamoli slavljenje važnih praznika svjedoči 32. broj u kojemu unutar novina redakcija čestita Božić i Novu godinu svim čitateljima i suradnicima katoličke vjeroispovijesti, objavljuje se pjesma Nikole Pavića i to na kajkavskom narječju, a na posljednjoj stranici nalazi se poveći članak o Božiću (ovaj broj ima 14 stranica od čega su 4 stranice oglasi i čestitke za Božić i Novu godinu).

Kako smo već naveli, važan aspekt modernizacije društva svakako je bilo kulturno prosvjećivanje. Zato je u Varaždinu organiziran tjedan kulture od 23. 4. do 5. 5. 1946. o čemu se izvještava u 48. broju. U istom je broju po prvi put objavljen književni ulomak, i to Viktora Cara Emina i pjesma Nikole Pavića te zanimljiv i edukativan tekst o otkriću Neptuna. Dvobroj koji je uslijedio bio je većinom posvećen tjednu kulture. U tom 49/50. broju objavljuju se pjesme, ulomci, o knjigama i čitanju i izvještaji. Samo sedam brojeva kasnije i

same novine osnivaju novu rubriku *Kulturno prosvjetni život i rad*, a kasnije se izvještava i o tome kako je otvoren Dom kulture te o folklornim grupama (174. broj) koje su također imale važnu ulogu u kulturnom životu stanovnika varaždinskog kraja.

Kako je Narodna fronta bila glavna i jedina politička opcija, bivši i tadašnji frontovci, ali i vojnici postaju važna vijest *Varaždinskih vijesti*. Tako se u 94. broju na naslovnici nalazi poruka: „Živjela Jugoslovenska armija, čuvar slobode i mira!“. Kasnije se izvještava o tome kako su frontovci u posjeti zadrugarima u Zelendvoru (111. broj), kako organiziraju izlete (119. broj) te kako su podijeljene značke za najbolje frontovce (137. broj). Može se iščitati kako su frontovci od 1948. godine imali važnu ulogu u društvu varaždinskog kraja.

4.1.3. Sport

Od početka praćenja *Varaždinskih vijesti* 1945. godine može se zamijetiti kako je znatan prostor u novinama posvećen *fizkulturi*, odnosno sportu. Već u 21. broju donosi se opsežan izvještaj o nogometnoj utakmici Tekstilca, koji kroz istraživano razdoblje imaju najviše medijskog prostora, ali i nogometaša Preloga. Izvještava se i o pobjedi odbojkaša Tekstilca u Karlovcu, spominju se nogometaši Slobode i Borca te se iscrpno opisuje tijek utakmica. Međutim, sport nije bio ograničen samo na profesionalne klubove. Naime, u cilju povećanja proizvodnje radnici Tivara i radnici Tvornice tekstila u Paraćinu su imali natjecanje (24. broj) pa se, dakle, sve češće donose rezultati utakmica radničkih momčadi.

Osim najzastupljenijeg sporta, nogometa, spominje se i stolnoteniski turnir u Čakovcu, fizkulturni slet RFD Tekstilca, boks, odbojka, stolni tenis, atletika (26. broj), gostovanje Tekstilca u Kranju i stolnotenisača, cross-country natjecanje (30. broj), klizalište u Čakovcu, hokej na ledu (154. broj), nogometni klub Jedinstvo (33. broj), trening olimpijske atletske momčadi (111. broj), mototrke (137. broj) i mnogi drugi. Vijesti su raznolike i opsežne pa često vrlo detaljno prenose cijelu utakmicu što je izvrsna nadoknada za nemogućnost praćenja iste na radio-stanici.

Međutim, najvažniji je izvještaj u 89. broju. Iz tog izvještaja saznajemo da u to vrijeme u varaždinskom kotaru djeluju dva fizkulturna društva koja imaju ukupno 320 članova, 3 fizkulturna aktiva i 6 ogranaka (najbolji su Kozarac i Građevinar) te da je bilo

prijavljeno preko 800 ljudi na natjecanju za značku fizkulturnika. Ta statistika pokazuje kako je sport odigrao veliku ulogu u društvu varaždinskog kotara u prvim poratnim godinama, od 1945. do 1949. godine.

4.1.4. Gospodarstvo: udarnici, trudbenici, ispunjavanje normi…

Ratom pogođeno područje varaždinskog kotara, ali i cijele Jugoslavije, naporno je radilo na oporavku gospodarstva u prvim poslijeratnim godinama. Za oporavak gospodarstva osmišljen je sustav petogodišnjih planova, a s obzirom na vrijeme istraživanja kojim se ovaj rad bavi, Jugoslavija je od 1947. do 1951. provela svoj prvi petogodišnji plan, ali je to tada već bilo vrijeme i treće agrarne reforme u povijesti naših prostora. Prva se odvijala u vrijeme bana Josipa Jelačića, druga u prvih 40 godina 20. stoljeća, a značajka treće agrarne reforme, koja se može pratiti i kroz *Varaždinske vijesti,* jest oduzimanje zemljišta bogatima, bankama, crkvama i napuštenih zemljišta Nijemaca, te preraspodjela istih seljačkim radnim zadrugama, državnim dobrima, a siromašnim seljacima od toga je podijeljeno svega 50 %. (Hrvatska enciklopedija, 2017.)

Iz *Varaždinskih vijesti* saznajemo kako je gospodarstvo u varaždinskom kraju nakon rata počelo cvjetati. Kako se neprestano isticalo radništvo, i vijesti o tvornicama i obrtima zauzimale su dosta novinskog prostora. Tako već u 21. broju saznajemo za *doškolovavanje*, odnosno dvomjesečni stručni tečaj za radnike Tivara. To je ujedno najveća i najznačajnija varaždinska tvornica o kojoj je najviše članaka napisano u istraživanom razdoblju. Počeci Tivara vežu se uz 1918. godinu kada je osnovana Tekstilna tvornica Varaždin. Proizvodnja vunenog prediva i tkanina započinje 1922. godine, dok se 1926. godine proizvodni proces širi na izradu odjevnih predmeta, a već 1929. godine otvara prva prodavaonica. Spomenuta tvornica do 1948. godine nosi naziv Tekstilna industrija d.d. Varaždin ili skraćeno Tivar. (Službene stranice tvornice Varteks, 2016.) Kasnije će dobiti naziv Varteks po kojemu ju i danas prepoznajemo.

Već smo nekoliko puta istaknuli kako se od 1945. godine u *Varaždinskim vijestima* snažno naglašava moć radništva - trudbenika. Radnici se veličaju u svakom smislu riječi pa se u 21. broju navodi da radnici rade marljivo da povećaju proizvodnju. Nadalje, u 22. broju izvještava se o rudniku u Ivancu koji je na putu obnove zahvaljujući svijesti i predanom radu

njegovih radnika. O značaju i moći radnika svjedoči i navod da su radnici tog kotara dali jednu svoju nadnicu za stradale krajeve što je oko 100 000 dinara (usporedbe radi, novine su u to vrijeme koštale 3 dinara). Donacijama za stradale krajeve pridružila se i tvornica Lepa u Lepoglavi koja daje za stradala sela Kalnika, a Pregrada za popaljena sela. Ističe se kako tekstilci marljivo rade kako bi pomogli u obnovi Jugoslavije. Gore spomenuta tadašnja tvrtka Lepa osnovana je 1928. godine u Lepoglavi pod nazivom Penkala. Do 1937. godine poslovala je pod tim imenom, kada ju preuzima Dioničko društvo iz Zagreba i daje joj naziv Lepa Lepoglava. Do 1957. godine proizvodni program poduzeća bio je pisaći pribor i drvna galanterija, a bila je smještena uz zgradu današnjeg Kaznenog zavoda u Lepoglavi. (Službene stranice tvornice Lepa, 2016.) Uz spomenuti Varteks, i ova tvrtka i danas posluje, što govori o njezinu značaju za razvoj gospodarstva i stanovništvo varaždinskog kraja.

Da je gospodarstvo bilo u snažnom usponu svjedoče sve češći natpisi o većem opsegu proizvodnje i premašivanju norme. Tako se u 23. broju navodi da su tvornica kože Martinušić i prediona i apretura Tivara prestigle predratnu proizvodnju. U 40. broju izvještava se da je tvornica pokućstva Thonet-Mundus premašila normu za 20 %, čakovečki Paromlin premašio normu za 15 %, a pozitivan tijek nastavlja se tijekom cijeloga razdoblja pa se i na samom koncu istraživačkog razdoblja, u 174. broju ističe da su tekstilci izvršili normu prije polugodišnjeg roka, a dobrom poslovanju pridružio se i rudnik Strahinja. Zanimljivo, uz premašivanje proizvodnje veže se pojam udarnika i udarništva. Korištena u Jugoslaviji i Sovjetskom Savezu ova je riječ označavala sposobne i motivirane radnike koji su višestruko prebacivali norme (Hrvatski jezični portal, 2016.) na svojim poslovima i zbog toga imali status drugačijih i boljih u društvu pa se u tom tonu izvještava i o radnicima gore navedenih tvornica.

S jedne strane tvornice, a s druge poljoprivreda – bila je to gospodarska okosnica varaždinskog kraja. Zato su u novinama česti napisi o agrarnoj reformi, vinogradarstvu, poljodjelstvu i voćarstvu. Već se u 25. broju obavještavaju poljoprivrednici da se provodi otkup viška kukuruza i regulira voda, a u 27. ističe da je agrarnom reformom zemlja pripala onima koji je obrađuju. Zanimanje stanovništva za poljoprivredu država je pokušala, kao i u slučaju međutvorničkih natjecanja, pobuditi natjecanjima pa se izvještava i o natjecanju kotareva u sjetvi (27. broj). U pojedinim brojevima poljoprivrednicima su dane točne upute što i kada sijati (70. broj) te kako održavati stoku (30. broj - upute za klanje svinja i predaju masti u javne svrhe) pa se uz to naglašava da u predstojećoj proljetnoj sjetvi ne smije niti jedan komadić zemlje ostati neobrađen i nezasijan (40. broj), a sve se češće izvještava i o

organiziranom otkupu viškova raznih poljoprivrednih kultura. Poljoprivrednici se redovito izvještavaju i o sastancima (poput sastanka pčelara u 30. broju) i novim tečajevima na kojima mogu saznati novosti u sjetvi i održavanju zemlje (154. broj) te tko po zakonu plaća porez, primjerice, za klanje svinja (105. broj). Da je poljoprivreda bila na zavidnom nivou svjedoči i 43. broj u kojemu je objavljena slika traktora jer se održavala *Veterinarsko-poljoprivredna izložba* u Varaždinu.

S poboljšanjem gospodarske slike varaždinskog kraja sve su češći posjeti važnijih političara Varaždinu. Tako se izvještava o posjeti ministra industrije i rudarstva (25. broj) te predstavnika sindikata Čehoslovačke, Rumunjske i Bugarske tvornici Tivar (28. broj). Spomenuta je tvornica imala izvrsne rezultate pa je u svega dvije poslijeratne godine postala najbolja u Jugoslaviji u natjecanju radnika (81. broj). Poboljšanju opće gospodarske slike zasigurno je pomogla i izgradnja Autoceste o kojoj se izvještava 1949. godine u 174. broju u kojemu se navodi da omladina pomaže u izgradnji Autoceste. Radne su se akcije nastavile u svim smjerovima i na svim područjima, naročito su hvaljene akcije omladinaca kojih se znalo skupiti 800 samo iz jednog kotara (111. broj), a o njima nerijetko čitamo i u *Varaždinskim vijestima*.

Osim radnih akcija kao jednih od simbola Jugoslavije, značajna je i pojava zadruga.

> Seljačke radne zadruge, kolektivni zadružni organizacijski oblik u socijalističkom poljoprivrednom sustavu, uveden u Hrvatskoj nakon Drugoga svjetskoga rata jer je u ratom porušenim europskim zemljama proizvodnja hrane bila među najvažnijim zadatcima. Kako bi se to omogućilo, u tadašnjoj se Jugoslaviji s planskim gospodarstvom primijenio sovjetski model kolektivizacije. Seljak je pod političkim i gospodarskim pritiskom (progresivni porez) te prisiljavan različitim metodama zastrašivanja (iseljivanja, rad na državnim imanjima i dr.) ulazio u radnu zadrugu zajedno sa svojom zemljom i sredstvima za proizvodnju. Budući da je proizvodna tehnologija i opremljenost takvih zadruga ostala ista kao i na dotadanjem seljačkom imanju (a raspodjela dohotka bila je neprimjerena), proizvodnja se nije povećala. Zbog niskoga uroda i obvezatnoga otkupa ostajalo je malo proizvoda za potrebe obitelji zadrugara, koje su stoga osiromašile i pogoršao im se društveni položaj. (Kardelj, 2016.)

Međutim, u *Varaždinskim vijestima* se o zadrugarstvu izvještava samo u pozitivnom smislu. Već u 33. broju detaljno je opisano zadrugarstvo i plaćanje poreza koje se uz njega

veže, a kasnije se izvještava i o održavanju zadružnih tečajeva (44. broj). Koliko je zadrugarstvo bilo važnim dijelom svakodnevice stanovništva svjedoči i napis da je osnovana pekarska zadruga koja opskrbljuje cijeli grad te da se organizira natjecanje u otkupu hrane (44. broj). Na kraju istraživanog razdoblja, 28. travnja 1949. godine, u 165. broju izvješćuje se o postojanju 26 zadruga u varaždinskom kotaru što govori o njihovoj rasprostranjenosti i značaju za domaće stanovništvo.

Bez obzira na sve gore navedeno, iz članaka u *Varaždinskim vijestima* može se saznati i o gospodarskim problemima koji su mučili lokalno stanovništvo. Prvotno su to visoke cijene (27. i 28. broj) te valutni problemi koji su bili realnost novonastale države (28. broj). S druge se strane učestalo izvještava o švercerima i špekulantima koji „ugrožavaju opće narodne interese*"* te tako štete gospodarstvu, kako varaždinskog kraja, tako i cijele države (30. broj).

4.2. Rekonstrukcija prvih četiriju sezona *Narodnog kazališta „August Cesarec"* kroz *Varaždinske vijesti*

Novine su dokument vremena u kojem su pisane, kroz njih možemo saznati kakav je svjetonazor vladao društvom, čime se društvo bavilo, koji su bili najveći problemi, uspjesi i planovi. Kao što je i prikazano do sada u ovom radu, kroz *Varaždinske vijesti* može se iščitati povijest varaždinskog kraja na više područja. U ovom odlomku rekonstruirat će se prve četiri sezone *Narodnog kazališta „August Cesarec"* onako kako ih donose *Varaždinske vijesti*.

Početak rada kazališta kao stalnog državnog kazališta „August Cesarec" najavljen je u 21. broju *Varaždinskih vijesti* 1945. godine. Iz teksta saznajemo da će se prikazivati „Matija Gubec" Mirka Bogovića, te da je riječ o svečanom otvorenju. Najavljuju se važni državnici koji će prisustvovati toj svečanosti, te se hvali marljivost glumaca koji su unatoč brojnim preprekama predano radili na predstavi.

U 22. broju Varaždinske vijesti donose nam izvještaj o svečanom otvorenju kazališta. Naslov teksta otisnut je masnim crnim slovima *Prvo stalno državno kazalište u Varaždinu otvoreno je Bogovićevim „Matijom Gubcem"*, a tekst zauzima više od četvrtine stranice.

U srijedu 10. X. na svečan način otvoreno je naše stalno državno kazalište „August Cesarec". (…) S mnogo ljubopitljivosti očekivali smo prvi nastup najmlađe

kazališne trupe u državi, i možemo reći da nas je vrlo ugodno iznenadila. Predstava daleko iznad provincijskog prosjeka. (…) Želimo da ovaj uspjeli početak bude nastavljen nizom isto tako dobro nastudiranih predstava. (Anon, 1945: 5)

Nepotpisan autor hvali prvu predstavu, poimence ističe glumce koji su oduševili: Milan Drašković, Jelka Bendelja, Jelena Manjkovska, Draga Pregarc, Marija Stilinović, Eugen Franjković, Rudolf Opolski, Zvonko Đukes, Zvonko Strmac, Branko Rabat, Dušan Dobrosavljević, Franjo Gracer, Robert Horn, Vjekoslav Divjak, Salih Nasić, „i svi ostali u većim i manjim ulogama bili su dobri." (Anon, 1945: 5) Osim glumaca, pohvaljena je i scena, koja je za Varaždin, kao što piše, predstavljala pravo otkriće. „Nestalo je tradicionalnih krpa i scenograf daje onaj potrebni okvir dramskoj radnji. (…) Gledajući sliku za slikom pričinjalo nam se je gdje kad da nismo u Varaždinu." (Anon, 1945: 5) A iz kasnijih tekstova saznajemo i ime scenografa koji se navodi kao P. Egrus. Iz teksta saznajemo i da su kostimi posuđeni iz Zagreba, da je dramu režirao Mirko Perković koji je tada bio i intendant kazališta, kako je kazališni orkestar svoju ulogu također savršeno odigrao, te koja su važna lica posjetila prvu predstavu: pročelnik prosvjetnog odjela Okružnog No-a Stjepan Novak, ministar prosvjete Ante Vrkljan, tadašnji intendant zagrebačkog kazališta Ivo Tijardović.

Od 23. broja *Varaždinske vijesti* redovito u rubrici *Gradske vijesti* najavljuju i obavještavaju čitatelje o predstavama. Popis predstava po sezonama donosimo u priloženoj tablici 2. Osim popisa predstava, iz najava saznajemo i cijenu ulaznica koje se kreću od 4 do 20 dinara, da su gledališta zimi grijana, te za koga su predstave. U prvoj sezoni predstave su se većinom igrale nedjeljom i srijedom. Nisu sve predstave bile svima namijenjene, te se to u *Varaždinskim vijestima* uvijek istaknulo u najavi. Neke su predstave bile za Sindikat, neke za demobilizirane borce, neke za seljaštvo, neke samo za đake (tad je cijena bila od 2 do 10 dinara), neke za vojsku…

U prostorima HNK održavale su se i koncertne večeri, a kako možemo iščitati iz broja 29. *Varaždinskih vijesti* Narodno kazalište August Cesarec imalo je svoj orkestar, i pjevače, od kojih su navedeni Robert Horn (tenor), Rudolf Opolski (bariton), Marija Hervais (sopran), Ankica Rucner (sopran) i Zdenka Marković (alt).

O svakoj premijerno izvedenoj predstavi u *Varaždinskim vijestima* objavljen je veći tekst, u formi izvještaja, komentara ili kritike. Veći tekstovi objavljivali su se i prilikom gostovanja nekog kazališta u Varaždinu, ili prilikom gostovanja varaždinskog kazališta u nekom drugom gradu. Iz većih tekstova saznajemo mnogo o samom kazalištu.

Jedan od korisnih tekstova za čitatelja istraživača, a također i kao povijesni dokument, jest svakako tekst tadašnjeg intendanta Mirka Perkovića koji nam u 32. broju *Varaždinskih vijesti* donosi sliku rada kazališta od otvorenja 10. listopada pa do 24. prosinca 1945. godine. Perković svoj tekst započinje riječima o kulturi koju stavlja uz bok ekonomskoj obnovi zemlje. Ističe važnost kazališta za narod u poslijeratno vrijeme:

> Da se upravo kazališnoj aktivnosti posvećivala najveća pažnja, nije nikakvo čudo, kad se ima u vidu, da je kazališna umjetnost svojom živom riječju, neposrednim kontaktom s publikom i konciznim umjetničkim izražajem najpodesnija da svestrano rješava svaku problematiku i da je prenese u gledaoce, ne kao nakalamljeno izvana već kao klicu, koja je sama proklijala iz vlastitog uzbuđenja i razmišljanja, na osnovu stvarno doživljenog kompleksa zbivanja. Pravo kazalište tj. ono kod kojeg razmak rampe ne može diferencirati intenzivnost proživljavanja dramske radnje između onih koji igraju i onih koji gledaju, može u kolektivnom formiranju rješenja neke problematike napraviti više u toku od dva do tri sata, koliko traje predstava, nego čitave hrpe novina, brošura i knjiga. (Perković, 1945: 4)

Robert Horn, tadašnji kazališni tajnik, u par brojeva nakon ovog gdje nailazimo na Perkovićev tekst, nadopunjuje tu Perkovićevu misao o važnosti kazališta u prosvjećivanju naroda. Smatra kako je kazalište prije Narodno oslobodilačke borbe „bilo jedan od mnogih instrumenata za očuvanje interesa vladajuće manjine“. (Horn, 1946: 3) Vrlo direktno optužuje kazalište za zasljepljivanje naroda. „Sve što je izvođeno za šire slojeve veličalo je postojeće stanje i težilo stvoriti kod gledaoca povjerenje, da je pitanje životne sreće moguće riješiti jedino u okvirima postojećeg društvenog stanja“, i upravo zbog takvog uvjerenja navodi da je „kazalište jedna od općih društvenih tekovina NOB-a“. (Horn, 1946: 3) Smatra kako je kazalište nakon NOB-a postalo narodno i slobodno, te da nastankom novih kazališta i obnavljanjem svjetonazora već postojećih kazališta ona postaju masovni medij. Veoma važnim čimbenikom u prosvjećivanju naroda smatra književnost, koja zajedno s kazalištem treba raditi povezana s Narodnom Frontom.

Iz prije spomenutog Perkovićevog teksta saznajemo i veoma bitne povijesne podatke. Perković navodi kako Varaždin ima dugu kazališnu tradiciju, već 1860. godine Varaždin ima društvo kazališnih dobrovoljaca, 1873. godine dovršena je gradnja tadašnje kazališne zgrade, stalno kazalište subvencionirano od gradskog poglavarstva osnovano je 1915. godine, osnivač je bio dirigent Andro Mitrović, a to se kazalište održalo do 1924. godine kad je trebalo biti zatvoreno zbog financijskih poteškoća. Perković u tom dijelu teksta želi naglasiti kako je

„Varaždin premali grad da bi iz svojih vlastitih sredstava mogao uzdržavati stalno kazalište te da ostaje alternativa: ili državno ili dobrovoljačko kazalište“. (Perković, 1945: 5) Nadalje, napominje kako se upravo zbog velike kazališne tradicije i uspjeha domaćih dobrovoljaca narodna vlast odlučila za prvo rješenje. No, u daljnjem tekstu saznajemo kako su sredstva bila osigurana samo za dramu, dok se „glazbena grana osnovala na dobrovoljačkoj bazi“. (Perković, 1945: 5)

Prvi koraci narodnog kazališta naišli su i na još neke prepreke. „Budući da kazalište nije imalo nikakvog fundusa potrebno je za svaku premijeru praviti sve iznova, pa čak i ono što bi moralo biti u svakoj kazališnoj zgradi“, upoznaje Perković čitatelje sa stanjem u kazalištu. (Perković, 1945: 5) Također navodi kako je i zgrada kazališta već stara i potrebnu ju je obnoviti, i urediti centralno grijanje, jer „sadašnji sistem uz maksimum potroška ugljena daje minimalni efekt, pa prijeti opasnost da bi se kazalište za jake zime moralo zatvoriti“. (Perković, 1945: 6)

Perković unatoč početničkim problemima vjeruje u HNK Varaždin i u rad svih djelatnika kazališta. „Uprava kazališta nastojati će da u idućoj godini poveća brojčano stanje i kvalitet svojih članova“, najavljuje intendant, te obećaje raznovrsniji repertoar i poziva „općinstvo Varaždina da još većim zanimanjem i ljubavlju prati ove prve korake svoje najznačajnije ustanove“. (Perković, 1945: 6)

Iz Perkovićeva teksta saznajemo i tko su glumci tadašnjeg kazališta, odnosno kako ih on naziva *pretstavljačko osoblje*, od kojih je većina navedena već ranije u tekstu. Nisu spomenuti Franjo Majetić, Vlado Sušić, Adela Špac, Milan Drašković, Antun Kujavec i Branko Strmac. U kazališnoj upravi bili su Mirko Perković (intendant i redatelj), Robert Horn (tajnik), Pavel Vojković (scenograf i tehnički šef) i Franjo Nadaši (dirigent).

Veoma važan događaj u HNK Varaždin je bila prva izvedba operete. Najavu operete pronalazimo u 38. broju *Varaždinskih vijesti*. Opereta *Moja sestra i ja* najavljena je kao najpopularnija opereta, koja je na repertoaru svih kazališnih pozornica. „Kao što su uvela ostala naša kazališta pored dramskih i operetne predstave, tako je i naše kazalište odlučilo da pokraj svog dramskog repertoara prikaže jednu operetu.“ (Anon, 1946: 7) Komentar premijerne izvedbe operete nalazimo u 40. broju Varaždinskih vijesti. Kao što je istaknuo autor teksta „imali smo već lijepi broj premijera, ali valja priznati da nijedna nije bila toliko očekivana od općinstva s toliko znatiželje kao ova posljednja.“ (im, 1946: 4) Pohvaljeni su svi solisti, dirigent i orkestar, te je zaključeno kako će opereta imati sigurno niz repriza.

Iz 39. broja Varaždinskih vijesti saznajemo da je 10. veljače 1946. godine *Narodno kazalište „August Cesarec“* odlikovano ordenom „Bratstva i jedinstva II. reda“ „kojim je odlikovana kazališna trupa „August Cesarec“ za svoje ogromne zasluge u oslobodilačkoj borbi“. (M.V., 1946: 5) No, taj tekst nam je zanimljiv i iz jednog drugog razloga. Iako je i u spomenutom tekstu intendanta Perkovića bilo nešto riječi o tome, ovdje čitatelj istraživač detaljnije saznaje kako je Narodno kazalište dobilo ime. Naime, „centralna kazališna družina „August Cesarec“ formirana je u kolovozu 1942. godine, kao grupa I. ličkog odreda. Zamisao stvaranja jedne takve ekipe iznijeli su drugovi Josip Cazi i Šime Balen. (…) Grupa si je u zadatak postavila kulturno i prosvjetno uzdizanje naroda, što je svojim programom uspješno vršila od samog početka“. (M.V., 1946: 5) Družina je svoj zadatak prvo izvršavala po Lici i Kordunu, a početkom četvrte ofenzive članovi družine ponovo su bili vojnici „da se puškom u ruci odupru bijesu neprijatelja“. (M.V., 1946: 5) Kad su se ponovno sastali u Otočcu 1943. godine spremili su se za nastup prigodom prvog zasjedanja ZAVNOH-a koji im je donio počasni naziv *Centralna kazališna družina August Cesarec*. Družina je obišla Baniju, Pokuplje, Žumberak, jedan dio Slovenije, Gorskog Kotara i Hrvatskog primorja, Moslavinu, Slavoniju i Podravinu. Priredbe su igrali „u neposrednim blizinama neprijateljskog uporišta, naročito u Istri gdje je okupator vršio nečuveni teror“. (M.V., 1946: 5) Dakle, ta je družina došla u Varaždin kao prvi kazališni ansambl *Narodnog kazališta „August Cesarec“*, pojačana novim kolegama, „gdje je u nizu dosadašnjih premijera ponovno dokazala da opravdano nosi naslov književnika, prvoborca i narodnog heroja“. (M.V., 1946: 5)

Glumci narodnog kazališta trudili su svojim radom uveseliti i ranjenike i bolesnike Vojne bolnice. Kao što možemo pročitati u 44. broju *Varaždinskih vijesti* priređivale su se priredbe u Vojnoj bolnici nakon kojih je uslijedio ples. Priredbe za ranjenike bile su drugačijeg sadržaja od onih u kazalištu. Prilikom posjete ranjenicima u ožujku „najprije je partizansku pjesmu „Sastali su se borci“ izveo trio Stilinović, Horn, Đukes. „Biografija Titu“ od Zogovića recitirala je Manjkovska. Opolski i Sušić izveli su aktovku „Durak“, poslije toga su izvedene Dvoržakova „Humoreska“, „Serenada“ po Nadašiu““ (E.M., 1946: 4), a izveli su i recitaciju sovjetske pjesme „Ždi menja“, kao i otpjevali zagorske „Kaj“ i „Hvala“, te „Eto plitem mrižu tvoju“ i „Sto rumenih ruža“.

Narodno kazalište trudilo se biti dostupno svim građanima te su počeli surađivati i s radio stanicom Varaždin izvodeći radio-drame. Prva radio-drama bila je izvedena u petak 22. ožujka kako saznajemo iz 45. broja *Varaždinskih vijesti*. Bila je to drama „Krv je uskipjela“ Rasima Filipovića. „Saradnjom narodnog kazališta i radio stanice bit će izvedeno još nekoliko

ovakvih drama“, napomenuo je nepoznati autor na kraju vijesti. (Anon, 1946a: 2) Čitateljima je preostalo pratiti najave rasporeda radio stanice, koji je redovito bio objavljivan u *Varaždinskim vijestima,* kako bi znali kad će glumci Narodnog kazališta ponovo biti u eteru.

Osim što su svoju umjetnost željeli približiti slušaocima radija Varaždin te ranjenicima i bolesnima, glumci su posjećivali i tvornice, tako su npr. 27. ožujka posjetili radnike tvornice Tivar te im održali priredbu, o čemu podatke pronalazimo u 46. broju *Varaždinskih vijesti.* Intendant kazališta tom je prilikom pozdravio radnike, „naglasio je u svom pozdravnom govoru da su radnici „Tivara“ prodičili čitavo radništvo svojim radom, pa su glumci sretni što prvi od sviju kazališta dolaze k njima da im pruže malo odmora i razonode, nakon napornog i teškog rada“. (Anon, 1946b: 4)

Kraj prve kazališne sezone u Varaždinu najavljuje se u 52. broju *Varaždinskih vijesti*. Kod najave posljednje predstave sezone „Zemlja smiješka“ navodi se kako će nakon te predstave Narodno kazalište krenuti na gostovanja po Varaždinskom kraju, a također će davati predstave prilikom boravljenja u Varaždinu. Kao što je i prije u tekstu navedeno kazalište je oskudijevalo u rekvizitima i scenskim pomagalima, a u ovom tekstu saznajemo kako su se snalazili, odnosno „uprava kazališta zahvaljuje trgovini radio aparat Sobeslavski, modnom salonu Bergstein, staklani Hlaj i svim ostalim građanima za pomoć koju su nam pružali u posudbini rekvizita i kostima“. (Anon, 1946c: 5)

Prva gostovanja glumci Narodnog kazališta odradili su po Međimurju, kako saznajemo iz 58. broja *Varaždinskih vijesti*. „Narodno kazalište dalo je na svojoj turneji deset predstava, koje je gledalo preko 4.000 ljudi, što znači veliki i lijep uspjeh. (…) Narod je s velikim interesom i pažnjom pratio predstave i zadovoljan se vratio svojim kućama. (…) Stekavši i potrebno iskustvo naše kazalište nastavlja svojim gostovanjem i u ostalim kotarima našeg okruga.“ (Anon, 1946d: 4) U tekstu je ponovno naglašena velika uloga kazališta u prosvjećivanju naroda i u širenju kulture i obrazovanja, te se napominje kako je tek Narodno oslobodilačka borba stavila kulturu i kazalište na pravo mjesto, kao važne voditelje narodnog napretka.

Iz 58. broja *Varaždinskih vijesti* saznajemo i kako su svi pomagali Narodnom kazalištu u njihovoj turneji Međimurjem i Hrvatskim Zagorjem.

> Narodnom kazalištu išle su na ruke sve mjesne i kotarske frontovske organizacije, koje su se pobrinule za prevoz glumaca i stvari za stan i prehranu. Uprava lječilišta u Novom Marofu dala je kamijon, koji je prevezao glumce i sav potrebni

materijal iz Varaždina u Novi Marof, a zatim do Zaboka; uprava tekstilne tvornice u Zaboku besplatno je dala kamijon do Krapine, a NF i Kotarski NO Krapina kamijon do Pregrade, odakle opet Kotarski NO kamijon do Zlatara, što je sve pospješilo brzo putovanje, tada je Narodno kazalište moglo u kratkom vremenskom roku od 19. do 26. lipnja obići taj dio Hrvatskog Zagorja. (Anon, 1946d: 4)

Turneja Narodnog kazališta smatrana je velikom kulturnom misijom koju svakako treba nastaviti, te je provoditi i za vrijeme trajanja sezone u Varaždinu.

U 70. broju *Varaždinskih vijesti* nailazimo na natječaj kojim *Narodno kazalište „August Cesarec"* traži dva šaptača, od kojih jedan treba poznavati note, i jednog maskera. Kao što se navodi u natječaju šaptači će biti stalni državni službenici, a masker honorarni zaposlenik. Za šaptača se mogu javiti osobe s najmanje 4 razreda srednje škole i ne starije od 25 godina. Osim šaptača i maskera, Narodno kazalište je i u potrazi za pjevačima. Naime, kako saznajemo iz članka objavljenog u 71. broju *Varaždinskih vijesti* Narodno kazalište osniva operni zbor i iz tog razloga poziva sve građane i građanke od 18 do 30 godina koji znaju pjevati da se jave u tajništvo kazališta.

> Zbor će biti podučavan u glazbi da bude što pokretniji. Najbolji pjevači iz tog zbora bit će izobraženi za soliste, a naročito nadarenim bit će omogućeno daljnje školovanje. Nakon svršenog predvidivog gradiva pjevači će biti angažirani u kazalište kao stalni članovi. (Anon, 1946e: 3)

Ususret drugoj sezoni *Narodnog kazališta „August Cesarec" Varaždinske vijesti* u 72. broju objavljuju poduži članak o svemu što je s njima o nadolazećoj sezoni podijelio intendant Mirko Perković. Osim što se nove predstave uvježbavaju od jutra do kasno u noći i što se izrađuju nove kulise, kazalište se unaprjeđuje i sprema za novu sezonu i tehničkim adaptacijama zgrade. Kao što saznajemo iz teksta proširuje se dio kojeg zauzima orkestar, popravlja se pod pozornice, produžuje se parket dodatnim sjedalima, također je u pripremi postavljanje velikih peći koje će zimi grijati gledalište. Promjene su nastale i u upravi kazališta, umjesto Roberta Horna tajnikom kazališta postao je Josip Gazdić. U novu sezonu kazalište ulazi s 15 članova glumačkog osoblja, a najavljene su i neke drame i operete te jedna opera. Kao preostali problem navodi se siromašna garderoba, ali se zato ističe kako „ni požrtvovan rad cjelokupnog kazališnog osoblja, ni pomoć narodnih vlasti ne bi ništa koristili kad građanstvo Varaždina ne bi toliko voljelo svoje kazalište". *(Anon, 1946f: 4)* Dodaje se kako je građanstvo osjetilo da je s kazalištem dobilo svoju najvažniju kulturnu tekovinu, i

kako upravo zbog takve narodne svijesti svi članovi kazališta daju sve od sebe za razvoj i napredak istog.

U drugu sezonu Narodno kazalište krenulo je s 4 premijere, no zbog velikih popravaka na pozornici tijekom prosinca predstave se nisu održavale duže od tjedan dana, kao što saznajemo iz 81. broja *Varaždinskih vijesti*.

Nažalost, rekonstrukcija druge sezone *Narodnog kazališta „August Cesarec"* kroz tekstove u *Varaždinskim vijestima* nije nam omogućena u cijelosti jer se od 5. prosinca 1946. pa do 30. listopada 1947. godine brojevi novina nisu sačuvali. Prema tome nedostaje nam i početak treće sezone Narodnog kazališta.

Našu rekonstrukciju nastavljamo od 87. broja Varaždinskih vijesti iz 1947. godine. Slobodno pretpostavimo kako je treća kazališna sezona već započela jer nailazimo na tekst o dvije premijere u kazalištu, a riječ je o komediji „Dundo Maroje" i drame „Matijaš Grabancijaš Dijak", no iz drugog teksta saznajemo da je riječ o premijerama održanima u drugoj sezoni Narodnog kazališta samo su sada donijete recenzije tih predstava kao uvod u treću sezonu. Iz tog istog teksta saznajemo i ostale predstave iz druge sezone kojima smo nadopunili našu tablicu osiromašenu datumima izvedaba zbog nesačuvanih brojeva *Varaždinskih vijesti*. Iako nedostaju izdanja kojima je pokrivena druga sezona Narodnog kazališta, kratka rekonstrukcija dana je u tome tekstu. Pa tako saznajemo da je bilo odigrano 106 predstava, koje je posjetilo 35.780 gledaoca, gotovo 35 % više nego prve sezone kad je bilo 9 premijera i 2 operete.

Također, upoznati smo i s promjenama u upravi kazališta.

> Režija dubrovačke komedije „Dundo Maroje" bila je oproštajna režija intendanta i redatelja Mirka Perkovića, koji je dvije godine vodio uspješno varaždinsko kazalište. Odgojio je dobar kadar mladih glumaca, koji su gotovo svi od reda od njega dobili prve i temeljite poduke u glumi. (I.Ž., 1947: 3)

U istome tekstu donijete su i najave za treću sezonu. Kazalište se i dalje bori sa svojom lošom financijskom i materijalom situacijom, no navodi se kako su glavne zapreke prebrođene kroz prve dvije sezone. No i dalje postoje određeni problemi koje je potrebno riješiti, kao što je „pomanjkanje režisera i glumačkog kadra, koje se osjeća kod svih kazališta u zemlji zbog velikog broja kazališta, skučenost repertoara, koji je predviđen prema glumačkom kadru, kostimi i druge investicije". (I.Ž., 1947: 3) Autor teksta rješenje s

glumačkim kadrom vidi u angažiranju talentiranih amatera kojih, kako navodi, ima jako puno jer se u okolici Varaždina oformilo 140 kazališnih družina, od kojih je 20 stalnih, a najviše se ističu one u Ludbregu, Čakovcu i samom Varaždinu.

Iako smo za kraj druge sezone i početak treće osiromašeni, drugi dio treće sezone možemo cijeli pratiti kroz *Varaždinske vijesti*, kao i četvrtu sezonu, posljednju sezonu kojom se bavi ovaj rad.

Iz 107. broja *Varaždinskih vijesti* saznajemo da je Narodno kazalište dobilo stalnog redatelja kojeg je imenovalo Ministarstvo prosvjete Narodne Republike Hrvatske, a riječ je o Marku Fotezu koji je dugogodišnji radnik kazališta u Rijeci. Također, autor teksta nas upoznaje s uspjehom treće kazališne sezone do tada (18. ožujak 1948.) napominjući kako je do sada kazalište „dalo 80 predstava, kojima je prisustvovalo 25.200 gledalaca, što je za 6.000 više nego u istom razdoblju prošle godine“. (Anon, 1948: 3) Možemo pročitati i kako je stvoren novi plan rada, te da je kazalište dužno u svakom mjesecu dati jednu premijeru te prema utvrđenom rasporedu gostovati u Čakovcu, Prelogu, Ludbregu i Zlataru.

Varaždinec[1] je nastavio pratiti rad kazališta, obavještavati o nadolazećim predstavama i pisati recenzije o održanim premijerama iako je tijekom treće sezone Narodno kazalište odlučilo izdavati svoj list, kao što saznajemo iz 108. broja.

> Uprava Narodnog kazališta „August Cesarec““ počela je izdavati mjesečnik „Varaždinsko kazalište“. U listu će biti objavljivani informativni članci o dramama koje će se prikazivati na našem kazalištu, davat će obavještenja o kazališnom životu i kazališnoj umjetnosti. (Anon, 1948a: 3)

Iz hrvatske povijesti nakon Drugog svjetskog rata poznato nam je da je u izgradnji cesta sudjelovalo mnogo mladih tzv. omladinaca i vojske, te onih koji su bili prisilno poslani na rad. Autoput „Bratstvo i jedinstvo“ gradio se na relaciji Ljubelj-Ljubljana-Zagreb-Beograd-Skopje-Gevgelija. „Dio između Zagreba i Beograda je bio svečano otvoren 27.07.1950. (na taj se dan u doba Jugoslavije slavio Dan ustanka naroda Hrvatske).“ (Radovanović, 2014.) Glumci Narodnog kazališta „August Cesarec“ pred kraj treće sezone otputovali su na desetodnevno gostovanje na Autoputu kao što saznajemo iz 124. broja *Varaždinskih vijesti*. Reportažu s gostovanja za *Varaždinske vijesti* napisala je glumica Matilda Kraljeva. Cijelu reportažu prožima divljenje prema omladincima koji su marljivo radili na Autoputu. Iz riječi Matilde Kraljeve možemo saznati koliko je siromašnih mladih

[1] Popularan i uvriježen naziv za *Varaždinske vijesti* u narodu.

ljudi radilo na toj cesti, kad joj pokazuju radna odjela koja su dobili i nove cipele, ali ih ne nose već čuvaju za kasnije. Kad su glumci jednom prilikom krenuli u izvođenje predstave počela je padati kiša, ali omladinci ispred pozornice nisu se ni pomaknuli, pa je unatoč velikom i snažnom pljusku predstava odigrana do kraja. Kraljeva donosi kroz tekst oduševljenost ljudima koje je srela, spominje mještane sela kroz koja su prolazili koji su ih molili za predstave, no nisu svima mogli ostvariti želje pa su ih pozivali na predstave za omladince.

> Igrali smo pred osam i po hiljada omladinaca, koji su nas gledali sa velikim zadovoljstvo i uživanjem, a i mi njih isto tako. (…) Interes za kazalište u narodu je vrlo velik. To je duh našeg vremena. Iznenadili smo se s kakvim interesom narod prati predstavu, uživljuje se i rasuđuje o komadu i prizivanim licima; kako srdačnim smijehom reagira na komične sadržaje. Ponijeli smo s Puta utisak o gradnji nečeg velikog i velebnog lijepog. (Kraljeva, 1948: 3)

Osvrt na rad kazališta u trećoj sezoni možemo pročitati u 127. broju *Varaždinskih vijesti.* Iz osvrta saznajem kako su u trećoj sezoni ovog mladog kazališta održane 142 predstave koje je gledalo 52.885 posjetitelja, od kojih 8.350 onih na Autoputu. Navodi se kako je ova sezone zabilježila izuzetni napredak jer je u prošloj sezoni u kojoj je bilo 135 predstava kazalište posjetilo oko 45.000 ljudi. Tijekom sezone izvedeno je 11 premijera: „Spletka i ljubav“, „Kir Janja“, „Mirandolina“, „Trgovina mješovite robe“, „Pop Čira i pop Špira“, „Kralj na Betajnovi“, „Blato“, „Rusko pitanje“, „Veliko putovanje“, „Ožalošćena porodica“, „Na zelenoj livadi“, a bilo je još mnoštvo drugih predstava, što ponovljenih, što obnovljenih. No, unatoč takvim brojaka, autor teksta ipak izražava nezadovoljstvo proteklom sezonom.

> Najveći je nedostatak što se u sezoni nije uspjelo postaviti organizaciju stalnih posjeta radnika varaždinskih tvornica i seljaštva. Socijalni sustav publike ne može zadovoljiti. Kazališne predstave posjećivala je većim dijelom stalna kazališna publika, te se samo time može objasniti da je na premijeri „“Ruskog pitanja“ bilo 322 (…) posjetioca od 480 raspoloživih mjesta. Samo se time može obrazložiti da je bilo predstava sa po 97, 140, 95 posjetilaca. (A.K., 1948: 2)

Također je izrazio nezadovoljstvo izborom repertoara smatrajući kako se pretjerano favoriziraju bezidejne operete te da su umjetničko osoblje i uprava trošili previše energije i financijskih sredstava na pripremanje manje vrijednih djela. Napominje kako je to zadovoljno

publiku koja i dalje kazalište smatra mjestom za zabavu i prazan smijeh, no ono bi trebalo biti i jest „mjesto koje ima visoki zadatak odgoja masa, podizanja kulturnog nivoa našeg naroda i omladine“. (A.K., 1948: 2)

Autor teksta smatra kako će najveći zadatak Narodnog kazališta u idućoj sezoni biti da pravilnim izborom repertoara dovede u kazalište pravu publiku, publiku kroz koju kazalište može ostvariti svoju ulogu koja mu u socijalističkom društvu pripada. Suradnjom kazališta s Narodnom frontom, Sindikatima, Narodnom omladinom, AFŽ-om Jugoslavenske Armije i upravama škola trebalo bi se planski organizirati posjete predstava i tako bi se taj socijalni sastav publike poboljšao i kazalište bi se približilo radnom narodu. Nadalje, najavljuje veliku adaptaciju kazališne zgrade uz pomoć 6 milijuna dinara doniranih od Gradskog narodnog odbora, te najavljuje kako će ovogodišnju proslavu 75 godina izgradnje kazališne zgrade obilježiti premijerom „Dubravke“ Ivana Gundulića.

Početkom rujna, u 131. broju, *Varaždinske vijesti* najavljuju četvrtu sezonu *Narodnog kazališta „August Cesarec“* koja će započeti premijerom „Dubravke“ Ivana Gundulića, a istovremeno će se obilježiti 75 godina od izgradnje kazališne zgrade. Iz teksta saznajemo kako će u novoj sezoni redovito gostovati najpoznatiji režiseri, budući da *Narodno kazalište „August Cesarec“* ima samo jednog stalnog režisera. Do nove sezone planira se preuređenje gledališta, pozornice i ostalih prostorija. Također se planira proširiti gostovanje kazališta po selima, a prošle je sezone „po okolnim selima i mjestima kazalište izvelo 21 predstavu, približivši se na taj način i selu“. (Anon, 1948b: 3)

Narodno kazalište prije četvrte sezone tražilo je pjevače jer se planira oformiti pjevački zbor. Kao što piše u tekstu iz 136. broja *Varaždinskih vijesti* „u zbor se mogu javiti pjevači s dobrim glasom, u starosti od 18 do 30 godina. Pjevači će biti honorirani, i to po 1000 dinara mjesečno.“ (Anon, 1948c: 4) Napominje se kako se pismene prijave zainteresiranih trebaju što prije poslati u Upravu Narodnog kazališta kako bi se što prije moglo započeti s radom.

Četvrta sezona nije započela u zgradi kazališta zbog renoviranja i adaptiranja, već su se predstave održavale u koncertnoj dvorani Doma kulture, kako saznajemo iz teksta u 137. broju *Varaždinskih vijesti*. Također saznajemo kako će u četvrtoj sezoni biti devet odigranih premijera režiranih od strane dr. Branka Gavelle. Glumci nisu mirovali i čekali početak sezone već su „gostovali u Koprivnici, Križevcima i Bjelovaru, gdje su naišli na vrlo srdačan prijem i sve su predstave u spomenutim mjestima bile rasprodane“. (Anon, 1948d: 3)

Četvrta sezone započela je Nušićevom komedijom „Doktor“, a iz 140. broja *Varaždinskih vijesti* iz kratke obavijesti saznajemo kako će Narodno kazalište davati četiri predstave tjedno jer je koncertna dvorana Doma kulture manja od one kazališne.

Varaždinci su marljivo prionuli poslu oko preuređenja kazališne zgrade. Kao što je istaknuto u 142. broju Varaždinskih vijesti pridružili su se radnici tvornica, žene AFŽ-a, učenici gimnazija i rudarske škole. „Kako radove treba obaviti prije nastupa zime, to se očekuje, da će se odazvati na rad i ostali radni kolektivi naših industrija*“,* suptilno se kroz novine želi apelirati na narod. (Anon, 1948e: 4) Ladislav Žimbrek, tadašnji pjesnik i pisac iz Bednje, u 143. broju pomalo poetski je opisao kako će izgledati nova, nadograđena i preuređena kazališna zgrada.

> Sedam stotina mjesta bit će u novom kazalištu, koje će pružiti svaku udobnost posjetiocu. Obnovljena zgrada odgovarat će svim zahtjevima suvremene kazališne tehnike, u njoj će se moći paralelno da gaji muzička grana, opera i koncerti, uz dramsku. Pozornica bit će tako mehanizirana da će se tok predstave odvijati na pokretnoj i pobočnoj pozornici kao što to biva u najvećim kazalištima. Tri će se scenske promjene moći prirediti najedamput, orkestralni prostor ispred pozornice moći će da primi 40 muzičara, na sceni će se moći izvesti reprezentativna operna djela kao i masovne dramske izvedbe. Sva suvremena i kazališna zbivanja doći će do potpune realizacije. Umjetnicima glumcima i pjevačima, te muzičarima bit će na raspoloženju sav komfor. Velike zračne i prostrane garderobe, dvorane za vježbanje, za balet, za ve higijenske uredbe, sobe za liječnika, vatrogasca, posebne prostorije za sindikat i upravu, a na vrhu zgrade velika dvorana s terasom. (…) Bit će ugrađeno novo stepenište, potaracani vestibil i hodnici istarskim mramorom. (…) U zgradu će biti otvorena dva nova ulaza, jednom riječi to će biti zgrada iz koje posjetilac neće htjeti izaći. Sva će ponutrica biti nanovo oslikana, svi zidovi novim tapetama presvučeni kao i naslonjači. (Žimbrek, 1948: 3)

Nadalje navodi kako će se uvesti i centralno grijanje te spominje kako su za sve opsežne i temeljne radove novce osigurale dvije strane, Savezna vlada FNRJ dala je 3 tisuće dinara, a republikanska vlada NRH 2 tisuće dinara, no najveći doprinos je od strane Gradskog NO-a „koji je među prvima u našoj republici preuzeo materijalnu skrb i umjetničku brigu o kazalištu i čini velike napore da se svi planovi o obnovi kazališne zgrade što prije izvrše i da Varaždin dobije reprezentativno kazalište.“ (Žimbrek, 1948: 3)

Iz kratke vijesti o napredovanju radova na zgradi kazališta u 152. broju Varaždinskih vijesti možemo pročitati podatak da radove gradnje izvodi poduzeće *Zagorje* i da su svi materijali osigurani. U 159. broju čitatelji se obavještavaju da se predstave sele u Dom Slobode, jer se i u tom dijelu kazališne zgrade koji je nazivan Dom kulture, a gdje se od početka sezone izvode predstave, kreće s građevinskim radovima.

Pri kraju četvrte kazališne sezone Narodno kazalište ponovno kreće na Autoput, a ovaj puta uz glumce putuje i glazbeni orkestar, kao što saznajemo iz kratke vijesti u 172. broju *Varaždinskih vijesti*.

Osvrt na četvrtu kazališnu sezonu u 176. broju *Varaždinskih vijesti* donosi nam kratak pregled teške sezone, bez adekvatnog prostora, uz puno gostovanja po Međimurju, u Ludbregu i u Čakovcu, ali i uz puno gostovanja zagrebačkih proslavljenih glumačkih imena. Turnejom na Autoputu završena je sezona 1948./1949. godine, a na turneji je izvedeno 6 predstava. Od predviđenih 9 premijera održano ih je pet, kao razlog navodi se preseljenje u neadekvatne prostore i na pozornice koje nisu za mnogostruke promjene. Ostvario se plan uključivanja radnika u svijet kazališta, te se spominje kako su neka poduzeća iz Varaždina za neke predstave znala zakupiti cijelo gledalište za svoje trudbenike.

> Što su uza sve teškoće postignuti značajni uspjesi u radu kazališta ima se zahvaliti koliko dobroj organizaciji rada, toliko o zalaganju svakog pojedinca u kolektivu. Izdašnu pomoć upravi pružala je sindikalna organizacija kako kod podjela uloga tako i u rješavanju ostalih problema kazališta (…) Prema sadanjem stanju popravka kazališne zgrade nema izgleda da će nova sezona početi u njoj, dakle će još ove čitave godine ostati teškoće u pogledu prostorija. Zato ovu okolnost valja imati u vidu kod sastavljanja plana i programa. (Anon, 1949: 2)

Četvrta sezona završila je s 50.000 posjetioca, kao što pišu kasnije brojevi *Varaždinskih vijesti.* Pretpostavka je da je svaka sljedeća sezona bila još bolja i još više posjećenija, jer u suprotnom Narodno kazalište ne bi se održalo do danas.

U tablici 2. popisane su sve predstave za koje saznajemo iz *Varaždinskih vijesti*, svrstane su prema sezoni i datumima izvođenja.

PRVA SEZONA 1945.-1946.	
Datum izvedbe	Naziv predstave
21. listopada, 31. listopada, 24. listopada, 4. studenoga, 21. studenoga, 3. veljače, 10. veljače, 17. ožujka, 30. travnja	Sumnjivo lice – Branislav Nušić (premijera 21. 6.)
28. listopada, 31. listopada, 2. prosinca	Matija Gubec – Mirko Bogović
14. studenoga, 18. studenoga, 25. studenoga, 27. studenoga, 28. studenoga, 8. prosinca	U novom stanu – Mihail Bulgakov
5. prosinca	Mača – Pecija Petrović (premijera 5. 12.)
27. siječnja, 6. veljače, 17. veljače, 11. svibnja	Majka – Karel Čapek (premijera 27. siječnja)
11. veljače, 13. veljače, 20. veljače, 3. ožujka, 18. ožujka, 31. ožujka, 14. travnja	Moja sestra i ja - Ralph Benatzky (premijera 11. veljače)
8. ožujka, 24. ožujka, 7. travnja, 10. svibnja	Iz mraka – Miroslav Feldman (premijera 8. ožujka)
20. ožujka, 27. ožujka, 28. ožujka, 5. travnja, 10. travnja	Narodni poslanik – Branimir Nušić (premijera 20. ožujka)
17. travnja, 24. travnja, 28. travnja, 1. svibnja, 1. lipnja	Na straži – Viktor Car Emin (premijera 17. travnja)
27. travnja, 12. svibnja, 14. svibnja, 2. lipnja, 4. lipnja	Zemlja smiješka – Franz Lehar (premijera 27. travnja)
15. svibnja	Truli dom – Srđan Tucić

DRUGA SEZONA 1946.-1947.	
5. listopada, 9. listopada, 12. listopada	U agoniji – Miroslav Krleža (premijera 5. listopada)
13. listopada	Moja sestra i ja - Ralph Benatzky
16. listopada, 20. listopada, 14. studenoga, 17. studenoga, 6. prosinca	Ženidba – Nikolaj Vasiljevič Gogolj (premijera 16. listopada)
23. listopada	Laža i paralaža – Jovan Sterija Popović (premijera 23. listopada)
16. studenoga, 20. studenoga	Noćna služba – Emil Synek (premijera 16. studenoga)
30. studenoga, 1. prosinca	Zemlja smiješka – Franz Lehar
Predstave kojima ne znamo datum.	Gospodsko dijete, Krčma „Široko grlo“, Pokojnik, Medvjed i Prosidba, Kvadratura kruga, Tuđe dijete, Dundo Maroje, Matijaš Grabancijaš Dijak, Mam'zaelle nitouche i Mala Floramy.
TREĆA SEZONA 1947.-1948.	
Ne znamo datum izvedbe.	Rusko pitanje – K. Smirnov
16. studenoga, 19. studenoga, 21. siječnja	Spletka i ljubav - Friedrich Schiller
15. studenoga	Mala Floramy – Ivo Tijardović
28. prosinca, 17. siječnja, 25. siječnja, 22. svibnja	Krčmarica Mirandolina – Carlo Goldoni
26. prosinca, 21. siječnja, 24. siječnja	Moja sestra i ja – Ralf Benatzky
30. prosinca	Trgovina mješovite robe – Rasim Filipović
18. siječnja, 31. ožujka, 20. svibnja	Mam'zelle Nitouche - Henri Meilhac i Albert Millaud
7. veljače, 10. ožujka	Tvrdica ili Kir Janja – J. St. Popović
5. ožujka, 7. ožujka, 29. travnja, 8. svibnja, 23. svibnja	Na zelenoj livadi – Jar Beneš (premijera 5. ožujka)
6. ožujka	Pop Čira i pop Špira – Stevan Sremec

27. ožujka, 28. ožujka, 18. travnja, 21. travnja	Kralj na Betajnovi – Ivan Cankar (premijera 27. ožujka)
14. travnja, 17. travnja, 2. svibnja, 6. svibnja	Blato – Andrej Guljaški (premijera 14. travnja)
20. svibnja, 21. svibnja	Veliko putovanje – Nikolaj J. Šestakov
26. svibnja	Ožalošćena porodica – Nušić (premijera 26. svibnja)
Ne znamo datum izvedbe.	Dundo Maroje – Marin Držić (obnovljena komedija)
ČETVRTA SEZONA 1948.-1949.	
3. studenoga, 5. studenoga, 7. studenoga, 9. studenoga, 14. studenoga, 17. studenoga, 8. prosinca, 11. prosinca, 26. siječnja, 2. veljače, 6. veljače, 20. veljače, 10. travnja	Doktor - Branko Nušić (premijera 3. studenoga)
10. studenoga, 11. studenoga, 21. studenoga, 18. svibnja	Ožalošćena porodica – Branko Nušić
20. studenoga, 24. studenoga, 27. studenoga, 29. studenoga, 4. prosinca, 5. prosinca, 12. prosinca, 15. prosinca, 21. siječnja, 23. siječnja, 5. veljače, 26. svibnja, 27. svibnja	Duboko korijenje – J. Gow i d'Usseau
29. prosinca, 30. prosinca, 31. prosinca, 2. siječnja, 6. siječnja, 8. siječnja, 15. siječnja, 24. siječnja, 29. siječnja, 27. veljače, 19. ožujka, 30. ožujka, 7. svibnja, 14. svibnja, 15. svibnja, 29. svibnja	Sedmorica u podrumu – Slavko Kolar
5. siječnja, 9. siječnja, 16. siječnja, 19. siječnja, 30. siječnja, 20. ožujka, 3. travnja, 6. travnja, 17. travnja, 20. travnja,	Dundo Maroje – Marin Držić

19. veljače, 26. veljače, 27. ožujka, 16. travnja, 22. svibnja	Za novi život – Rasim Filipović
23. ožujka, 26. ožujka, 2. travnja, 9. travnja, 28. travnja, 2. svibnja	Kako hoćete – W. Shakespeare (premijera 23. ožujka)

Tablica 2. Predstave u prve četiri sezone Narodnog kazališta „August Cesarec“ (izvor: adaptacija autorice prema tekstovima u Varaždinskim vijestima (1945.-1949.))

5. ISTRAŽIVANJE

Prvi dio rada donosi nam povijesne podatke o dvije istraživane komponente, tjedniku *Varaždinske vijesti* i *Hrvatskom narodnom kazalištu u Varaždinu* koje je kroz istraživano razdoblje nosilo naziv *Narodno kazalište „August Cesarec“*. Osim što saznajemo o povijesti spomenutih, rad se dotiče i vremenskog i društvenog konteksta u počecima njihova nastajanja, kao i kratkog pregleda kazališta i novinstva u Varaždinu prije *Narodnog kazališta* i *Varaždinskih vijesti*. Kao što iz literatura jasno zaključujemo da je njihov razvoj započeo u isto vrijeme i u istim političkim i društvenim svjetonazorima, zanimalo nas je koliko se njihovo supostojanje podudara, koliko su i jesu li uopće navedene institucije povezane te može li se to znanstveno dokazati.

Kroz naredna poglavlja govorit će se upravo o istraživanju kojim se pokušalo odgovoriti znanstvenoj znatiželji koja je postala znanstveno istraživačko pitanje. Opisat će se ciljevi istraživanja, obrazložiti postavljene hipoteze te predstaviti uzorak i znanstveno-istraživačka metoda. Rezultati istraživanja bit će objašnjeni kroz dokazivanje ili opovrgavanje postavljenih hipoteza.

5.1. Predmet i cilj istraživanja

Predmet istraživanja u ovom radu je razvoj *Hrvatskog narodnog kazališta u Varaždinu*, razvoj lokalnih novina *Varaždinskih vijesti*, te na koji se način i koliko u *Varaždinskim vijestima* izvještavalo o kazalištu. Istraživanje je provedeno kroz dva vremenska perioda. Koliko novine pišu o kazalištu istraženo je kroz prve četiri sezone *Narodnog kazališta „August Cesarec“ u Varaždinu*, odnosno od 21. broja *Varaždinskih vijesti* do 175. broja (7. listopada 1945.- 7. srpnja 1949.). Važno je napomenuti kako izdanja koja su izlazila tijekom 1947. godine nisu sačuvana u potpunosti, stoga je u ovo istraživanje uključeno samo pet sačuvanih izdanja.

Kako bi se podaci usporedili sa suvremenim stanjem u tom mediju, koji još uvijek živi na kioscima diljem Varaždinske županije, obrađeno je i 15 nasumično odabranih brojeva objavljenih u razdoblju 2014. i 2015. godine.

Ukupan broj *Varaždinskih vijesti* obrađen u ovom istraživanju je 155 izdanja, od čega je 12 izdanja iz 1945. godine, 48 izdanja iz 1946. godine, 5 izdanja iz 1947. godine, 48 izdanja iz 1948. godine, 27 izdanja iz 1949. godine, te 15 novijih izdanja iz 2014. i 2015. godine.

Rad varaždinskog kazališta od 1945. godine biti će popraćen analizom tekstova iz *Varaždinskih vijesti*, što nije slučajnost, ni proizvoljnost. Naime, varaždinsko novinstvo od 1945. do danas obilježeno je upravo *Varaždinskim vijestima* kao jedinim lokalnim tjednikom s polustoljetnim kontinuitetom izlaženja u Varaždinu i cijeloj sjeverozapadnoj Hrvatskoj. (Fišer, 1995: 3), a kazalište u Varaždinu od 1945. godine djeluje kao stalno kazalište pod okriljem Ministarstva kulture kao *Hrvatsko narodno kazalište „August Cesarec*“.

Potrebno je postaviti i cilj istraživanja, kao što nas upozorava Mejovšek, bez obzira što smo problem istraživanja već objasnili. U većini znanstvenih istraživanja problem se ne može istražiti u cijelosti. Zato se određivanjem cilja istraživanja precizno navodi koji aspekti problema će biti obuhvaćeni istraživanjem. Postavljanje cilja služi nam za znanstveno sužavanje problema te da bismo iz njega mogli precizno definirati hipoteze. (Mejovšek: 2008: 88) Glavno istraživačko pitanje ovog istraživanja jest: *Prati li razvoj lokalnih novina Varaždinske vijesti razvoj HNK Varaždin?* Pokušava se utvrditi koliko je kultura bila zastupljena u novinama onog doba, a koliko danas, postoje li značajne razlike u položaju i zastupljenosti tematike kazališta tada i danas, koje su tematike bile značajnije i zastupljenije od kulture, te na koji se način pisalo o kazalištu.

5.2. Analiza sadržaja kao znanstvena metoda istraživanja u ovom radu

Metoda korištena prilikom istraživanja jest metoda analize sadržaja. Izabrana je ta metoda jer se njome najbolje može postići ono što se želi pokazati u ovom istraživanju, jer ona nudi mogućnost proučavanja sadržaja komunikacijskog kanala, u ovom slučaju novina, koristeći kvantitativne i kvalitativne tehnike analize te pritom pazeći na „egzaktnost, objektivnost i provjerljivost“ (Ivanović, 2011: 211) što i jesu najbitnije stavke svakog znanstvenog istraživanja.

Metoda analize sadržaja podobna je za ovo istraživanje jer je ona jedna od nenametljivih metoda, što znači da je objektivna i istraživač ne može u svoje istraživanje unijeti neke svoje subjektivne stavove koji bi sasvim oštetili rezultate istraživanja. Tom metodom možemo podatke oblikovati u odgovarajuću formu, jer bez pravilne strukture zadane jedinice istraživanja ne bi bilo moguće analizirati. Analizom sadržaja tekst možemo analizirati kao simbolički fenomen i u procesu istraživanja zadržati referencu njegova značenja, odnosno što se zapravo tekstom želi reći, uzrokovati, kome je tekst upućen i kojim tonom, što nam je sve u ovom istraživanju bilo od velike važnosti. I ono najvažnije s obzirom na uzorak istraživanja, analiza sadržaja može obuhvatiti veliku količinu podataka. Analiza sadržaja i jest istraživačka tehnika kojom se želi izgraditi sistematska iskustvena evidencija o simboličkom komuniciranju, kao jednom od najvažnijih aspekata društvenog života. (Halmi, 1996: 275) Jedinica analize sadržaja u ovom istraživanju jest novinski tekst koji kao "određeni trag isječka prošlosti postaje izvor tek nakon traženja, prikupljanja i izbora obavijesti za odgovor na istraživačko pitanje" (Gross, 1996: 385)

Kroz matricu, točnije kroz 17 pitanja provedena je analiza uzorka (ukupno 155 brojeva) i na temelju dobivenih podataka napravljena statistička analiza. Statistička metoda ima značajnu ulogu u ovom istraživanju jer otkriva i utvrđuje određene pravilnosti i općenitosti u strukturi, te na temelju uzorka možemo donijeti generalan zaključak o cjelini. Osim kvantitativne analize provedena je i kvalitativna analiza. Uz statističko obrađivanje podataka obrađeni su i sadržaji tekstova radi boljeg uvida u rezultate istraživanja, točnije kako bi se mogli donijeti zaključci o porukama unutar tekstova, stav i odnos novina prema kazalištu.

Prije samog istraživanja metodom analize sadržaja, na temelju razmatranja tematike i kratkog pilot istraživanja, postavljena je glavna hipoteza te pet pomoćnih hipoteza na kojima počiva cijeli ovaj rad. One su proizašle iz postavljenog znanstvenog problema. Također možemo reći da su one uzrokom hipotetičke teorije koju provjeravamo, odnosno od nje su izvedene. Hipoteza se najčešće formulira u obliku tvrdnje, a ona je zapravo pretpostavljeno objašnjenje koje izražavamo u obliku suda (pozitivnog ili negativnog), a koje tek moramo provjeriti. (Mejovšek, 2008: 89) Glavna hipoteza ovog rada glasi:

H: Članci kulturne tematike *Varaždinskih vijesti* više pišu o HNK Varaždin nego o ostalim kulturnim zbivanjima i institucijama u Varaždinu.

Pomoćne hipoteze su:

H1: U *Varaždinskim vijestima* najviše novinarskih priloga posvećeno je politici i gospodarstvu, a najmanje kulturnim događanjima.

Hipoteza koja je poslužila i za prikaz svih ostalih tematika zastupljenih u novinama *Varaždinske vijesti* te u kojim postocima.

H2: S razvojem novina rasla je i zastupljenost novinarskih priloga o kulturnim događanjima.

Hipoteza koja je poslužila i za prikaz svih ostalih zastupljenih kulturnih događanja u novinarskim prilozima u *Varaždinskim vijestima*.

H3: Novinarski prilozi koji pišu o HNK Varaždin žanrovski su većinom vijesti.

Hipoteza koja je poslužila i za prikaz i svih ostalih žanrova kojima se pisalo o kazalištu.

H4: Zastupljenost tema u *Varaždinskim vijestima* u sredini 20. stoljeća podudara se sa zastupljenošću iste tematike u današnjim izdanjima.

H5: Novinarski prilozi o HNK Varaždin manje su zastupljeni u današnjim izdanjima nego što su bili zastupljeni na počecima izlaženja novina.

Hipoteze 4 i 5 postavljene su za novija izdanja *Varaždinskih vijesti*, te su ispitane na njima, a rezultati su uspoređeni s rezultatima koje je pokazala analiza starijih brojeva novina.

5.3. Interpretacija rezultata istraživanja

Nakon što su podaci prikupljeni, prikazani su grafički te interpretirani s obzirom na postavljene hipoteze. Zbog nemogućnosti komparacije s drugim sličnim istraživanjima, jer ona nisu provedena ili nismo na njih naišli, rezultate iznosimo samostalno. Rezultate prikazujemo u grafikonima i/ili tablicama.

S obzirom na to da istraživanje uključuje analizu izvještavanja jednog medija o određenoj tematici, osim usporedbe izvještavanja s obzirom na temu, analizirali smo i kako medij izvještava o kulturi općenito, koliko su zastupljene ostale tematike te koji je odnos među njima.

5.3.1. Zastupljena tematika u *Varaždinskim vijestima*

Obradom 5.025 novinarskih tekstova, kroz 155 brojeva *Varaždinskih vijesti*, istraživačka analitička matrica postavljena je tako da se pobrojavaju teme iz područja politike, gospodarstva, društva, sporta, kulture, kao i obavijesti i informacije te pisma čitatelja.

Pod temu politika ubrajale su se političke informacije, svi oni tekstovi koji imaju politički smisao i sadržaj. Kao što tekstove o politici objašnjava Josip Biškup, oni obuhvaćaju informacije o političkim zbivanjima u svijetu i o društveno-političkim kretanjima u našoj zemlji (1981: 65), a u slučaju *Varaždinskih vijesti* tekstovi o politici većinom progovaraju o lokalnim izborima, lokalnim političarima, o političkim događanjima u županiji, također su sve teme prikazane dovoljno univerzalno da budu zanimljive i čitateljima izvan Varaždinske županije. Oni važni politički događaji koji su bitni za cijelu državu obrađeni su kao takvi i u *Varaždinskim vijestima*, uz pokoji okvir u kojem se objašnjava važnost teme i za samo lokalno stanovništvo.

Gospodarske informacije danas prevladavaju medijima, tvrdi Malović. „Gotovo sve je postalo biznis, a potrošače zanima kakav je njihov položaj, poljoprivrednici muče svoju muku, kupci nekretnina traže savjete što i pošto kupiti, a sve nas zanima dokle će se cijena goriva mijenjati.“ (Malović, 2005: 299) Pa prema tome i *Varaždinske vijesti* vrlo detaljno i pomno prate gospodarska zbivanja i na području svijeta, države i županije.

Važno je napomenuti kako su se pod društvene teme pobrojavali tekstovi o školstvu, zdravstvu. zdravlju, vinogradarstvu i cvjećarstvu (kad te dvije grane nisu bile obrađene kao

gospodarske teme nego kao hobi), doživljajima i postignućima ljudi, modi, vijesti iz crne kronike, te svi ostali tekstovi koji nisu pripadali ni jednoj od ostalih ponuđenih kategorija. *Varaždinske vijesti* su novine koje obrađuju širok spektar tema, one jesu povezane s Varaždinskom županijom i ponekad užom okolicom, ali su prikazane u suvremenom i univerzalnom svjetlu, stoga je društvena tematika jako širok pojam za takve novine. Kao što je prikazano u gore obrađenim tekstovima iz *Varaždinskih vijesti*, to su novine koje su svojevrsna analiza društva te kao takve ostaju i povijesnim dokumentom vremena u kojem su pisane. Društvene tematike nisu se pobrojavale pojedinačno jer se smatra kako takva podjela nije potrebna za ovaj rad, te da se njenom obradom ne bi dobili korisni podaci za ovo istraživanje.

Sportsko novinarstvo specifično je po mnogočemu i od svih vrsta područnog novinarstva najbolje je definirano i jasno ograničeno, kao što piše Malović. Sport je područje kojem masovni mediji posvećuju golemu pozornost, a ni u *Varaždinskim vijestima* nije drugačije. Svakog dana održavaju se stotine različitih natjecanja, od lokalnih do vrhunskih, profesionalnih, a novinari *Varaždinskih vijesti* prate sva ta događanja uz ona županijska. Sportske rubrike moraju svakom od tih natjecanja posvetiti odgovarajuću pozornost. (Malović, 2005: 205-306)

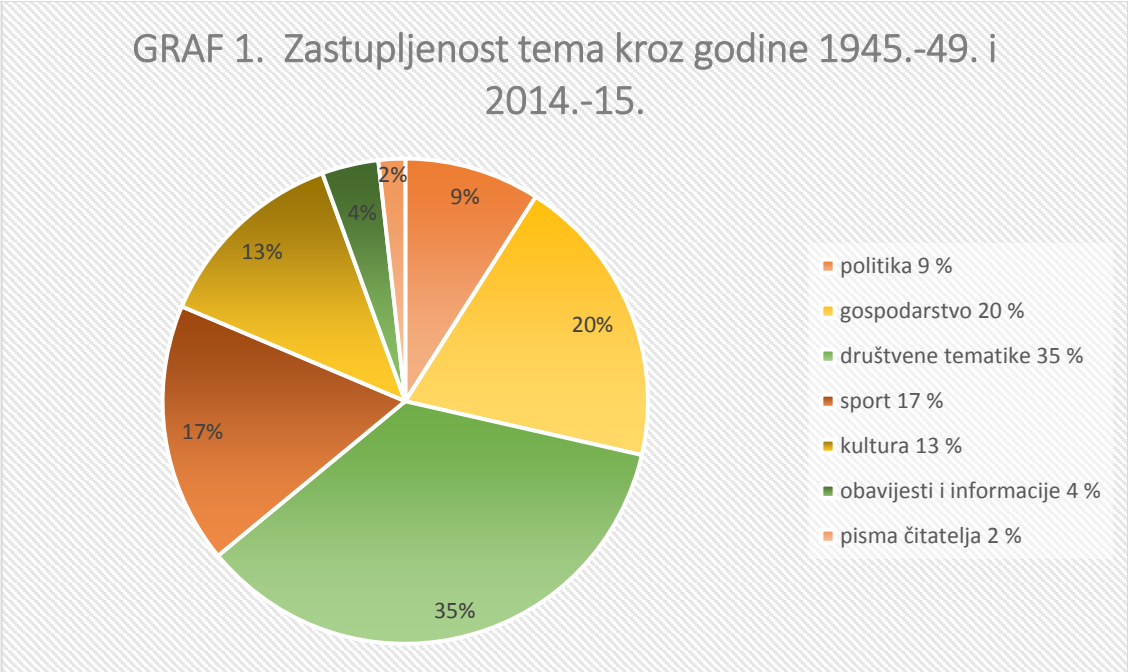
Informacije iz kulture govore o novostima, djelovanju i kretanjima u tim sferama ljudske djelatnosti. Informacije iz kulture govore o kazalištu, filmu, novim knjigama, literarnim priredbama, likovnim manifestacijama, muzičkim priredbama i djelima, o sjednicama kazališnih savjeta i raznim drugim kulturnim priredbama i manifestacijama. (Biškup, 1981: 65)

U istraživanje su uključene i obavijesti i informacije, gdje se ne misli na reklame, već na sve one obavijesti koje čitatelj može saznati iz novina, a da o tom događaju nije napisan tekst najave. Razne društvene, političke i nevladine organizacije obavještavaju građane o svojoj djelatnosti preko priopćenja za javnost (Malović, 2005: 127), ali također i raspored predstava u kazalištu i raspored filmova u kinu, te vozni red autobusa veoma su bitne informacije za čitatelja lokalnih vijesti. Malović navodi kako novinari ne mogu sami doznati sve moguće informacije koje bi trebali objaviti kao vijest te da velik dio obavijesti stiže u redakcije, a šalju ih službe za odnose s javnošću (2005: 125), takvi tekstovi također su ubrojeni u obavijesti i informacije.

Masovni mediji uspostavljaju redovite kontakte s publikom. Svaki medij to ostvaruje na specifičan način. Radio i televizija lako uspostavljaju dvosmjernu komunikaciju, tako da otvore telefone za pozive, pa slušatelji i gledatelji mogu izravno u emisiju reći što misle o temi. (Malović, 2005:260) U *Varaždinskim vijestima* i ostalim novinama ne postoji dvosmjerna komunikacija koja bi se odvijala u danom trenutku, već se objavljuju pisma čitatelja, njihova stajališta, mišljenja, obavijesti i sl., a prema potrebi se i odgovara na njih, javno, putem novina. Pisma čitatelja stvaraju ugled redakcijama novina, koriste se kao sredstvo za postavljanje novina u veoma važan dio čovjekova života, posebno na počecima *Varaždinskih vijesti*. Malović smatra kako su se prije pisma čitatelja svodila na nebitne, marginalne teme, a surađivali su gotovo uvijek isti *skribomani* (2005: 260-261), no *Varaždinske vijesti* su redovito objavljivale takva pisma i u idućem broju ponudile neki rasplet situacije u kojem se pronašao čitatelj, ili odgovor na pitanje koje je postavio. I oni ozbiljnijih i oni neozbiljnih problema imali su prilike odgovor na svoje pismo pročitati u novinama ili jednostavno kroz pismo obratiti se nekom pojedincu ili kolektivu. U novijim izdanjima *Varaždinskih vijesti* stupac *pisma čitatelja* prenosi neke od komentara čitatelja s portala *Varaždinskih vijesti*.

Rezultati istraživanja prikazani su u sljedećim grafovima.

Graf 1. prikazuje nam zastupljenost tematike u cjelokupnom obrađenom materijalu. Društvena tematika je najzastupljenija, 35 %, a ako uzmemo u obzir gore navedena područja koja su se ubrajala pod tu tematiku taj je podatak i očekivan. Zastupljenost sporta od 17 % je neočekivana, no od prvog broja *Varaždinec* prati sve uspjehe lokalnih sportaša i o njima marljivo izvještuje.

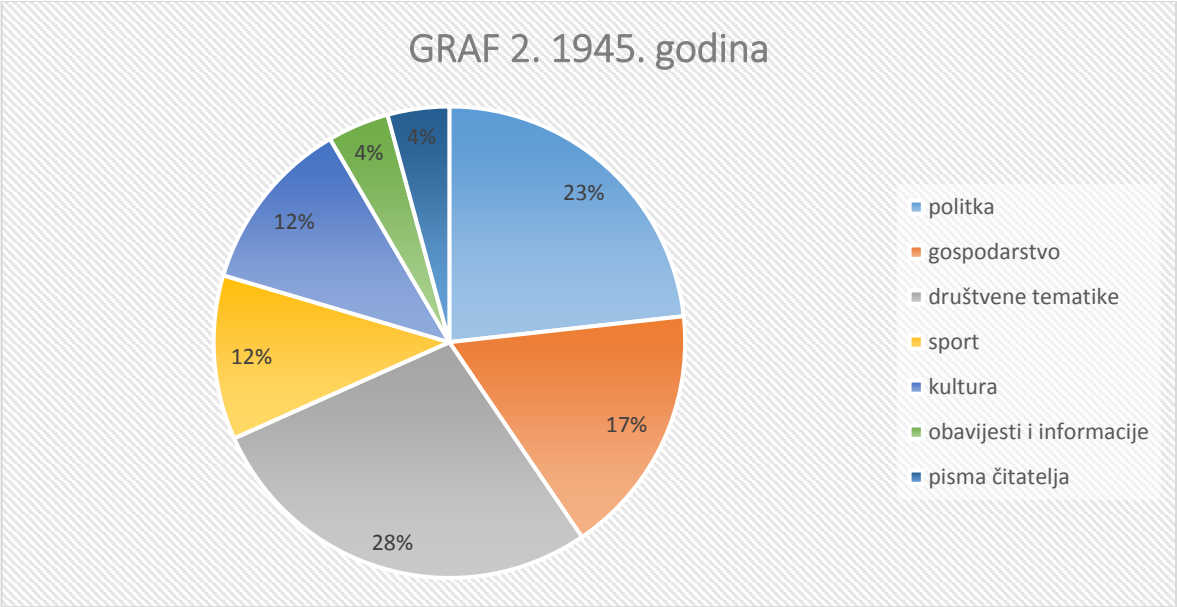

Graf 1. Zastupljenost tema kroz godine 1945.-49. i 2014.-15. (izvor: istraživanje autorice*)*

Ono što je u ovom istraživanju hipotezom postavljeno kao važno jest udio tekstova o politici i gospodarstvu u usporedbi s udjelom tekstova o kulturi. Kao što nam grafikon pokazuje kultura je za 4 % više zastupljenija od politike, točnije od pobrojenih tekstova ima 656 tekstova o kulturi, a 454 o politici. No, tematika gospodarstva je za 7 % više zastupljenija od teme kulture, od pobrojenih tekstova onih o gospodarstvu ima 981.

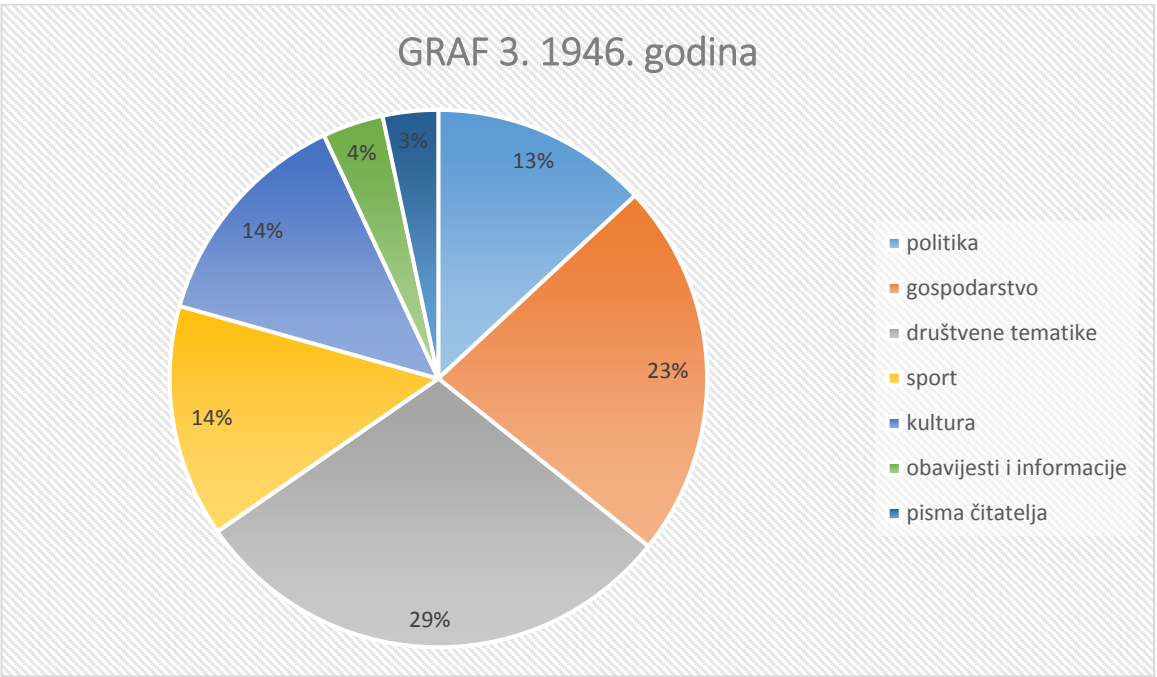
Nadalje, grafovi prikazuju rezultate istraživanja prema godinama.

Graf 2. prikazuje nam da su u 1945. godini najzastupljenije tematike bile društvene i gospodarske, politika zauzima treće mjesto, nakon nje je sport, kultura je na petom mjestu s 12 % zastupljenosti, preciznije: u 284 obrađena teksta 34 su o kulturi.

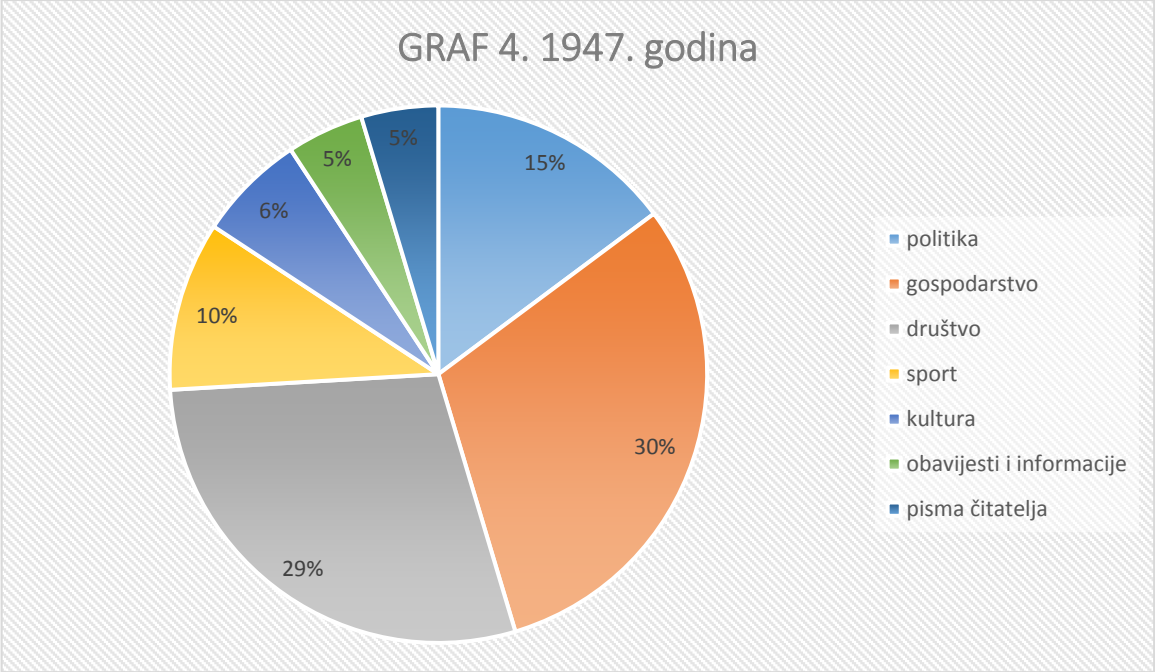
Graf 2. 1945. godina (izvor: istraživanje autorice)

Graf 3. prikazuje nam da su u 1946. godini najzastupljenije također društvene i gospodarske tematike, nakon kojih slijede sport i politika, a kultura je i te godine na petom mjestu. Preciznije, od 1.201 obrađenog teksta u 1946. godini bila su 164 teksta o kulturi.

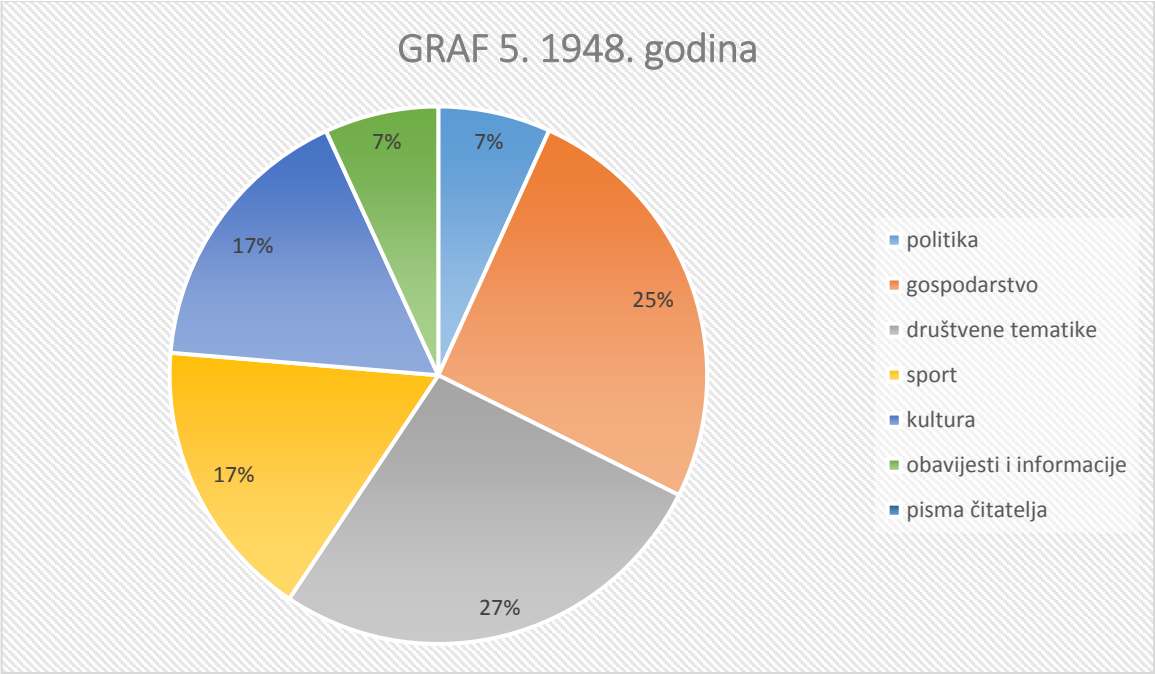
Graf 3. 1946. godina (izvor: istraživanje autorice)

Graf 4. prikazuje nam da je u 1947. godini gospodarstvo malo zastupljenije od društvenih tematika, ali i dalje je njihova zastupljenost najveća, zatim slijedi politika. Sport je u ovim obrađenim tekstovima prema zastupljenosti na četvrtom mjestu, no kultura je i dalje na petom mjestu. Preciznije, od 108 obrađenih tekstova za tu godinu, 7 tekstova je bilo o kulturi.

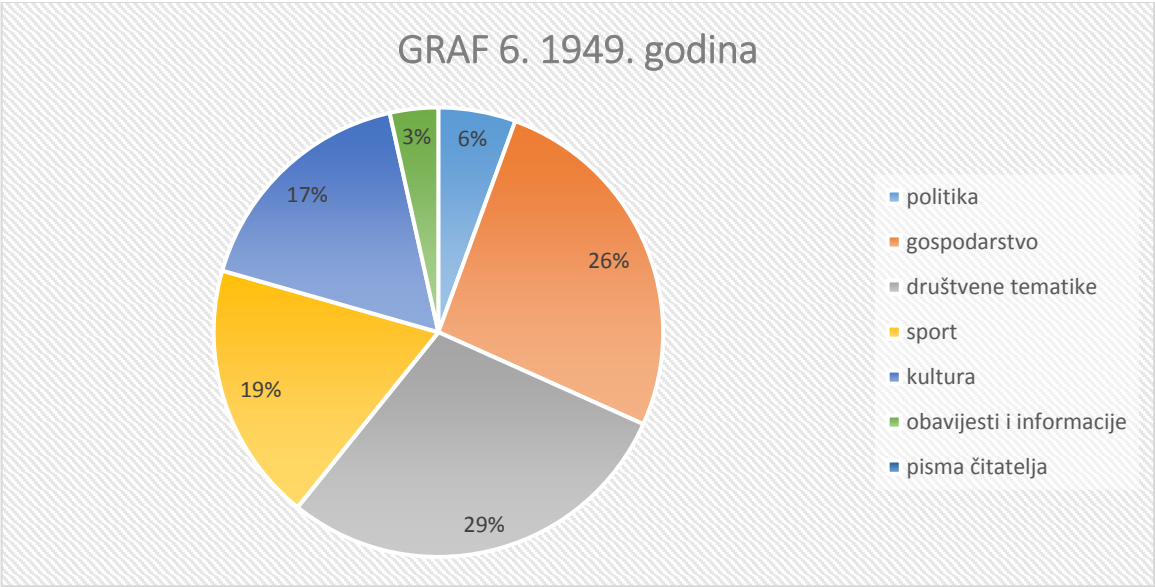
Graf 4. 1947. godina (izvor: istraživanje autorice)

Graf 5. prikazuje nam da u 1948. godini u zastupljenosti tematike nisu zabilježene neke znatne promjene. Gospodarske i društvene tematike i dalje zauzimaju najviše prostora, sport i politika su se izjednačili, a kultura zauzima peto mjesto kao i prijašnjih godina. Preciznije, od 1.216 obrađenih tekstova te su godine 123 teksta bila o kulturi.

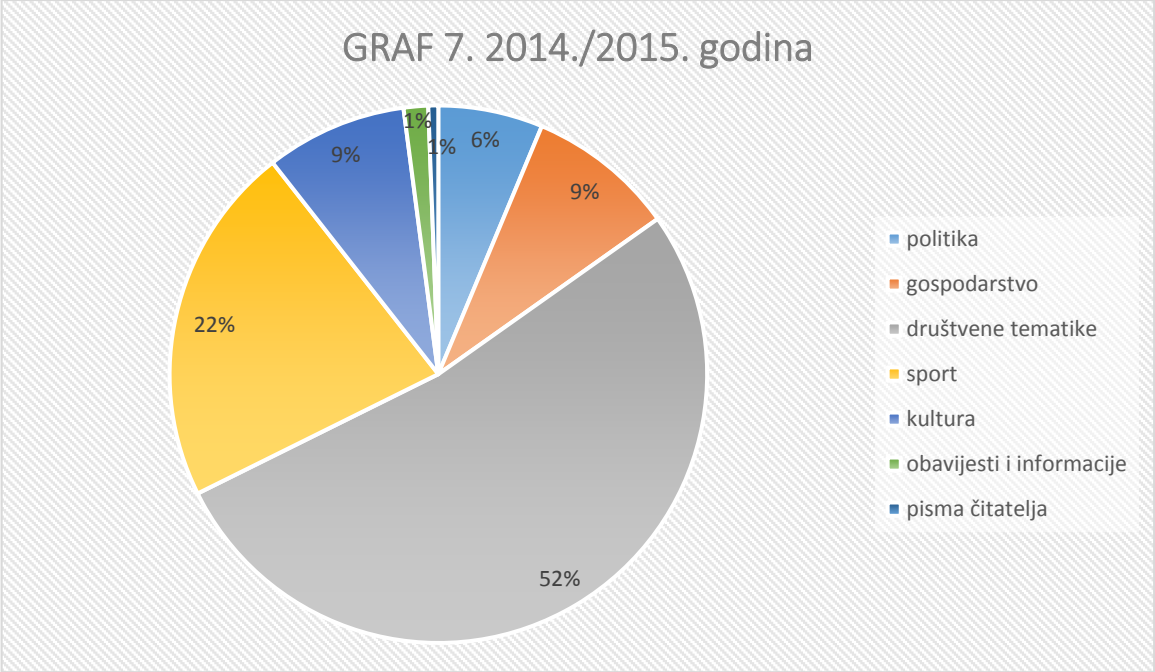
Graf 5. 1948. godina (izvor: istraživanje autorice)

Kao što vidimo u grafu 6. u 1949. godini situacija je jednaka. Najviše prostora zauzimaju gospodarske i društvene teme, dok su sport i politika i dalje podjednako zastupljene. Kultura je sa 123 teksta od 722 obrađena u brojevima iz 1945. godine i dalje na svom petom mjestu prema zastupljenosti.

Graf 6. 1949. godina (izvor: istraživanje autorice)

U 21. stoljeću zastupljenost tematike ponešto je drugačija. Kao što možemo iščitati iz grafa 7. najviše prostora zauzimaju društvene tematike i to 52 %. Sport je sa svojih 22 % iznad zastupljenosti kulturalnih tema čija zastupljenost iznosi 9 %. Politika je prema zastupljenosti ispod kulture. Dakle, kultura zauzima treće mjesto prema zastupljenosti, odnosno u jednakoj je zastupljenosti kao i gospodarske teme.

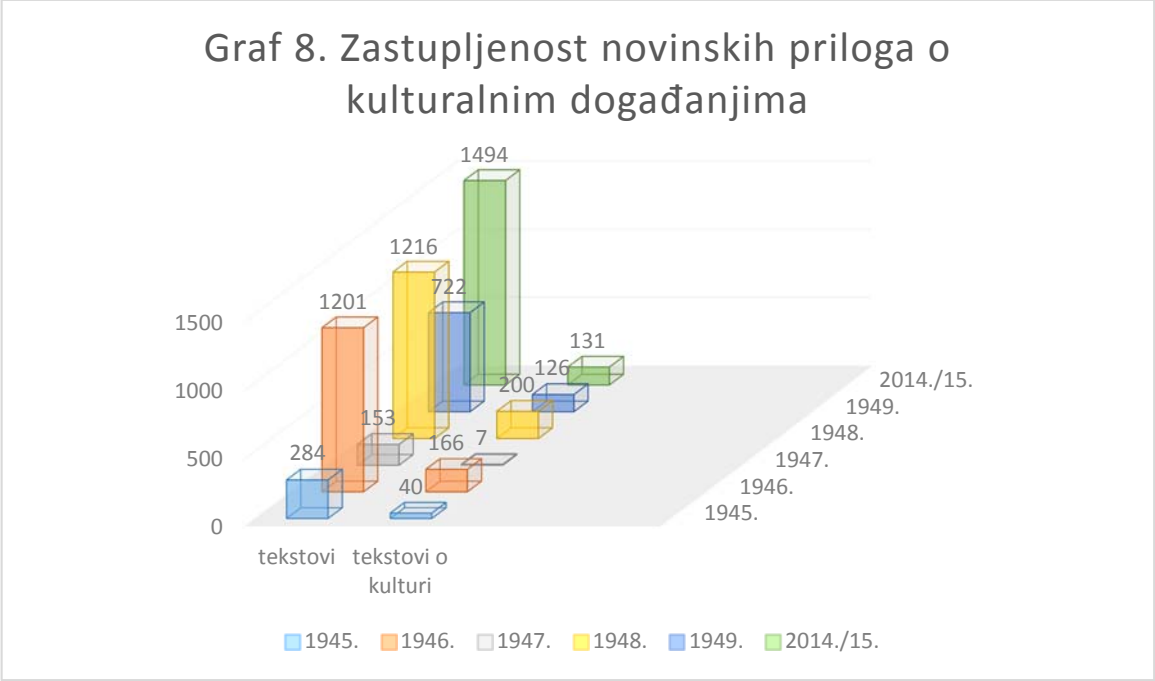

Graf 7. 2014./2015. godina (izvor: istraživanje autorice)

Kad zaključujemo generalno, kultura je sa zastupljenošću nadmašila politiku, ali nije nadmašila gospodarstvo ni sport. Ako uzmemo u obzir da su *Varaždinske vijesti* novine koje pokrivaju širok spektar tema, zastupljenost kulture u njima je sasvim zadovoljavajuća budući da to nisu novine orijentirane samo na društvena i kulturna događanja.

5.3.2. Kultura u tekstovima *Varaždinskih vijesti*

Iz priloženog grafa 8. možemo iščitati kako je zastupljenost kulture u usporedbi sa zastupljenošću ostalih tekstova bila promjenjiva, ali nije bila u porastu. Tekstovi o kulturi su 1945. godine zauzimali 12 % od ukupnih tekstova, 1946. godine zauzimali su 3 %, 1947. godine zauzimali su 4 %, 1948. godine zauzimali su 14 %, 1949. godine zauzimali su 15 %, a u brojevima iz 21. stoljeća zauzimali su 8 %.

Graf 8. Zastupljenost novinskih priloga o kulturalnim događanjima (izvor: istraživanje autorice)

Promatralo se kolika je zastupljenost tekstova o kinu, kazalištu, koncertima te o ostalim kulturalnim događanjima i ustanovama kao što su muzej, folklorne skupine, učeničke izložbe, učeničke predstave, predstave i priredbe raznih zadruga i udruženja i ostala događanja koja nisu mogla biti smještena u predložene tri kategorije, a niska frekvencija njihova pojavljivanja nije dopuštala kreiranje posebne kategorije za njih.

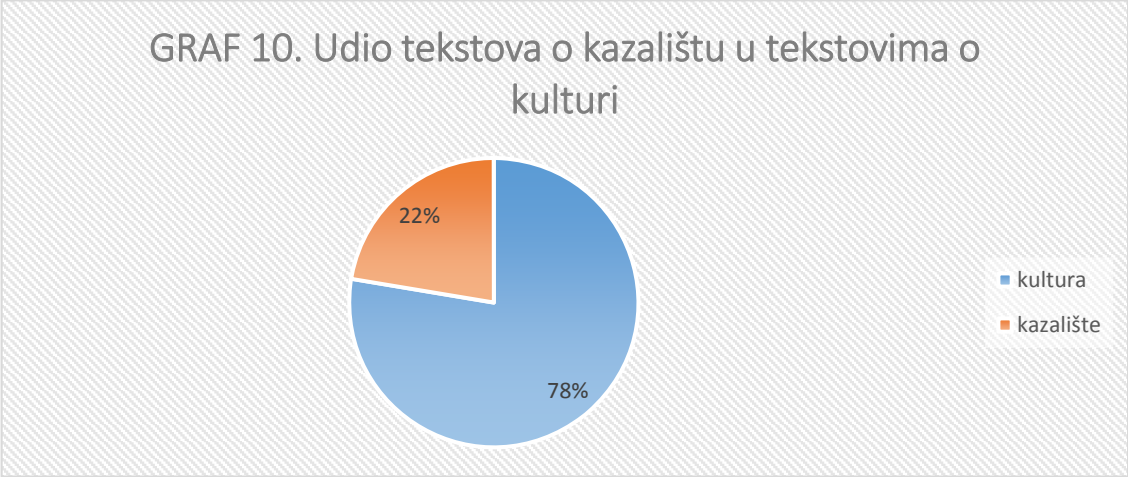

Graf 9. Raspodjela tematike u tekstovima o kulturi (izvor: istraživanje autorice)

Osvrnut ćemo se na graf 9. iz kojeg jasno čitamo kako je kazalište najzastupljenije od kategorija koje su pojedinačno promatrane. Kategorija „ostalo“ veoma je različite tematike stoga je ne smatramo *jačom* od kazališta. Kino je bilo jedno od važnijih događanja tada te se redovito pisalo o tome koji filmovi su na rasporedu u narednom tjednu, u Varaždinu su tada djelovala kino Gaj i kino Dom. Koncerti su također bili česti, novine su ih najavljivale i o njima se izvještavalo.

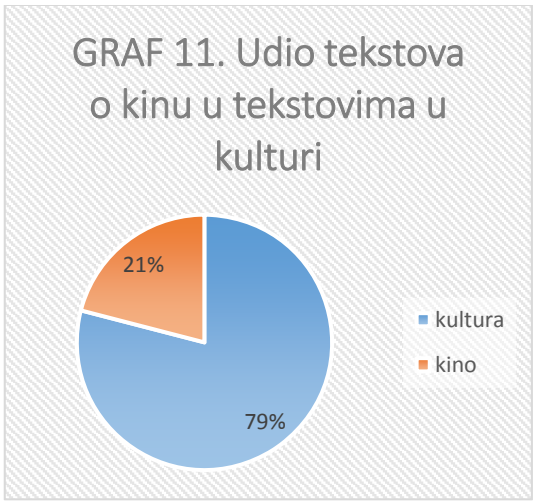
5.3.3. Tekstovi o kazalištu u *Varaždinskim vijestima*

Ponovno ćemo se osvrnuti na graf 9. obrađen u prethodnom poglavlju u kojem vidimo da su tekstovi o kazalištu zastupljeni 27 % u obrađenim brojevima. Kategorija „ostalo“ zauzima veći postotak, ali ako uzmemo u obzir rasprostranjenost i različitost tema koje su ubrojene u tu kategoriju, zaključujemo kako je kazalište zaista najzastupljenije od kulturnih tema u *Varaždinskim vijestima*. A to ćemo i dokazati kroz sljedeće grafove.

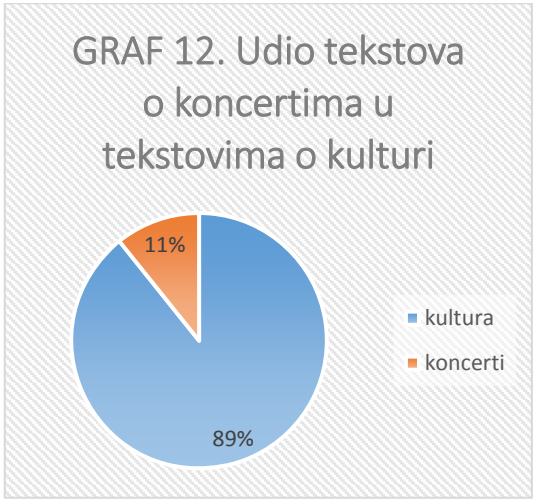

Graf 10. Udio tekstova o kazalištu u tekstovima o kulturi (izvor: istraživanje autorice)

Priloženi graf 10. nam pokazuje kako je udio tekstova o kazalištu u obrađenim tekstovima o kulturi 22 %, točnije od 656 tekstova o kulturi obrađenih u odabranim primjercima *Varaždinskih vijesti* bilo je 189 teksta o kazalištu. Kao usporedbu o zastupljenosti ostalih brojenih tematika stavljamo sljedeće grafove.

Graf 11. Udio tekstova o kinu u tekstovima u kulturi (izvor: istraživanje autorice)

Graf 12. Udio tekstova o koncertima u tekstovima o kulturi (izvor: istraživanje autorice)

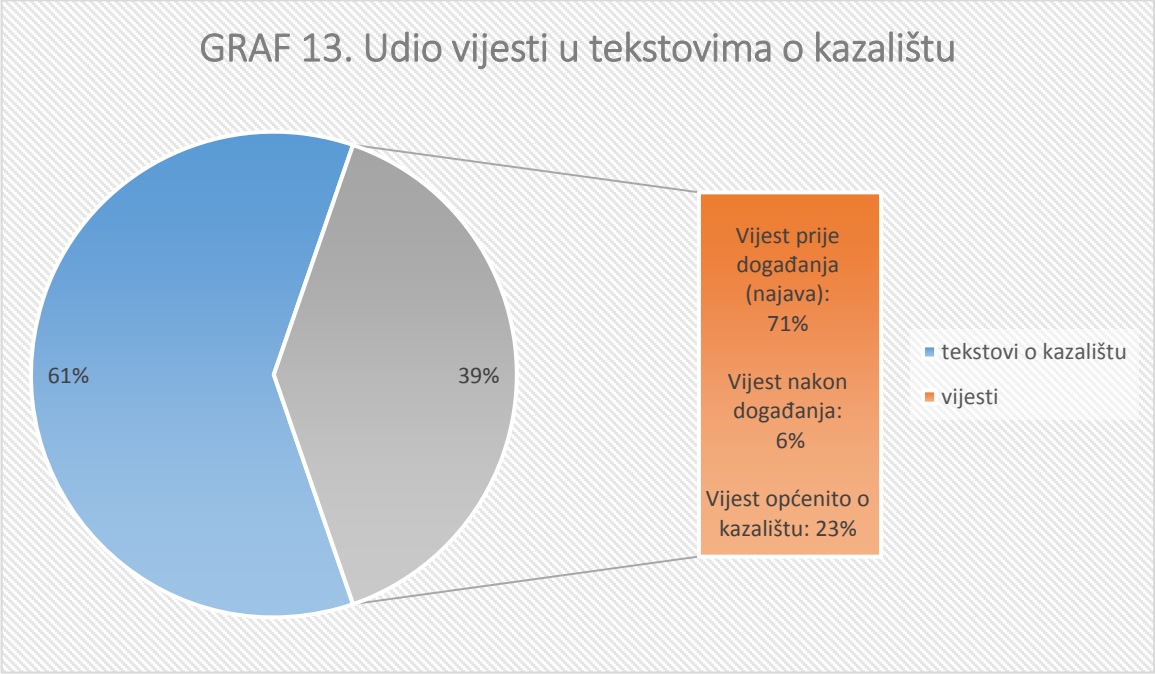
Graf 11. nam pokazuje kako je udio tekstova o kinu u obrađenim tekstovima o kulturi 21 %, odnosno od 656 tekstova o kulturi obrađenih u odabranim primjercima *Varaždinskih vijesti* bila su 174 teksta o kinu. Obrađeno je 79 tekstova o koncertima, kao što vidimo u grafu 12. zauzimaju 11 % u ukupnom broju tekstova o kulturi.

Dakle, promatramo li udio tekstova o kazalištu u tekstovima o kulturi u usporedbi s udjelom tekstova o kino i o koncertima, primjećujemo kako tekstovi o kazalištu sa 22 % zauzimaju najveći prostor. Tekstovi o kinu veoma su blizu prema zastupljenosti, 21 %, no koncerti sa svojih 11% svakako potvrđuju važnost kazališta za tadašnji kulturni život grada Varaždina koji upoznajemo kroz novinarske tekstove.

5.3.4. Kako se pisalo o kazalištu u *Varaždinskim vijestima*

Budući da je vijest temeljni oblik novinarskog izražavanja, te bez vijesti nema novinarstva, a novinar koji ih nije naučio pisati, teško će ikada postati profesionalac. One zauzimaju puno prostora u *Varaždinskim vijestima* od prvih izdanja.

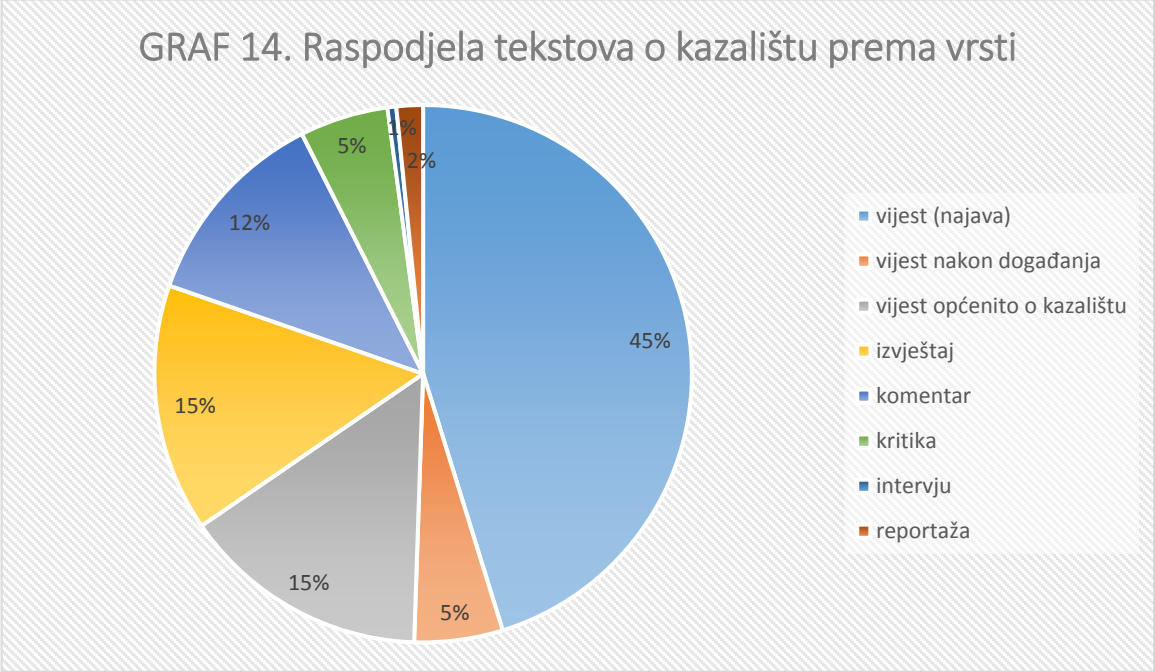
Opisnih definicija vijesti ima na svakom koraku. Kao što navodi Malović, William Metz o vijesti kaže sljedeće: „Vijest je objašnjenje događaja ili činjenice, ili stajališta koje zanima ljude. Potpuna i aktualna informacija pristupačna javnosti. Izvještaj o sadašnjem događaju, predočen pošteno, pravodobno, točno, istinito, sažeto, uravnoteženo i objektivno. Sve što proistječe iz normalnog ljudskog ponašanja ili očekivanja.“ (Malović, 2005: 185-186)

Graf 13. Udio vijesti u tekstovima o kazalištu (izvor: istraživanje autorice)

Ako se osvrnemo na graf 13. primijetit ćemo da ukupan postotak tekstova u obliku vijesti o kazalištu u svim obrađenim tekstovima o kulturi iznosi 39 %. Vijesti o kazalištu obrađivane su kao vijesti prije događanja odnosno najave, vijesti nakon događanja te vijesti općenito o kazalištu. Od spomenutih vrsta vijesti najzastupljenije su one koje najavljuju predstave i događanja u kazalištu, a najmanje su zastupljene vijesti nakon događanja/predstave.

Tekstovi kojima se piše o predstavama nakon izvođenja, te poneki tekstovi o kazalištu općenito, napisani su u nekim drugim oblicima, što nam je prikazano u grafu 14. Prilikom pobrojavanja tekstova o kazalištu oni su razvrstani prema žanrovima.

Graf 14. Raspodjela tekstova o kazalištu prema vrsti (izvor: istraživanje autorice)

Osim kao vijesti, tekstovi o kazalištu pojavljuju se u obliku izvještaja i to u postotku od 15 %, zatim je sljedeći prema zastupljenosti komentar od 12 %, nakon kojeg slijedi kritika od 5 %, a najmanje su zastupljeni reportaža od 2 % i intervju od 1 %. U obrađenim novinama iz 20. stoljeća nije zabilježen ni jedan intervju, on je zabilježen tek u primjercima obrađenim iz 21. stoljeća.

Teorijski okvir za raspodjelu žanrova kojeg smo se držali prilikom ovog istraživanja uzeli smo iz knjiga *Osnove novinarstva* Stjepana Malovića i *Osnove javnog komuniciranja* Josipa Biškupa.

Izvještaj su spomenuti autori opisali kao proširenu vijest. Odnosno, Biškup napominje, izvještaj je uz vijest najvažniji oblik novinarskog izražavanja te se ubraja u kategoriju strogo informativnih novinskih žanrova. Čitatelj se upoznaje s tokom događanja ili pojave. (Biškup, 1981: 95) Malović nadodaje kako je izvještavanje s različitih priredaba,

koncerata, revija, natjecanja i sl. vrlo zahtjevno, ali također i veoma zanimljivo. (Malović, 2005: 112)

Za razliku od izvještaja koji je strogo informativan, komentar je žanr u kojem novinar slobodno izrazi mišljenje i stav. Malović mišljenje smatra srcem komentara, osvrta, kolumne i recenzije. Također, smatra kako upravo komentari, te mišljenja i stajališta koji se u njima iznose stvaraju imidž pojedinog medija, odnosno to je ono po čemu se mediji razlikuju, ono po čemu ih se voli, mrzi, čita s odobravanjem ili gnušanjem. (Malović, 2005: 243) No, ipak u iznošenju mišljenja novinar treba ostati objektivan, kao što objašnjava Biškup, nije dopustivo subjektivno iznošenje vlastitih interesa komentatora. Prije pisanja komentara nužno je popratiti neki događaj ili neku pojavu. (Biškup, 1981: 105)

Vrlo često se griješi u razlikovanju novinarskih žanrova, stoga je važno napomenuti kako kritika nije isto što i komentar. U kritiku nekog umjetničkog djela, knjige, izložbe, koncerta i filma potrebno je unijeti profesionalan osvrt nekoga iz struke. Iako su redakcije često presiromašne da zaposle npr. književnog kritičara one često angažiraju ugledne stručnjake za određeno područje. (Malović, 2005: 258) Budući da je u *Varaždinskim vijestima* između nekih žanrova veoma teško napraviti razliku, u ovom istraživanju kritika i recenzija brojane su zajedno. Recenzija je zapravo jedna vrsta neutralne kritike. Biškup objašnjava kako je cilj recenzije utvrditi vrijednost nekog djela, u njoj se iznosi jasan stav, daje kritička ocjena, sud i mišljenje, ali iz profesionalnog kuta gledanja. (Biškup, 2005: 109)

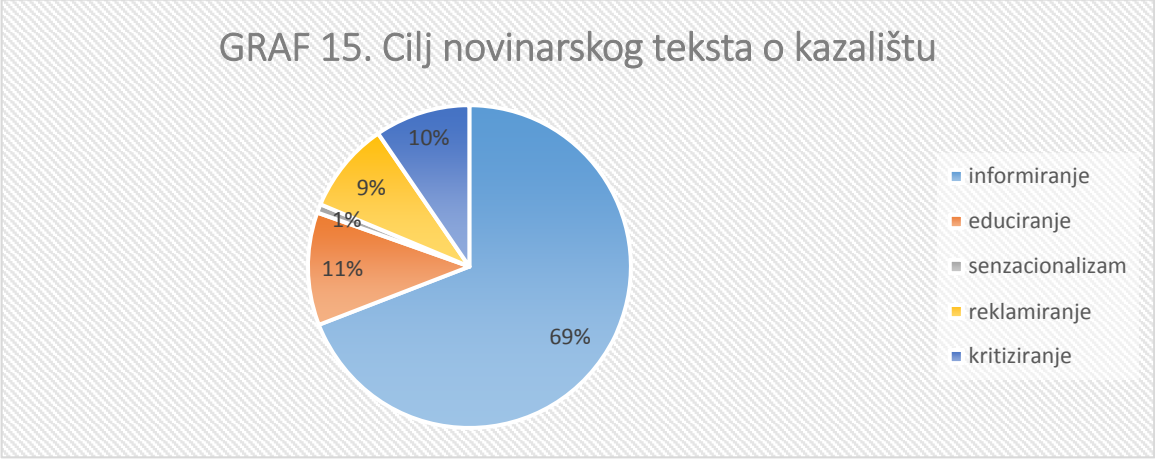
Intervju ili razgovor s izvorom osnova je većine novinarskih radova. Intervju je najbolje koristiti za ispitivanje reakcija i interpretacija, a ne za prikupljanje činjenica. Novinar treba savladati vještinu postavljanja pitanja i vođenja razgovora koji mogu donijeti nove podatke. Intervju nam može poslužiti za spoznaju nečeg novog, prikupljanju informacija o nečemu. Ili nam može poslužiti za kreiranje profila osobe. (Malović, 2005: 217- 222.)

Reportaža mora biti autentična, tema joj je stvarni događaj. Slobodno je strukturirana, najviše ovisi o sposobnosti autora, a njezina je osnovna funkcija izazvati estetski doživljaj kod čitatelja. Reportaža može biti informativna i pripovjedačka, krasi je vrstan stil, te se novinarstvo pisanjem reportaža približava književnosti. (Malović, 2005: 329) No, ona se ipak razlikuje od priče ili novele time što se piše autentično, dokumentirano, specifičnim jezikom i stilom. Sadržava elemente vijesti, ali detaljnije informira recipijenta o događaju, ličnosti ili pojavi. (Biškup, 1981: 136)

5.3.5. Kontekst tekstova o kazalištu u *Varaždinskim vijestima*

Analizirajući tekstove o kazalištu u *Varaždinskim vijestima* zanimalo nas je i na koji način tekstovi govore o kazalištu, služe li kao reklama ili obavijest, jesu li popraćeni fotografijama, može li se njihova relevantnost potkrijepiti izjavama te jesu li tekstovi potpisani, koliko prostora zauzimaju na stranici i jesu li smješteni u stalne rubrike. Dobivene rezultate prikazat ćemo u sljedećim grafovima.

Svaki novinarski prilog u sebi nosi određenu poruku. U *Varaždinskim vijestima* tekstovi o kazalištu većinom služe informiranju javnosti o događanjima u kazalištu, a točni postotci i ostali kontekst tekstova prikazan je u sljedećem grafu.

Graf 15. Cilj novinarskog teksta o kazalištu (izvor: istraživanje autorice)

Primjere za informiranje i educiranje uzet ćemo iz 89. broja *Varaždinskih vijesti*. Pod nazivom *O premijeri Schillerove drame Spletka i ljubav* autor upućuje konstruktivnu kritiku izvedbe, a također i educira čitatelje o Shillerovu pjesništvu pa tako navodi:

> Iz svake njegove riječi izbija Kant, kategorički imperativ, ljubav o sebi, čuvstva o sebi, sve je a priori. To je izraziti idealizam, koji uljepšava, a time i falsificira stvarnost, naročito psihološku stvarnost. (…) Njegov je ilirizam nesumnjiv, ali i on zbog pretjerivanja prelazi u retoriku i deklamaciju. (Žuljević, 1947: 3)

Drugi tekst iz istog broja služi izričito kao informacija, a glasi ovako:

U subotu 15. studenoga daje se opereta I. Tijardovića „Mala Floramy“. Početak u 20. sati. (…) U srijedu 19. studenoga daje se za đake „Spletka i ljubav“ od F. Schillera. Početak u 18 sati. Gledalište se grije. (Anon, 1947: 4)

Kritike na predstave održane u HNK Varaždin nisu česte, a kad se pojave one su konstruktivne i pozitivne. Npr. u broju 169. *Varaždinskih vijesti* iz 1949. godine kritika iz teksta pod naslovom *Osvrt na izvedbu drame „Za novi život“ Rasima Filipovića* kojeg potpisuje Petar Žuljević, izgleda ovako:

Izvedba u cjelini manje - više zadovoljava, meki stil, s mnogo tolerancije, koji dopušta brojne mogućnosti slobodnog izražaja, tek ih tu i tamo ponešto usklađuje. Maričev Selimbeg ima previše dobroćudnosti za potkazivača, previše temperamenta samoga Marića, a scenski je bio uvjerljiv samo po tom svom ličnom. Ovaj puta je Dobrićeva kreacija bezuvjetno zadovoljila i pored loše maske. (…) O Šefiki moglo bi se reći da je data s mnogo zdušnosti i najboljih nastojanja, no da nije uspjeh bio ravan njenim nastojanjima, da se na časove štoviše činilo da nije dovoljno proživljavala problematiku u koju nas uvodi njena uloga, (…) možda je više kriv neizrađen do kraja tekst, nego njezino interpretiranje teksta. (…) Scenograf P. Vojaković ovaj put nije bio osobito sretne ruke. Za njega kao da za predmete na sceni ne postoji upotrebna svrha, pa se čovjek upravo snebiva, naročito kad pogleda u lijevi ugao koji je potrčao nekud u arapski stil i nakitio se s ćilimom – a sve to u dućanu bosanske palanke. (Žuljević, 1949: 2)

Analizirajući već samo ovaj mali kritički ulomak možemo zaključiti kako su se tekstovi u *Varaždinskim vijestima* osvrtali na sve aspekte jedne kazališne izvedbe. Autor pod inicijalima *pž* (Petar Žuljević) kritizira i komentira izvedbu glumaca, tekst scenarija, odabir glumaca za pojedinu ulogu, ali također piše i o postavljanju scenografije. Kroz tekst donosi kritiku cjelokupnog doživljaja kojeg su mogli dobiti gledatelji predstave.

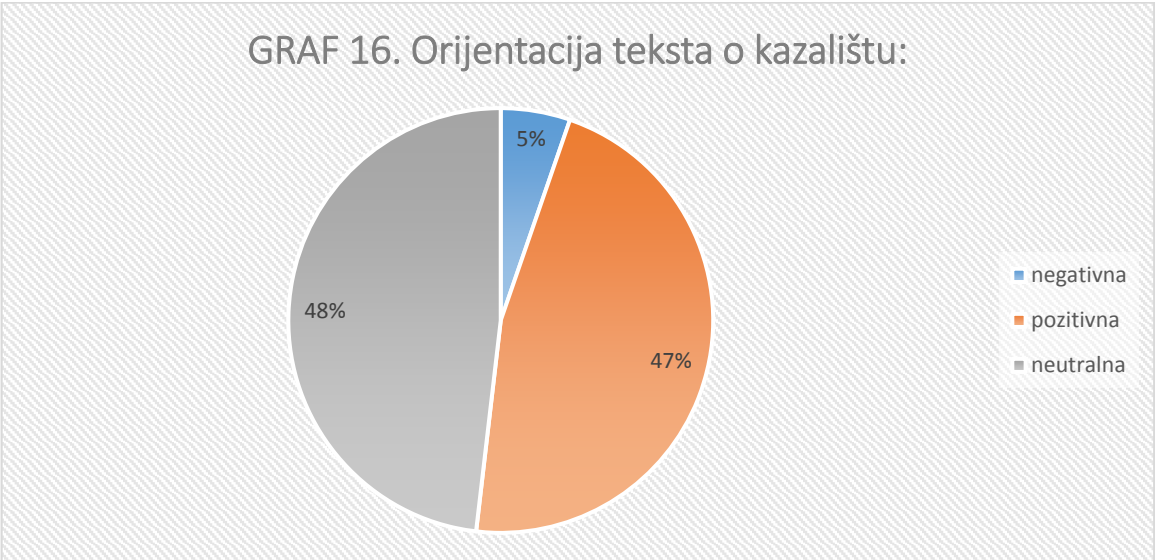
Reklamiranje kazališta nije doslovno prikazano kao reklama u današnjem smislu, više se (prikriveno) reklamiranje vrši kroz vijesti i najave, no ipak moguće je pronaći i tekst koji otvoreno reklamira neku kazališnu djelatnost kao što je tekst iz broja 108 *Varaždinskih vijesti*:

Uprava *Narodnog kazališta „August Cesarec“* počela je izdavati mjesečnik Varaždinsko kazalište. U listu bit će objavljivani informativni članci o dramama koje će se prikazivati na našem kazalištu, davat će se obaviještenja o kazališnom životu i

kazališnoj umjetnosti. Bit će objavljivane i slike maketa i uspjele scene kazališnih predstava, kao i repertoar i sadržaji predstava koje su u pripremi. (Anon, 1948: 3)

Pokušaji pristranog izvještavanja, trivijalizacije ili tabloidizacije u testovima o kazalištu nisu previše primijećeni. U obrađenim tekstovima iz 20. stoljeća senzacionalizam nije zabilježen. U tekstovima iz 21. stoljeća zabilježen je u ukupnom postotku od 1 % i to u vijestima koje se odnose na kazalište općenito, dakle ne na same predstave. Jedna od senzacionalističkih vijesti je bila vijest koja je zauzela mjesto i na naslovnici *Varaždinskih vijesti* 2015. godine, pod nazivom *Tko kome namješta posao u HNK?,* u broju 3656. U tekstu se insinuira kako je u odabir novog intendanta kazališta u Varaždinu umiješana politike. No, nigdje u tekstu ne daje se odgovor na pitanje koje je velikim, masno otisnutim slovima postavljeno na naslovnoj strani. Iako podaci u tekstu ne mogu biti okarakterizirani kao lažni, naslov i naslovna strana senzacionalistički su najavili temu i zato su kao takvi i ubrojeni u našu kategoriju „senzacionalizam“. Iako je senzacionalizam zastupljen u *Varaždinskim vijestima*, kad se piše o kazalištu on je većinom izostavljen.

Novinarski tekst može čitalačkoj publici neki događaj, osobu, ustanovu ili organizaciju prikazati u pozitivnom ili negativnom svjetlu. Najispravniji novinarski pristup je neutralan. Analizirajući tekstove o kazalištu u *Varaždinskim vijestima* istražilo se i koji je način prikazivanja kazališta, odnosno je li orijentacije teksta pozitivna, negativna ili neutralna. U grafu 16. prikazani su rezultati.

Graf 16. Orijentacija teksta o kazalištu (izvor: istraživanje autorice)

Iz priloženog grafa 16. možemo iščitati kako su tekstovi o kazalištu podjednako pozitivni i neutralni, dok je onih negativnih svega 5 %, točnije od 189 obrađenih tekstova, 10 je onih koji imaju negativan prizvuk.

Zanimljivo je kako jedan od tekstova s negativnim prizvukom ne govori o predstavi koju se odigrali glumci iz HNK Varaždin, već se negativno komentira gostovanje glumaca zagrebačkog kazališta. U broju 64, iz 1946. godine, pod nazivom *Neuspjelo gostovanje članova zagrebačkog kazališta s komedijom „Crvena ruža"* komentira se gostovanje kao izuzetno veliko razočaranje za publiku.

> Uz veliku reklamu (veliki plakati) bila je najavljena Benedettijeva komedija u tri čina „Crvene ruže". Varaždinska kazališna publika pošla je u kazalište, u nadi da će joj glumci centralnog kazališta iz Zagreba pružiti naročiti umjetnički užitak, jer centralno kazalište ima mnogo bolje uvjete stvaranja, a glumci svoju tradiciju, svakako veću od one u pokrajini. Ali su se razočarali. Benedettijeva komedija „Crvene ruže" po obradbi, dijalogu i sadržaju takav je loš dramski rad koji se danas više nikako ne bi mogao pojaviti na pozornici ni u zadnje kazalištu ne znam koje provincije. (…) Takvo je gostovanje podcjenjivanje provincijske publike, a naročito nakon narodnooslobodilačke borbe i više od godinu dana mirnog razvitka i rada na kulturno umjetničkom izdizadnju naroda. (Ž., 1946: 4)

U negativnom komentiranju izvedbe domaćeg glumačkog ansambla primjećuje se blaži i pristraniji pristup. Pa tako u broju 30, iz 1945. godine, autor teksta neuspjelu izvedbu u tekstu pod nazivom „*Mača" od P. Petrovića* opravdava:

> Današnji ansambl je još mlad kao kolektiv i sastavljen iz još nepotpuno izgrađenih članova, koji u većini nemaju glumačke tradicije i prakse i koji se s marljivošću i elanom tek izgrađuju. (…) Ukratko, premijera „Mača" nije zadovoljila gledaoca, koji je samo gledaoc, ali je s razumijevanjem i zadovoljstvom primljena od onog dijela kazališne publike kojoj kazalište nije samo bina već i sve oko nje. *(V.M., 1945: 2)*

Neutralni tekstovi su oni koji su većinom najave, ili kratke vijesti o održanoj priredbi. Pozitivnost u tekstovima, u vidu pohvala kazališne izvedbe, veoma je česta i ona

nam zapravo govori o tome da su *Varaždinske vijesti* kao institucija podupirale rad HNK Varaždin. Neke od pohvala kroz godine izgledaju ovako:

> Svakako je bio sretan izbor ovog komada. Djelo nosi sve dobre odlike svog autora: brz tempo radnje, mnogo komičnih scena, zapleta i raspleta, duhoviti dijalog i onaj stari, simpatični ruski prizvuk srdačnosti, smijeha kroz suze i dobrote široke ruske duše. (im, 1945: 4) - Komentar na izvedbu komedije u tri čina, G. K. Bulgakova u 27. broju.

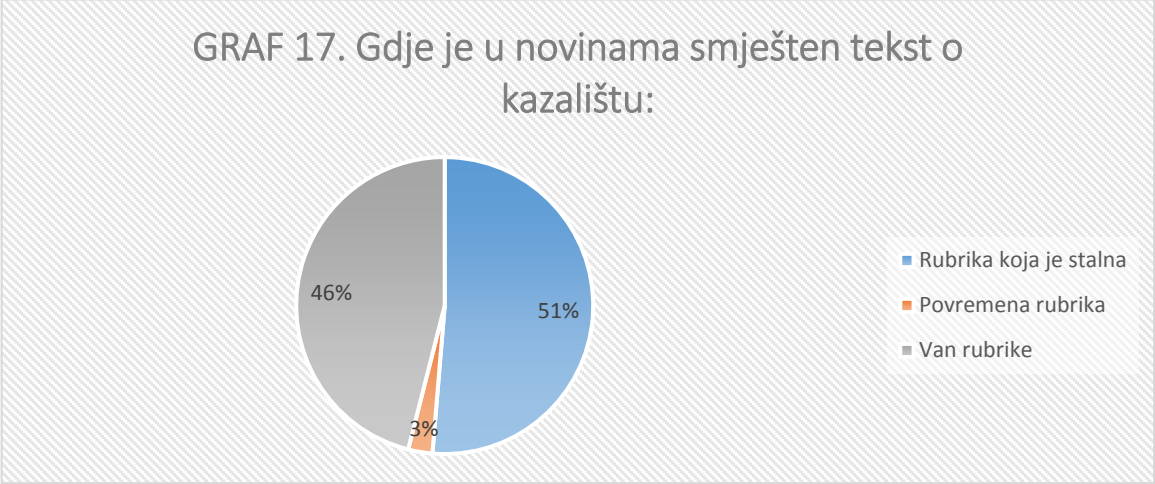
> Zaslugom režije Mirka Perkovića drama je odlično izvedena. Nada Pregarc u ulozi Marije Valentin dala je ulogu po autorovoj zamisli (…). Zvonko Strmac dao je impresivno ulogu s dubokim proživljavanjem, te je ponovno dokazao da je u svojim kreacijama pouzdan i siguran. (…) Ukratko rečeno, teške uloge su precizno uvežbane i odlično izvedene. (M.V., 1946a: 3) - Komentar na izvedbu drame *Iz mraka*, Miroslava Feldmana u 43. broju.

> Izvedba je uspjela, pa je stvar nedvojbeno toplo, gotovo bučno prihvaćena od gledalaca. Uspjehu su doprinijeli, pored autora, i izvođači svi od reda, počevši već od samog režisera. (Žuljević, 1947a: 3) - Komentar na izvedbu *Gostioničarke Mirandoline* u 94. broju.

Rubrike u *Varaždinskim vijestima* na početku izlaženja nisu bile istaknute, postojale su jedino rubrike *Gradske vijesti* i *Fizkultura*. U kasnijim brojevima iz 1945. godine pojavljuje se i rubrika *Čitatelji nam pišu*. Kroz 1946. godinu uz spomenute rubrike, pojavljuju se u nekim brojevima rubrike kao što su *Iz naših organizacija*, *Kroz naša sela i tvornice*, *Događaji u zemlji i svijetu*, *Kulturno prosvjetni život i rad*, *Gospodarske vijesti i savjeti*, te rubrika *Kulturni život* gdje se redovito pisalo o HNK Varaždin, koje je do tada imalo mjesto van rubrika i u rubrici *Gradske vijesti*. Kroz godinu 1947. pojavljuje se rubrika *Iz sindikalnih organizacija*, a tekstovi o kazalištu mogu se pronaći u rubrici *Kulturno prosvjetni život i rad*, dok su najave predstava i dalje u rubrici *Gradske vijesti*. U 1947. godini aktualna postaje i rubrika *Vijesti iz svijeta,* a u 1948. godini dodaje se i rubrika *Vijesti iz zemlje*. Iako su postojale određene rubrike one se nisu pojavljivale u svakom broju, osim rubrika *Fizkultura* (kasnije *Fiskultura i sport*) i *Gradske vijesti* koje su bile neizostavne. Godine 1949. dodana je rubrika *Naš frontovski život,* a o kazalištu se i dalje aktivno piše u rubrici *Gradske vijesti*.

U novijim izdanjima *Varaždinskih vijesti* iz 21. stoljeća tekstovi o kazalištu smješteni su u rubriku *Kultura*.

Proučavanjem tekstova o kazalištu kroz odabrane brojeve izrađena je statistika o raspoređivanju tekstova u rubrike, stalne ili povremene, te van rubrike. Dobiveni podaci prikazani su u priloženom grafu.

Graf 17. Gdje je u novinama smješten tekst o kazalištu (izvor: istraživanje autorice)

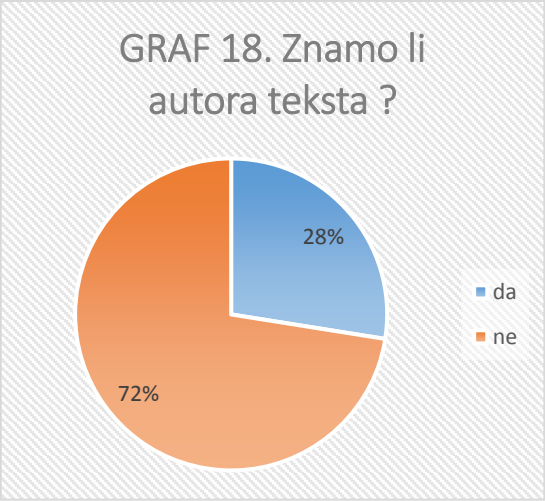
Osvrnemo li se na graf 17. primijetit ćemo da je najviše tekstova o kazalištu smješteno u rubrike koje su stalne, a to su rubrika *Gradske vijesti* u starijim izdanjima i *Kultura* u novijim, u taj postotak ubačene su i rubrike koje su povremene, ali se najčešće pojavljuju, *Kulturno prosvjetni život i rad* te *Kulturni život.* Skoro u jednakom postotku mogu se pronaći tekstovi o kazalištu koji su van rubrike, naravno u starijim izdanjima. Rubrike koje su povremene, ili se čak pojavljuju samo jednom, su *Kulturni život i Narodno kazalište August Cesarec.*

5.3.6. Relevantnost tekstova o kazalištu

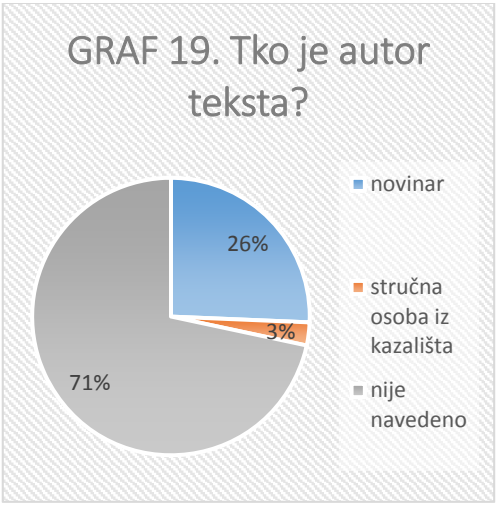
Cilj svakog novinara je da bude prepoznat kao točan i pošten prenositelj informacija, navodi Ružica Cigler u jednom od svojih blogova u *Večernjem listu* u kojem se osvrće na potpisivanje sa pseudonimom. Tvrdi kako se na one koji se potpisuju lažnim imenom u svijetu novinarstva gleda kao na sumnjive i nevjerodostojne. (Cigler, 2016.) U *Varaždinskim vijestima* ne nailazimo pseudonime već tekstove koji uopće nisu potpisani. Kako mjeriti vjerodostojnost takvih tekstova? Imaju li takvi tekstovi ikakvog relevantnog uporišta?

Često su autori tekstova u *Varaždinskim vijestima* potpisani inicijalima. Ružica Cigler takvo potpisivanje smatra legitimnim i navodi kako se svi manji izvještaji, informacije i vijesti potpisuju, uglavnom, inicijalima autora na kraju teksta. (Cigler, 2006.) Ono što je problem u *Varaždinskim vijestima* jest to što se i veliki članci, komentari i kritike, potpisuju inicijalima. Čitatelju koji novine iz 40-tih godina danas primi u ruke inicijali kojima su potpisani tekstovi nažalost ne znače mnogo. Tada se vjerojatno znalo tko stoji iza kojeg inicijala, no danas je to teško odgonetnuti. Autori kao što je Petar Žuljević neke su svoje tekstove potpisali punim imenom i prezimenom i zato su nam njegovi inicijali *pž* jasan znak da se radi o njemu. No, ostali autori, koji se kriju iza inicijala *M.V.*, *Ž.*, *im*, *A.K.*, *E.M.*, *I.Ž.* i ostali, kroz samo proučavanje novina ne mogu se razotkriti.

U priloženim grafovima 18. i 19. predstavljeni su nam podaci o (ne)potpisanim tekstovima.

Graf 18. Znamo li autora teksta? (izvor: istraživanje autorice)

Graf 19. Tko je autor teksta? (izvor: istraživanje autorice)

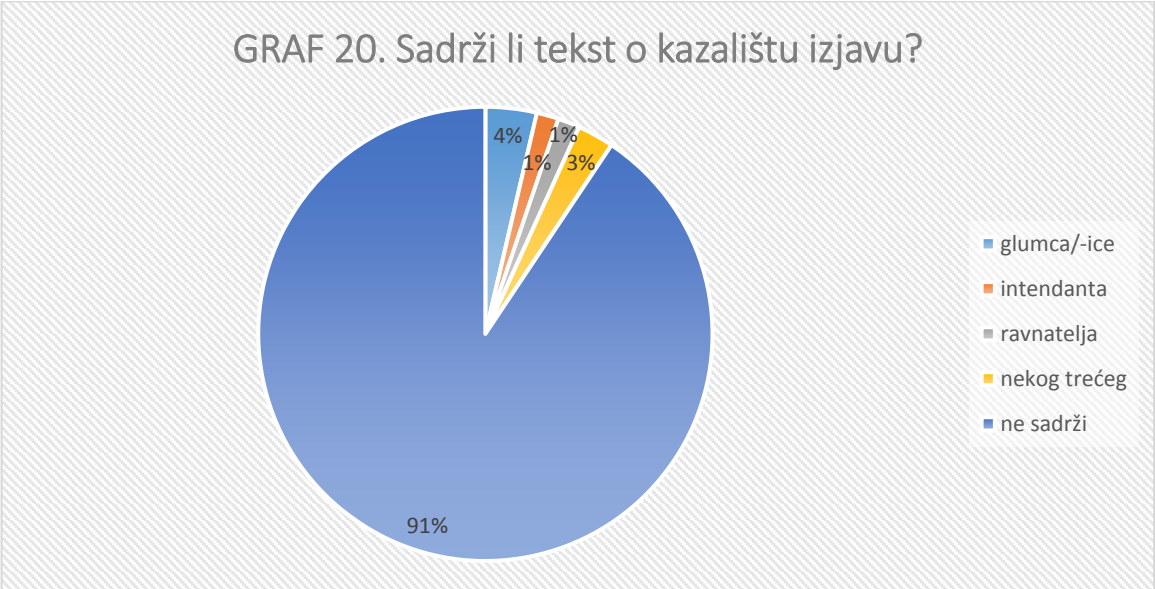
U obrađenim tekstovima veliki je postotak onih nepotpisanih, čak 72%. U novijim izdanjima *Varaždinskih vijesti* to je veoma rijedak slučaj, ali u početku izlaženja novina nije se previše pažnje posvećivalo zabilježavanju autorstva teksta. Važno je spomenuti kako novija izdanja *Varaždinskih vijesti* imaju stalnu novinarku koja prati kulturna događanja, pa tako i kazalište, a to je Marija Barić.

Od potpisanih tekstova o kazalištu 27% njih je napisao novinar (Podatak kojeg trebamo uzeti s rezervom jer ne znamo krije li se iza inicijala stalan novinar *Varaždinskih vijesti*, ili netko tko povremeno piše za novine. Vodit ćemo se objašnjenjem pojma novinar koje nam nudi Hrvatski jezični portal: osoba koja piše ili priprema tekstove za dnevni i periodični tisak. (Hrvatski jezični portal, 2017.) Dakle, tko god je iza inicijala ako piše za novine u tom je trenu novinar.), a samo 3% stručna osoba iz kazališta. Jedan od takvih tekstova potpisuje Mirko Perković, tadašnji intendant, koji u tekstu iz 32. broja progovara o prvim problemima s kojima se susreće kazalište. Drugi takav tekst potpisuje Robert Horn, tadašnji tajnik kazališta, u 37. broju. Tekst iz 66. broja osvrće se na kazališnu sezonu 1945.-1946., a potpisuje ga Ladislav Žimbrek, kazališni kritičar. Reportažu *Sa gostovanja narodnog kazališta „August Cesarec" na Autoputu* u 124. broju *Varaždinskih vijesti*, kako saznajemo iz teksta, napisala je „jedna članica kazališta" potpisana kao Matilda Kraljeva.

Osim potpisanim tekstovima relevantnost informacija može se mjeriti izjavama u tekstu. Veoma je važno navesti ime izvora kod citiranja informacija koje je podijelio s novinarom, ali i kad se njegove riječi parafraziraju. U *Varaždinskim vijestima* nije zabilježeno

mnogo tekstova koji sadrže izjave, doslovne ili prenesene, ali u onim tekstovima u kojima su one zabilježene obavezno je naveden i izvor.

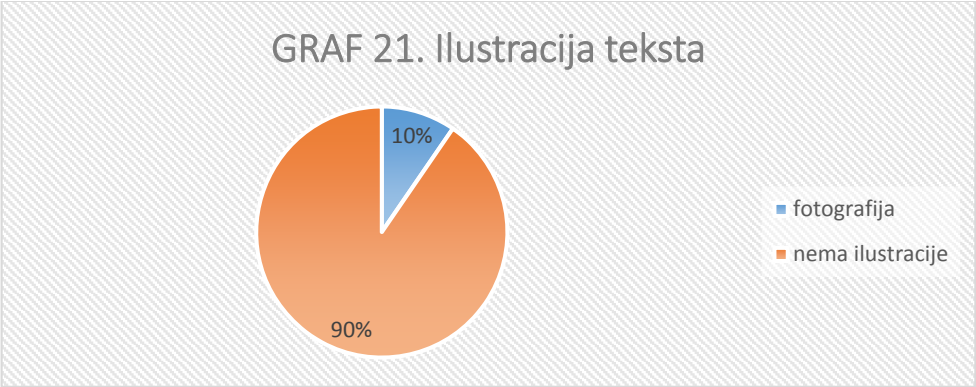
Relevantnost teksta o kazalištu može se mjeriti izjavom glumca, intendanta, ravnatelja ili nekog trećeg iz kazališta. U sljedećem grafu prikazana je zastupljenost izjava i izvora u tekstovima o kazalištu u *Varaždinskim vijestima*.

Graf 20. Sadrži li tekst o kazalištu izjavu? (izvor: istraživanje autorice)

Kao što možemo iščitati iz grafa većina tekstova ne sadrži izjavu, odnosno ona nije istaknuta, ni kao parafraza ni kao doslovno prenošenje. Tekstovi iz 21. stoljeća većinom sadrže izjave pa ih prema tom kriteriju možemo smatrati relevantnijim od onih iz 20. stoljeća.

Treći kriterij kojim možemo mjeriti relevantnost tekstova jest vizualni zapis nekog događaja, odnosno fotografija. U priloženom grafu 21. pokazan je postotak tekstova koji su potkrijepljeni fotografijom.

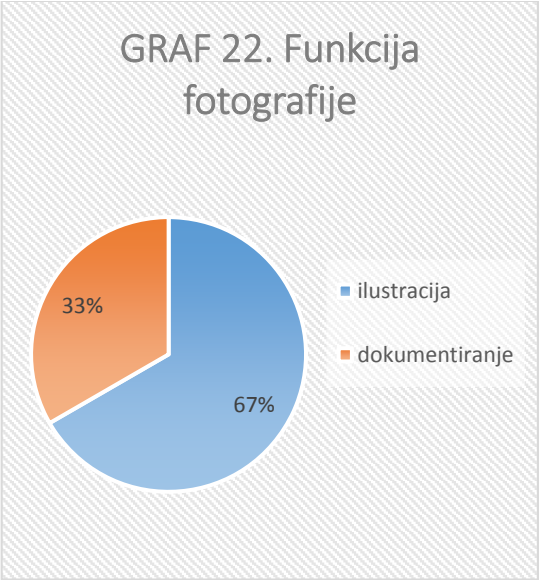
Graf 21. **Ilustracija teksta** (izvor: istraživanje autorice)

Većina tekstova nije popraćena fotografijom. I tu se primjećuje razlika u razdobljima izlaženja. Tekstovi iz novijih izdanja *Varaždinskih vijesti* obavezno su ilustrirani, dok je u ranijim tekstovima pojava fotografije veoma rijetka što je i razumljivo zbog ondašnjeg načina tiskanja novina.

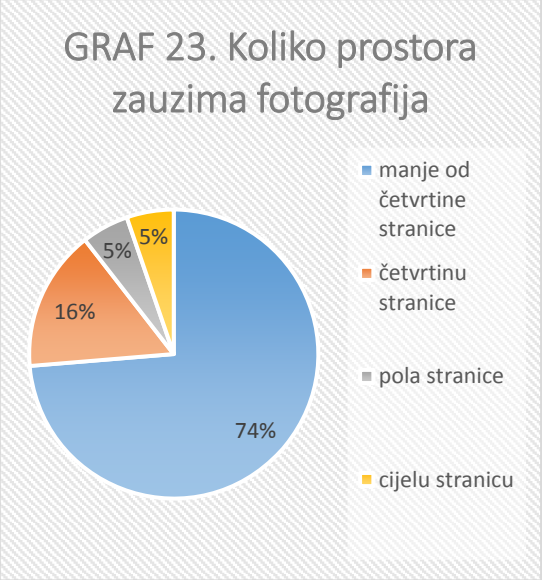
U sljedećim grafovima pokazujemo koja je funkcija fotografije. Neke fotografije su stavljene samo kao ilustracija teksta, dok su druge popratni vizualni dio teksta, odnosno služe kao dokumentiranje neke predstave. Dokumentiranje predstave nikad ne pronalazimo uz ranije tekstove, dok uz tekstove novijih izdanja često nailazimo na dokumentarnu fotografiju.

Od zabilježenih fotografija 74 % njih zauzima jako mali dio stranice novina, dok je samo jedna fotografija zabilježena koja zauzima cijelu stranicu i jedan koja zauzima pola stranice.

Fotografija ima veliku ulogu u današnjem novinarstvu kad su sve više zastupljene i kratke foto vijesti i prepoznata je snaga ilustracije teksta. Osim što neki čitatelji upravo zbog fotografije postanu zainteresirani za neki tekst, fotografija je dodatna informacija i donosi nam neki događaj kroz oči fotoreportera. Zbog tehničkih nedopustivosti u početcima izlaženja *Varaždinskih vijesti* fotografija nažalost izostaje, a samo maštom možemo zamišljati prve predstave i scenografiju.

Graf 22. Funkcija fotografije (izvor: istraživanje autorice)

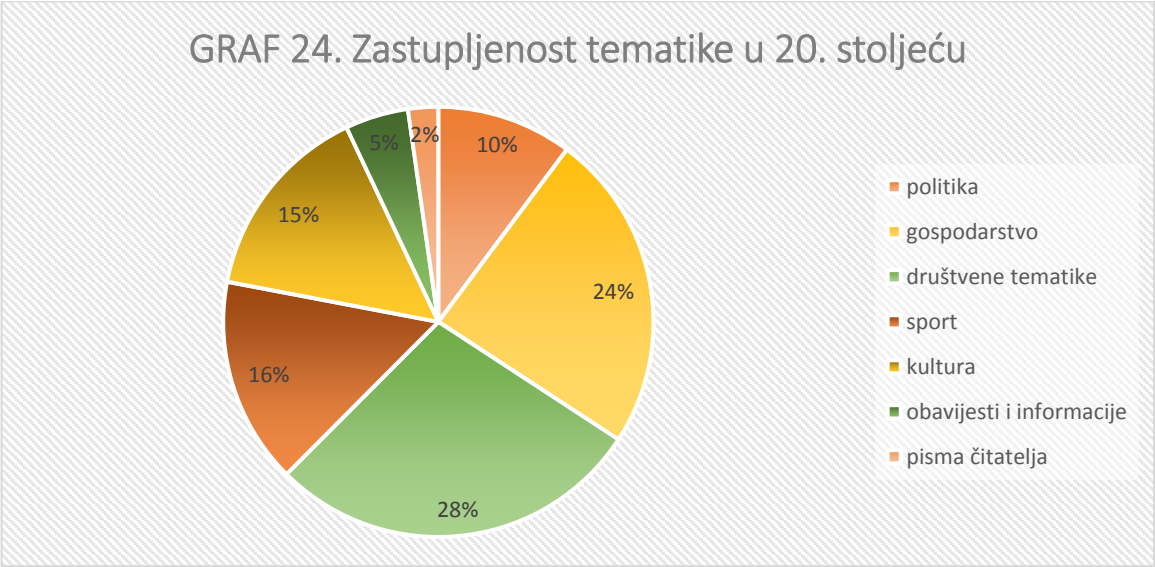

Graf 23. Koliko prostora zauzima fotografija (izvor: istraživanje autorice)

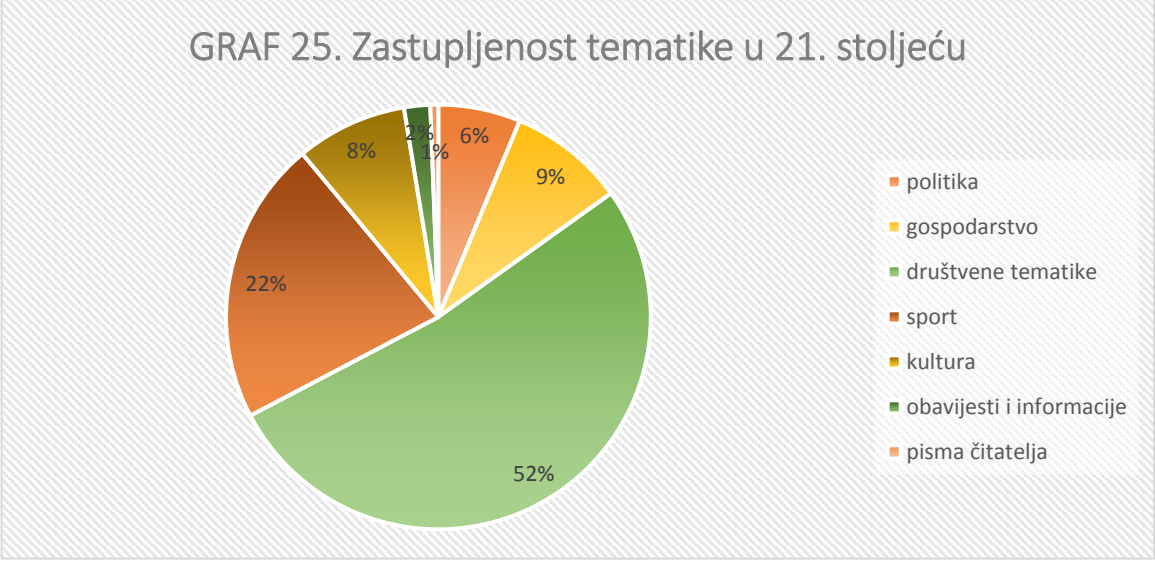
Relevantnost tekstova o kazalištu iz *Varaždinskih vijesti* mjerena kroz gore navedena tri kriterija svakako je veća u novijim izdanjima, dok se u starijim izdanjima najviše zamjerke može staviti na nepotpisane tekstove ili potpisane inicijalima koji su današnjem čitatelju nepoznati.

5.3.7. Usporedba zastupljenosti tematike nekad i danas

Kako bismo dobili cjelovitiji uvid u tematiku našeg istraživanja usporedili smo zastupljenost tematike u *Varaždinskim vijestima* nekad i danas. Rezultate smo predočili u sljedećim grafovima.

Graf 24. Zastupljenost tematike u 20. stoljeću (izvor: istraživanje autorice)

Graf 25. Zastupljenost tematike u 21. stoljeću (izvor: istraživanja autorice)

Iz priloženih grafova možemo iščitati raspored promatrane tematike prema zastupljenosti prikazan u tablici 3.

21. stoljeće	20. stoljeće
Društvene tematike 52 %	Društvene tematike 28 %
Sport 22 %	Gospodarstvo 24 %
Gospodarstvo 9 %	Sport 16 %
Kultura 8 %	Kultura 15 %
Politika 6 %	Politika 10 %
Obavijesti i informacije 2 %	Pisma čitatelja 10 %
Pisma čitatelja 1 %	Obavijesti i informacije 5 %

Tablica 3. **Usporedba zastupljenosti tematike u 21. i 20. stoljeću** (izvor: istraživanje autorice)

Iz tablice možemo jasno vidjeti kako su neke tematike ostale jednako zastupljene, kao što su društvene tematike koje su na prvom mjestu i kultura koja je na četvrtom mjestu. Sport i gospodarstvo zamijenili su mjesta. U starijim izdanjima gospodarstvo je bilo zastupljenije što je i razumljivo s obzirom da se radilo o postratnom razdoblju i gospodarstvo je bilo izuzetno bitno za napredak države i društva te mu se samim time i davalo više prostora u novinama. Također, pisma čitatelja u novijim izdanjima nisu toliko zastupljena, jer se čitatelji u današnje vrijeme novinama obraćaju putem internetskih portala i društvenih mreža. Iz istog razloga, sveprisutnosti informacija i lake dostupnosti istih, obavijesti i informacije u novinama nisu više tako česta pojava kao u starijim izdanjima novina.

5.4. Rasprava

U prethodnim poglavljima iznijeli smo rezultate istraživanja provedenog analizom sadržaja *Varaždinskih vijesti* u pokušaju odgovaranja na postavljeno istraživačko pitanje: „*Prati li razvoj lokalnih novina Varaždinske vijesti razvoj HNK Varaždin?"*. Ovdje ćemo rezultate kratko prokomentirati, navesti koje su hipoteze potvrđene, a koje demantirane, te koji je krajnji zaključak istraživanja.

Glavna hipoteza ovog rada je potvrđena, odnosno dokazano je da članci kulturne tematike iz *Varaždinskih vijesti* najviše pišu o kazalištu.

Od postavljenih pomoćnih hipoteza, jedna je potvrđena (H3. *Novinarski prilozi koji pišu o HNK Varaždin žanrovski su većinom vijesti*.), dvije su djelomično potvrđene (H1. *U Varaždinskim vijestima najviše novinarskih priloga posvećeno je politici i gospodarstvu, a najmanje kulturnim događanjima.* / H4. *Zastupljenost tema u Varaždinskim vijestima u sredini 20. stoljeća podudara se sa zastupljenošću iste tematike u novijim izdanjima 21. stoljeća*.), jedna je demantirana (H2. *S razvojem novina rasla je i zastupljenost novinarskih priloga o kulturnim događanjima.*), a za posljednju hipotezu nedostaju još neki parametri (H5. *Novinarski prilozi o HNK Varaždin manje su zastupljeni u novijim izdanjima nego što su bili zastupljeni na počecima izlaženja novina*.), no ona u ovom istraživanju ima veoma važnu ulogu jer pokazuje kako se u većini izdanja *Varaždinskih vijesti* pojavljuje barem kratka najava vezana uz kazalište. Također, ta hipoteza može poslužiti kao ideja za neko novo istraživanje nastavno na ovo provedeno.

Detaljnije o hipotezama i rezultatima donosimo u nastavku rada.

Glavna hipoteza: Članci kulturne tematike Varaždinskih vijesti više pišu o HNK Varaždin nego ostalim kulturnim zbivanjima i institucijama u Varaždinu.

Budući da je dokazano kako od ukupnog broja tekstova o kulturi oni o kazalištu zauzimaju veći prostor od tekstova o kinu i koncertima, glavna hipoteza ovim je istraživanjem potvrđena.

Hipoteza pod rednim brojem jedan:

U Varaždinskim vijestima najviše novinarskih priloga posvećeno je politici i gospodarstvu, a najmanje kulturnim događanjima.

Poslužila je i za prikaz svih tema koje su zastupljene u novinama te u kojim postocima, kao i za usporedbu udjela tekstova o kulturi u usporedbi s udjelom tekstova o politici i gospodarstvu u cjelokupnom broju tekstova.

Tematike koje prednjače su one društvene i gospodarske, nakon njih slijedi sport te je kultura na četvrtom mjestu. Politika nije toliko zastupljena koliko je to pretpostavljeno u hipotezi. Iako ona stoji iza svakog teksta objavljenog u novinama, ukupan postotak čistih političkih tekstova u istraživanom razdoblju iznosi 9 %. Sa svojih 35 % tekstovi društvene tematike su najzastupljeniji, a odmah iza njih su tekstovi o gospodarstvu, s 20 % zastupljenosti, što ako se vratimo na povijesnu pozadinu agrarne reforme i petogodišnjeg plana razvoja i nije začuđujuć podatak. No, podatak o tekstovima o sportu, koji su zastupljeni 17 %, nije očekivan. Hipoteza je djelomično potvrđena, a djelomično demantirana.

Hipoteza pod rednim brojem dva:

S razvojem novina rasla je i zastupljenost novinarskih priloga o kulturnim događanjima.

Demanti ove hipoteze pokazan je u potpoglavlju 5.3.1. gdje smo utvrdili kako je kultura kroz godine prema zastupljenosti uvijek na četvrtom mjestu, osim u brojevima obrađenima u 21. stoljeću gdje se popela na treće mjesto.

No, ova nam je hipoteza poslužila i kako bismo dobili podatke o tome koja je raznolikost tematike u tekstovima o kulturi u obrađenim brojevima, o čemu više donosimo nakon obrada hipoteza.

Hipoteza pod rednim brojem tri glasi:

Novinarski prilozi koji pišu o HNK Varaždin žanrovski su većinom vijesti.

Vijest je najčešći oblik novinarskog teksta koji piše o kazalištu, a prilikom istraživanja promatrana je i vrsta vijesti, te je tako dokazano da se 39 % ukupne zastupljenosti vijesti o kazalištu dijeli na vijesti prije događanja 71 %, vijesti općenito o kazalištu 23 % i vijesti nakon događanja 6 %. Hipoteza je potvrđena.

Hipoteza pod rednim brojem četiri glasi:

Zastupljenost tema u Varaždinskim vijestima u sredini 20. stoljeća podudara se sa zastupljenošću iste tematike u novijim izdanjima 21. stoljeća.

Prema zastupljenosti u obrađenim novinama 21. stoljeća i dalje prednjače društvene tematike kao i u 20. stoljeću. Kultura je jednako zastupljena, dok je sport u 21. stoljeću zastupljeniji i od gospodarstva i od politike. Naravno, to ne znači da su tekstovi gospodarske ili političke tematike zapostavljeni, već su *naslovno* u usporedbi s tekstovima o sportu manje zastupljeni. Iz provedenog istraživanja proizlazi da je hipoteza pod rednim brojem četiri djelomično potvrđena.

Hipoteza pod rednim brojem pet glasi:

Novinarski prilozi o HNK Varaždin manje su zastupljeni u novijim izdanjima nego što su bili zastupljeni na počecima izlaženja novina.

Hipoteza pod rednim brojem pet ne može biti potvrđena jer bi za njeno dokazivanje bilo potrebno uvesti još neke parametre koji ovim istraživanjem nisu zastupljeni. Ono što se ovim istraživanjem može zaključiti jest to da je zastupljenost tekstova o kazalištu nekad i danas podjednaka. U većini novina koje su obrađene nalazi se barem jedan tekst o kazalištu.

Ako bismo uzeli u obzir broj stranica novina te prema tome mjerili zastupljenost tekstova o kazalištu mogli bismo zaključiti kako je danas kazalište manje zastupljeno. U starijim izdanjima koja su sadržavala od 4 do 6 stranica nailazimo na brojeve koji su objavili dva do tri teksta o kazalištu, jednak broj tekstova o kazalištu pronalazimo u novijim izdanjima koja sadrže cca 60 stranica. Dakle, moglo bi se kazalištu posvetiti još prostora, no nipošto ono nije zapostavljeno ili manje zastupljeno nego u starijim izdanjima.

Svaka od postavljenih hipoteza, osim svog osnovnog cilja, imala je i svoje podciljeve koji su nam također puno rekli o *Varaždinskim vijestima* kao pratiocu razvoja HNK Varaždin.

Hipotezom pod rednim brojem jedan, iako je djelomično demantirana, pokazano je kako je kultura u *Varaždinskim vijestima* imala veoma značajno mjesto, iako ne značajnije od društvenih tematika, gospodarstva i sporta, no iznenađujuće je da je politika manje zastupljena od kulture koja je na četvrtom mjestu prema zastupljenosti. Na nju se nadovezuje hipoteza pod rednim brojem dva, koja je opovrgnuta, ali je njome pokazano da je od kulture najviše praćeno kazališta, a iza njega slijede kino i koncerti.

Glavna hipoteza, koja je potvrđena, nadovezuje se na drugu hipotezu, te je njome detaljnije prikazana zastupljenost tematike kazališta u kategoriji kulture u usporedbi s tematikom kina i koncerata. Udio tekstova o kazalištu u obrađenim tekstovima o kulturi iznosi

22 %, točnije od 656 tekstova o kulturi obrađenih u odabranim primjercima *Varaždinskih vijesti* bilo je 189 tekstova o kazalištu. Kino i koncerti nisu toliko zastupljeni.

Potvrđena hipoteza pod rednim brojem tri, osim što donosi podatake o većinskom udjelu vijesti u žanrovskoj podijeli tekstova o kazalištu, također nam donosi i podatke o tome koja vrsta vijesti o kazalištu je zastupljena u novinama, te koji su još žanrovi zastupljeni i u kojim postocima. *Varaždinske vijesti* o kazalištu najviše pišu u formi najave, no tekstovi nakon održane predstave prema žanrovima su podijeljeni na izvještaj 15 %, zatim je sljedeći prema zastupljenosti komentar od 12 %, nakon kojeg slijedi kritika od 5 %, a najmanje su zastupljeni reportaža od 2 % i intervju od 1 %.

Hipotezama pod rednim brojem četiri i pet usporedila su se izdanja iz 20. i 21. stoljeća. Generalno o usporedbi možemo zaključiti da je kazalište ostalo jednako zastupljeno, posvećeno mu je dovoljno mjesta u novinama u prijašnjim i u novijim izdanjima kako bismo mogli pratiti rad i razvoj kazališta.

Odgovor na naše istraživačko pitanje je potvrdan. *Varaždinske vijesti* prate razvoj HNK Varaždin. To smo dokazali time što je kazalište od kulturne tematike najzastupljenije, time što je širok žanrovski spektar tekstova o kazalištu zastupljen u novinama, time što je većina tekstova o kazalištu smještena u stalne rubrike, time što se relevantnost tekstova o kazalištu poboljšavala kroz vrijeme te su novija izdanja *Varaždinskih vijesti* predstave dokumentirala i fotografijama i izjavama relevantnih osobe iz kazališta, te time što je većini tekstova cilj informirati čitatelja o događanjima u kazalištu.

Također, veoma snažan dokaz za potvrdan odgovor na naše istraživačko pitanje krije se u poglavlju 4.2. ovog rada koje nosi naziv *„Rekonstrukcija prvih četiri sezona Narodnog kazališta „August Cesarec“ kroz Varaždinske vijesti“* kojim je opsežno prikazano istraživano razdoblje Narodnog kazališta isključivo kroz tekstove dostupne u sačuvanim izdanjima *Varaždinskih vijesti.*

6. Zaključak

Narodno kazališta „August Cesarec“ danas radi pod nazivom *Hrvatsko narodno kazalište*, a ulica u kojoj je još uvijek ista zgrada kazališta o kojoj pišemo u ovom radu dobila je naziv Ulica Augusta Cesarca. Usporedbe radi, podsjetimo se da je sezona 1948./49 završila s 50.000 posjetioca, imala je 9 premijera, a kroz godinu 2015. bilo je 26.015 posjetioca, 7 premijera. Možda je kazalište nekad bilo dostupnije radničkoj klasi nego što je to danas. Cijene ulaznica ponekad znaju biti prevelik trošak, a tvornice više ne zakupljuju gledalište kao nekada Tivar za svoje trudbenike.

Prema svome repertoaru danas HNK Varaždin ima sva obilježja suvremenog dramskog kazališta. Igraju se drame hrvatskih i stranih autora, posebnost dramaturške scene su izvedbe klasičnih predstava na kajkavskom narječju (npr. Hamlet). Glumački ansambl na visokom je nivou, a u posljednjih desetak godina veliko ime HNK Varaždin je Ljubomir Kerekeš. Osim Kerekeša brojni drugi glumci iz varaždinskog ansambla angažirani su od TV kuća za snimanje domaćih filmova i serija, kao što su npr. Hana Hegedušić, Jan Kerekeš, Barbara Rocco, Zvonko Zečević, Sunčana Zelenika Konjević te ostali.

Varaždinske vijesti i danas izlaze pod istim imenom. U vrijeme završavanja ovog rada, rujan 2017., objavljen je 3.793. broj. Kontinuirano tjedno izlaženje novina, pa čak i za vrijeme Domovinskog rata, zaista opravdava njihov slogan *„novine kojima se vjeruje“*. Tradicionalno se svakim utorkom odlazi na kiosk po novi broj *Varaždinca* po cijeni od sedam kuna. Tematika zastupljena u današnjim izdanjima sveobuhvatna je i tematski raslojena. Osim što novine donose razne domaće i strane vijesti, što pišu o gospodarstvu i lokalnoj i globalnoj politici, što kroz svoje tekstove podupiru male obrtnike i razne udruge i društva, što pišu i o najmanjem sportskom društvu ili nogometnom klubu varaždinskog kraja, one sadrže i rubrike koje se bave zdravljem, ljepotom i zabavom.

Svrha ovog rada i njegova glavna ideja je bila prikazati te dvije institucije u suživotu. Kroz istraživanje to je i postignuto. Dodatno tome u prilog govori i podatak da je povodom proslave 70. godišnjice kontinuiranog izlaženja *Varaždinskih vijesti*, kao što saznajemo iz 3670. broja novina, čitateljima poklonjena predstava u HNK Varaždin. Kupone iz *Varaždinskih vijesti* mogu zamijeniti za ulaznice na blagajnama kazališta. Dakle, suradnja i dalje postoji.

Istraživačko pitanje u ovom radu dokazivalo se kroz šest hipoteza (glavna i 5 pomoćnih) od kojih su dvije potpuno potvrđene te je njima dokazano kako su u novinarskim prilozima o kulturi najzastupljeniji tekstovi o kazalištu te da su oni većinom vijesti, kao najave ili vijesti nakon predstave i općenito o kazalištu. Dvije hipoteze koje su djelomično potvrđene dokazale su kako je kultura zastupljenija od politike, ali nije zastupljenija od gospodarstva koje je ipak s obzirom na razdoblje istraživanja imalo najveću ulogu u životima ljudi, te da je kroz godine kultura čvrsto zauzela četvrto mjesto prema zastupljenosti, a u 21. stoljeću popela se na treće mjesto. Peta hipoteza ostavila je prostora za neka nova istraživanja, ali je njome dokazano da je kultura, pa tako i kazalište, dosljedno i kontinuirano praćena tema od početaka *Varaždinskih vijesti* sve do današnjih izdanja.

Varaždinske vijesti u promatranom razdoblju podupiru rad kazališta, ističu njegovu važnost, hvale napore glumaca, pozivaju čitatelje da postanu posjetitelji kazališta. Iz tekstova iščitavamo izjave ljudi iz kazališta koje su dokaz obostrane suradnje i međusobnog uvažavanja i shvaćanja koliko je važno da takve dvije institucije koegzistiraju.

Istraživanje provedeno u ovom radu samo je mali zalog bogatoj povijesti varaždinskog kraja. Kroz *Varaždinske vijesti* mogu se detaljnije istražiti mnoge druge sfere društvenog života, kao što je recimo sport o kojem se od prvog izdanja veoma pomno i marljivo piše. Također, tema kazališta može se proširiti na sva desetljeća do današnjih dana te se i povezanost novina i kazališta time još više potvrditi. Imena novinara i imena glumaca u ovom su radu samo usput spomenuta, a i njihov bi se korpus i rad mogao pretvoriti u zanimljivo istraživanje.

Intrigantna je činjenica da će i današnji primjerci *Varaždinskih vijesti*, ili bilo kojih drugih novina, za koje desetljeće svjedočiti o današnjem vremenu kao povijesni dokumenti. Upravo iz takvih razloga novinarska struka trebala bi poštovani moralni i etički novinarski kodeks te imati na umu da bilo kojim lažnim svjedočanstvom ostavlja i lažni povijesni trag na određeni događaj, osobu ili instituciju.

7. Popis literature

7.1. Knjige i znanstveni članci

1. Banović, S. (2012) *Država i njezino kazalište*. Profil: Zagreb
2. Demiri, E. Škaro, K. (2007) „Dubrovački medijski prijepori“, *MediAnali : međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima,* br. 2 (str. 209 - 214)
3. Dragović, S. (2012) „Krešimir Filić – varaždinski kazališni povjesnik, sudionik i trajni suputnik“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, br. 23 (str. 167 – 185)
4. Đurić, T. (1983): „Stare varaždinske novine u knjižnici Gradskog muzeja Varaždin“, *Muzejski vjesnik: Glasilo muzeja sjeverozapadne Hrvatske*, br. 6 (str. 58 – 63)
5. Fišer, E. (1995) „Pola stoljeća Varaždinskih vijesti“, u: *Novinstvo Varaždina (uz 50. obljetnicu izlaženja Varaždinskih vijesti)*, Varaždin: TIVA tiskara (str. 25. - 31)
6. Gross, M. (1996) *Suvremena historiografija*. Zagreb: Novi liber
7. Halmi, A. (1996) *Kvalitativna metodologija u društvenim znanostima*. Zagreb: A. G. Matoš d.d. Samobor
8. Hećimović, B. (2007) „Tragom strukturalnog ishodišta varaždinskih kazališnih stoljeća“, u: M. Varjačić (ur)*Varaždinska kazališna stoljeća,* Varaždin : TIVA tiskara (str. 1 - 10)
9. Horn, R. (1946) „Prosperitet kazališta kao i svih kulturno-prosvjetnih ustanova ovisan je o povezanosti sa širokim narodnim slojevima“, *Varaždinske vijesti*, 1. veljače 1946., str. 3
10. Huzjan, V. (2012) „Varaždin u zadnjim mjesecima Kraljevine Jugoslavije i prvim Nezavisne Države Hrvatske“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*; br. 23 (str. 363 – 399)
11. Ivanović, Z. (2011) *Metodologija znanstvenog istraživanja.* Kastav: SAIVA
12. Kraljeva, M. (1948) „Sa gostovanja Narodnog kazališta „Augusta Cesarca“ na Autoputu“, *Varaždinske vijesti*, 15. srpnja 1948., str. 3
13. Labus, A. (2009) „Upravljanje medijima, cenzura, te položaj i uloga novinara u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj“, *Studia lexicographica*, br. 1–2 (str. 99 - 126)

14. Lipovčan, S. (2003) „Prinos analizi temeljnih odnosa medija i kulture u hrvatskom društvu“, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, br. 6 (str. 909 - 925)
15. Lončarić, M. (1995) „Novinstvo u Varaždinu od njegovih početaka do 1945. godine“, u: *Novinstvo Varaždina (uz 50. obljetnicu izlaženja Varaždinskih vijesti),* Varaždin: TIVA tiskara (str. 5 - 24)
16. Matković, H. (1994) *Povijest Nezavisne države Hrvatske*. Zagreb: Naklada Pip Pavičić
17. Malović, S. (2005) *Osnove novinarstva.* Zagreb: Golden marketing – tehnička knjiga
18. Mokriš, S. (2011) „Novine i njihova uloga u društvenoj zajednici“, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, br. 4 (str. 115 - 130)
19. Mejovšek, M. (2008) *Metode znanstvenog istraživanja u društvenim i humanističkim znanostima.* Jastrebarsko: Naklada Slap
20. Perić, I. (2007) *Povijest Hrvata – od 1918. do danas*. Zagreb: Školska knjiga
21. Perković, M. (1945) „Naše kazalište“, *Varaždinske vijesti*, 24. prosinca 1945., str. 4, 5, 6
22. Runjak, J. (1963) „Razvitak narodne vlasti u okrugu Varaždin 1941 - 1945. Opći uslovi razvitka NOB i narodne vlasti“, *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin*, br. 2-3 (str. 79 – 120)
23. Varjačić, M. (1998): „Varaždinsko kazalište: od početaka do danas“ (1637.-1998.). *Encyclopaedia moderna*, br. 48 (str. 97 - 112)
24. Žimbrek, L. (1948) „Sedamdesetpetogodišnja zgrada varaždinskog kazališta obnavlja se i preuređuje iz temelja“, *Varaždinske vijesti*, 25. studenoga 1948., str. 3
25. Žuljević, P. (1947) „O premijeri Schillerove tragedije „Spletka i ljubav““, *Varaždinske vijesti*, 13. studenoga 1947, str 3
26. Žuljević, P. (1947a) „Krčmarica Mirandolina“, *Varaždinske vijesti*, 18. prosinca 1947., str. 3
27. Žuljević, P. (1949) „Osvrt na izvedbu drame „Za novi život“ Rasima Filipovića“, *Varaždinske vijesti,* 25. svibnja 1949., str. 2

7.2. Internetski izvori

1. Banović, S. „Kazališni umjetnici u NDH – između totalitarizma, spektakularizacije i umjetnosti“, internetski članak, *Radio gornji grad*, https://radiogornjigrad.wordpress.com/2016/04/06/snjezana-banovic-kazalisni-umjetnici-u-ndh-izmedu-totalitarizma-spektakularizacije-i-umjetnosti/ (preuzeto 2. rujna 2016.)
2. Batušić, N. *Povijest hrvatskog kazališta*, elektronsko izdanje knjige, http://documents.tips/documents/nikola-batusic.html (preuzeto 20. travnja 2017.)
3. Cigler, R. „Pravi se novinar ne potpisuje lažnim imenom, lažnjak može“, internetski članak, *Večernji.hr*, https://blog.vecernji.hr/zastupnica-citatelja/pravi-se-novinar-ne-potpisuje-laznim-imenom-laznjak-moze-8048 (objavljeno 6. travnja 2016., preuzeto 6. lipnja 2017.)
4. Cigler, R. „Kako potpisati novinara“, internetski članak, *Večernji.hr*, https://blog.vecernji.hr/zastupnica-citatelja/kako-potpisati-novinara-405 (objavljeno 20. lipnja 2006., preuzeto 6. lipnja 2017.)
5. Karamatić, I. „Kultura u Hrvata tijekom drugog svjetskog rata“, internetski članak, *Stina hrvatskih pradidova*, http://shp.bizhat.com/Karamatic.html (preuzeto 2. rujna 2016.)
6. Kardelj, E. „Zemljoradničko zadrugarstvo u planskoj privredi“, internetski članak, *Istrapedia*, http://istrapedia.hr/hrv/885/seljacke-radne-zadruge/istra-a-z/ (preuzeto 20. rujna 2016.)
7. Radovanović, V. „Kako smo gradili autoput“, internetski članak, *Pogledaj.to*, http://pogledaj.to/drugestvari/kako-smo-gradili-autoput/ (objavljeno 7. studenoga 2014., preuzeto 22. lipnja 2017.)
8. Težak, S. „Razvoj Varaždina kroz povijest“, internetski članak, *Varaždin.hr,* “ http://varazdin.hr/povijest-gradski-grb/ (preuzeto 10. srpnja 2017.)
9. Hrvatski jezični portal, *udarnik*, mrežni rječnik hrvatskog jezika, http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search (preuzeto 19. rujna 2016.)
10. Hrvatski jezični portal, *novinar*, mrežni rječnik hrvatskog jezika, http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search (preuzeto 2. srpnja 2017.)
11. Službene stranica Grada Varaždina http://varazdin.hr/zemljopisni-polozaj-varazdina/ (preuzeto 10. srpnja 2017.)

12. Službene stranica HNK Varaždin, http://www.hnkvz.hr/index.php?p=list&group=5 (preuzeto 12. srpnja 2017.)
13. Službene stranice tvornice Varteks, http://www.varteks.com/hr/osobno/tradicija (preuzeto 19. rujna 2016.)
14. Hrvatska enciklopedija, *Hinko Krizman*, enciklopedija u on line izdanju, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34070 (preuzeto 18. rujna 2016.)
15. Hrvatska enciklopedija, *Vladimir Bakarić*, enciklopedija u on line izdanju, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5351 (preuzeto 18. rujna 2016.)
16. Hrvatska enciklopedija, *Agrarna reforma*, enciklopedija u on line izdanju, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=846 (preuzeto 16. srpnja 2017.)
17. Službene stranice tvornice Lepa, https://sites.google.com/site/stolicelepa/lepa (preuzeto 19. rujna 2016.)

8. Prilozi

8.1. Popis tekstova iz *Varaždinskih vijesti* nepoznatih autora

1. Anon (1946) „Premijera operete moja sestra i ja“, *Varaždinske vijesti*, 8. veljače 1946., str. 7
2. Anon (1946a) „Prva radio drama u izvedbi članova Narodnog kazališta „August Cesarec““, *Varaždinske vijesti*, 28. ožujka 1946., str. 2
3. Anon (1946b) „Uspjelom priredbom pred radnicima „Tivara“ glumci Narodnog kazališta uzveličali su dan 27. marta“, *Varaždinske vijesti*, 4. travnja 1946., str. 4
4. Anon (1946c) „Narodno kazalište „August Cesarec““, *Varaždinske vijesti*, 16. svibnja 1946., str. 5
5. Anon (1946d) „Završetak turneje Narodnog kazališta „August Cesarec“ po Međimurju i Hrvatskom Zagorju“, *Varaždinske vijesti*, 27. lipnja 1946., str. 4
6. Anon (1946e) „Narodno kazalište osniva operni zbor“, *Varaždinske vijesti*, 26. rujna 1946., str. 3
7. Anon (1946f) „Narodno kazalište „August Cesarec“ pred novom kazališnom sezonom“, *Varaždinske vijesti*, 3. listopada 1946., str. 4
8. Anon (1947) „Narodno kazalište „August Cesarec““, *Varaždinske vijesti*, 13. prosinca 1947., str. 4

9. Anon (1948) „Varaždinsko kazalište dobilo novog redatelja“, *Varaždinske vijesti*, 18. ožujka 1948., str. 3
10. Anon (1948a) „Varaždinsko kazalište počelo izdavati svoj list“, *Varaždinske vijesti*, 25. ožujka 1948., str. 3
11. Anon (1948b) „Narodno kazalište „August Cesarec“ proslavit će početkom nove sezone 75-godišnjicu“, *Varaždinske vijesti*, 2. rujna 1948., str. 3
12. Anon (1948c) „Traže se pjevači za Narodno kazalište „August Cesarec““, *Varaždinske vijesti*, 7. listopada 1948., str. 4
13. Anon (1948d) „Uspjelo gostovanje Narodnog kazališta u Podravini“, *Varaždinske vijesti*, 14. listopada 1948., str. 3
14. Anon (1948e) „Varaždinci dobrovoljno pomažu preuređenju kazališne zgrade“, *Varaždinske vijesti*, 18. studenoga 1948., str. 4
15. Anon (1949) „Unatoč teškoćama Narodno kazalište „August Cesarec“ uspješno je djelovalo u prošloj sezoni“, *Varaždinske vijesti*, 14. srpnja 1949., str. 2

8.2. Popis tekstova iz *Varaždinskih vijesti* čiji su autori potpisani samo inicijalima[2]

1. A.K. (1948) „Osvrt na rad Narodnog kazališta „August Cesarec“ u prošloj sezoni“, *Varaždinske vijesti*, 5. kolovoza 1948., str. 2
2. E.M. (1946) „Uspjela priredba glumaca „Augusta Cesarca“ pred ranjenicima i bolesnicima Vojne bolnice“, 21. ožujka 1946., str. 4
3. Im (1945) „G. K. Bulgakov: U novom stanu“, *Varaždinske vijesti,* 17. studenoga 1945., str. 4
4. Im (1946) „Premijera operete Moja sestra i ja“, *Varaždinske vijesti*, 21. veljače 1946., str. 4
5. I.Ž. (1947) „Osvrt na rad Narodnog kazališta „August Cesarec“ u prošloj i perspektive u ovoj sezoni“, *Varaždinske vijesti*, 30. listopada 1947., str. 3
6. M.V. (1946) „Narodno kazalište „August Cesarec“ u Varaždinu odlikovano je Ordenom bratstva i jedinstva II. Reda za zasluge“, *Varaždinske vijesti*, 15. veljače 1946., str. 5

[2] Budući da se radi o starijim izdanjima *Varaždinskih vijesti* u nemogućnosti smo saznati imena koja se kriju iza pojedinih inicijala.

7. M.V. (1946a) „Premijera Feldmanove drame Iz mraka“, *Varaždinske vijesti*, 14. ožujka 1946., str. 3
8. V.M. (1945) „Mača od Petra Preradovića“, *Varaždinske vijesti*, 8. prosinca 1945., str. 2
9. Ž. (1946) „Neuspjelo gostovanje članova zagrebačkog kazališta s komedijom „Crvena ruža““, *Varaždinske vijesti*, 8. kolovoza 1946., str. 4

8.3. Popis tablica

Tablica 1. Kronološki pregled novina u Varaždinu od 1848. do 1945. godine 23
Tablica 2. Predstave u prve četiri sezone Narodnog kazališta „August Cesarec“ 55
Tablica 3. Usporedba zastupljenosti tematike u 21. i 20. stoljeću 87

8.4. Popis grafova

Graf 1 Zastupljenost tema kroz godine 1945.-49. i 2014.-15. (izvor: istraživanje autorice) 63
Graf 2 1945. godina (izvor: istraživanje autorice) 64
Graf 3 1946. godina (izvor: istraživanje autorice) 64
Graf 4 1947. godina (izvor: istraživanje autorice) 65
Graf 5 1948. godina (izvor: istraživanje autorice) 66
Graf 6 1949. godina (izvor: istraživanje autorice) 66
Graf 7 2014./2015. godina (izvor: istraživanje autorice) 67
Graf 8 Zastupljenost novinskih priloga o kulturalnim događanjima (izvor: istraživanje autorice)..... 68
Graf 9 Raspodjela tematike u tekstovima o kulturi (izvor: istraživanje autorice) 69
Graf 10 Udio tekstova o kazalištu u tekstovima o kulturi (izvor: istraživanje autorice) 70
Graf 11 Udio tekstova o kinu u tekstovima u kulturi (izvor: istraživanje autorice)..... 71
Graf 12 Udio tekstova o koncertima u tekstovima o kulturi (izvor: istraživanje autorice)... 71
Graf 13 Udio vijesti u tekstovima o kazalištu (izvor: istraživanje autorice)..... 72
Graf 14 Raspodjela tekstova o kazalištu prema vrsti (izvor: istraživanje autorice)..... 73
Graf 15 Cilj novinarskog teksta o kazalištu (izvor: istraživanje autorice)..... 75
Graf 16 Orijentacija teksta o kazalištu (izvor: istraživanje autorice)..... 77
Graf 17 Gdje je u novinama smješten tekst o kazalištu (izvor: istraživanje autorice) 80
Graf 18 Znamo li autora teksta? (izvor: istraživanje autorice)..... 81
Graf 19 Tko je autor teksta? (izvor: istraživanje autorice)..... 82
Graf 20 Sadrži li tekst o kazalištu izjavu? (izvor: istraživanje autorice)..... 83
Graf 21 Ilustracija teksta (izvor: istraživanje autorice)..... 84
Graf 22 Funkcija fotografije (izvor: istraživanje autorice) 85
Graf 23 Koliko prostora zauzima fotografija (izvor: istraživanje autorice)..... 85

Graf 24 Zastupljenost tematike u 20. stoljeću (izvor: istraživanje autorice) 86
Graf 25 Zastupljenost tematike u 21. stoljeću (izvor: istraživanja autorice) 86

8.5. Analitička matrica

1. Novine
2. Broj izdanja
3. Godina izdanja
4. Broj stranica izdanja
5. Zastupljene teme:
   a) Politika
   b) Gospodarstvo
   c) Društvene tematike
   d) Kultura
6. O kojim kulturalnim događanjima se piše?
   a) Kazalište
   b) Kino
   c) Koncerti
   d) ostalo
7. Kojeg žanra su tekstovi koji pišu o kazalištu?
   a) Vijest prije događanja (najava)
   b) Vijest nakon događanja
   c) Izvještaj
   d) Komentar
   e) Kritika
   f) Intervju
   g) Reportaža
8. Cilj priloga je:
   a) Informiranje
   b) Educiranje
   c) Senzacionalizam
   d) Reklamiranje
   e) Kritiziranje

9. Koliko prostora na stranici zauzima tekst o kazalištu?
    a) Manje od četvrtine stranice
    b) Četvrtinu stranice
    c) Pola stranice
    d) Cijelu stranicu
10. Prilog je u smješten u rubriku koja je:
    a) Stalna
    b) Povremena
    c) Prilog je van rubrike
11. Je li tekst potpisan?
    a) Da
    b) Ne
12. Autor teksta jest
    a) Novinar
    b) Stručna osoba iz kazališta
    c) Netko treći
    d) Nije navedeno
13. Tekst sadrži izjavu predstavnika kazališta?
    a) Glumca/-ice
    b) Intendanta
    c) Ravnatelja
    d) Ne sadrži
14. Novinarski prilog o kazalištu jest:
    a) Negativan
    b) Pozitivan
    c) Neutralan
15. Tekst o kazalištu obogaćen je ilustracijama:

a) fotografija

b) crtež

c) plakat

16. Ilustracija teksta je u funkciji
    a) Ilustracije
    b) Dokumentiranja
    c) Informiranja

17. Ilustracija teksta zauzima

a) Četvrtinu stranice

b) Pola stranice

c) Cijelu stranicu